AEQUIPROBABILISMUS

AB

ULTIMO FUNDAMENTO

DISCUSSUS

AUCTORE

GUILLELMO ARENDT

Societatis Jesu Sacerdote

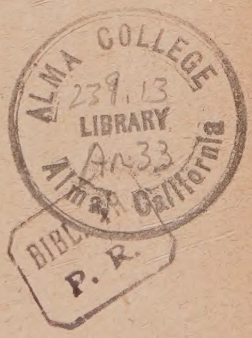

ROMAE
EX OFFICINA POLYGRAPHICA
In platea dicta « *della Pigna* » n. 53.
MCMIX

22496

Alia duo opuscola eiusdem Auctoris in controversia aequiprobabilistica:

Crisis aequiprobabilismi hodierni. — Cui accedit dissertatio sancti D. Alphonsi de Liguori anno 1755 primum in lucem edita. Anno 1897.

De conciliationis tentamine nuper iterato aequiprobabilistas inter et probabilistas. Diatriba. — Accedit Appendix triplex de decreto Innocentii XI super probabiliorismo. Anno 1902.

PRAELIMINARIA

1. Occasio et causa scribendi.

Ephemerides bibliographicae notitiam lectoribus theologis nuper attulerunt, in lucem iterum prodiisse penitus recognitum, opusculum (1) quod quatuor abhinc annis sub *minusprobabilismi* nomine impetebat systema morale in potissimis catholicorum scholis ab antiquo propugnatum. Cum autem Auctor in ipso titulo huius alterius editionis profiteretur se *responsis ad novissimas obiectiones* suum adauxisse volumen, ego qui aliquos articulos olim impenderam in *Analectis ecclesiasticis* ad argumenta prioris editionis discutienda, legitima pulsatus curiositate addiscendi novum illud atque in scholis usque hodie inauditum quo Auctor se ab urgenti adversariorum insectatione valuisset expe-

(1) De minusprobabilismo seu de usu opinionis quam quis solidam sed minus probabilem esse iudicat, auctore Ludovico Wouters C. SS. R., theologiae moralis professore. - Parisiis, Lethielleux, 1905. In-8 pag. 128. — De minusprobabilismo, auctore eodem. - Editio altera penitus recognita et aucta, additis imprimis responsis ad novissimas obiectiones. - Amstelodami, Van Langenhuysen, 1908. In-8, pag. 154.

dire, libellum mihi acquirendum esse duxi. Verum, comparatione diligenter instituta utriusque editionis, non sine admiratione vidi totum discrimen huiusce a priore, quod intrinsecum attinet et fundamentale rei argumentum, in eo tandem unice versari quod Auctor protestetur ne unum quidem e suis adversariis subtilissimum illum argumenti apicem acu suo tetigisse, ne unum quidem veram eiusdem vim perspexisse sed omnes et singulos extra quaestionem divagasse (2); ideoque integrum aedificium firmum adhuc persistere et contrariis procellis inconcussum. Huiusmodi sane protestatione *responsio* quidem *verbo* profertur novissimis obiectionibus, *solutio* vero realis nequaquam. Unde tota iteratae editionis elucubratio, quoad hunc ultimum controversiae cardinem, eo redit ut Auctor viris illis quidem quos expertus est adversarios, suam cladem implicite confiteatur, vulgo autem qui applaudere consuevit ultimo loquenti, eam studiose dissimulet sub speciosa vacuae disceptationis forma. Qui procedendi modus in arte bellica, italice vocaretur: *una gloriosa ritirata ed è salvo l'onore!*

---

(2) In praefatione Edit. 2: « nonnulli ipsum de quo disceptatur punctum, seu statum quaestionis parum accurate definiunt; alii ipsa sua argumentandi ratione palam faciunt se rectum principii primarii aequiprobabilistarum sensum non plane perspexisse ». — Pag. 78 ab initio: « Respondeo: « Distinctione ista [a P. Lehmkuhl atque ab aliis data] principium nostrum haudquaquam distingui... Liquet ergo adversarium sensum principii non rite perspexisse ». — Paulo infra ad istantiam: « Adversarius... principium nostrum reipsa non distinguit ». — Pag. 81 et 82: Patri Cathrein respondetur principium aequiprobabilistarum non esse illud quod ipse impugnat. — Et infra citabo quae mihi fuerunt reposita.

At si vulgus simulata victoria decipi facile potest, non ita illi qui paulo diligentius pensitare solent argumenta rerum. Ideo existimavi me nec vulgo nec doctis inutilem navaturum esse operam, si brevi calamo demonstraverim Auctoris novissima responsa in re ipsa nihil aliud esse quam cladis confessionem.

2. Ratio certandi ab aliis probabilistis adhibita.

Auctor, in nova editione postquam argumentum suum fundamentale a pag. 71 ad pag. 76 evolvit iisdem fere verbis quibus in priore usus fuerat, difficultates sibi posterius obiectas colligit ac reducit ad quatuordecim capita ordinate sibi et gradatim succedentia. Porro decem primis referuntur confutationes a plerisque adversariis *directe* adhibitae praemissis illius argumenti, quas alii *distinxerunt,* alii *seiunxerunt* relate ad consequentiam conclusionis, altera ipsarum concessa, altera vero negata. Profecto huiusmodi dissensus in processu confutationis adhibendo, quamvis omnes adversarii iisdem niterentur principiis quae ineluctabiliter vera sunt, indicium aliquod esse ac praesumptionem inducere potest aequivocationem in praemissis illis non tam in *terminis* earum latere quam in *supposito* quod gratuito et falso assumitur ab Auctore ut eas asserere possit. Unde aegrum non fuit Auctori, donec suppositum hoc incolume ab impugnatione directa sibi servabat, distinctiones vel negationes quae solos terminos suarum praemissarum afficiebant, ab his removere. Id igitur neque aliud facit in responsis ad decem illas priores difficultates; num tamen

idipsum sufficiat ut canticum victoriae statim praecinere iure meritoque ipse possit, paulo infra plena luce apparebit.

Inter eos qui directam illam adversarum praemissarum impugnationem adhibendam esse autumarunt, aliqui etiam indirecte atque *ad hominem* easdem in Auctorem retorserunt sive relate ad casum opinionis *paulo minus* probabilis, sive ad casum *dubie* probabilis, sive etiam relate ad *strictum* dubium positivum. Quocirca versantur obiectiones 11ª ac 12ª. Verum Auctor in arce sui falsi suppositi adhuc constitutus, ab his se expedit, normam certam allegando qua in primo et in tertio casu ab obligatione constituitur immunis, atque in secundo aliam, qua certo arcetur ab usu huiusce opinionis *dubie* probabilis, ideoque contentus esse potest simpliciter negandi consequentiam in conclusione adversarii (3).

Obiectio 13ª reincidit in alias praecedenter ab Auctore tractatas ac prout ibi proponitur, nihil

---

(3) Scilicet in casu opinionis *dubie* probabilis, *imprudenter* eam sequerer, quia solida non est huiusmodi probabilitas. In casu vero *aeque* vel *fere aeque probabilis*, nullam opinationem elicere possum de legis exsistentia, ideoque *nullam* cognitionem de ea habeo, ne opinativam quidem; dum in casu legis *certe probabilioris* in concursu oppositae minus probabilis, cognitionem saltem *opinativam* de lege habeo; hanc autem P. W. censet sufficere ad me obligandum, donec ipsi probata non fuerit falsitas argumenti quo asseruit hanc obligationem oriri ex obligatione generali tendendi ad conformitatem cum *omni* ordinatione legis aeternae obiectiva, qualiscumque ea sit. Donec ergo directe non impugnatur hoc ultimum assertum ratione falsi suppositi quo nititur, adversarius *per tangentem*, ut vulgo dicere solemus, effugit.

aliud esse videtur quam postulatio demonstrationis cui Auctor iure suo utens respondet adversarium remittendo ad probationes in antecessum a se allatas.

3. Qua ratione adversarius meae impugnationi se subtrahere conetur.

Venit tandem obiectio 14ª qua in medium adducor egometipse qui haec scribo. Et mihi quidem ab Auctore ultimus merito reservatus est locus, dum ego solus, omissa *directa* praemissarum eius confutatione (quam alii a multis annis in variis ephemeridibus experti fuerant quin potuissent Auctorem convincere) conclusionem everti, subtrahendo falsa supposita praemissarum. Auctor idcirco nonnisi postquam se expedivit a difficultatibus quae adhuc prima fronte videbantur sinere ut ipse in suo falso supposito consisteret, adactus tandem est ad eam sibi proponendam difficultatem qua ab illo se disiici videbat.

Audiamus itaque integram responsionem quam ipsius verbis hic transcribo, ut lector suis oculis perspicere valeat utrum revera, uti superius dixi, responsio huiusmodi non sit implicita cladis confessio.

« **Obiicitur** 14: Sit postremo obiectio quae ipsius Auctoris iudicio totam dirimat causam nostraeque sententiae fundamentum penitus evellat. " Hodie itaque ego probabilista, inquit Arendt, tua insistenti requisitione adstrictus, sin tuam saltem tui argumenti fallaciam in apertam lucem adduco: obligatio moralis homini libero non resultat nisi ex imperio divino, et quidem in eius ordinatione certa

mente iudicata non tantum ut probabiliori sed uti obiective certa: idque prima moralitatis principia demonstrant. Nego ideirco tuum fundamentale principium. Probationes autem quibus ipsum communire conaris, oriuntur omnes ex illo duplici falso supposito: ex probabilitate enim vel maiori probabilitate ordinationis divinae etiam certe iudicata non potest per se resultare obligatio moralis: nec 1) quia est obligatio legis *aeternae:* nam lex aeterna non sufficit ad constituendam obligationem, quippe quae lex *aeterna* non est obligatio sed eius solummodo fundamentum; ex solo autem fundamento et quidem ex una parte sola non habetur relationis adaequatae constitutio; nec 2) quia est *certe* cognita uti probabilior; nam per hanc certam cognitionem notificatur quidem probabilioritas obligationis non per se obiectiva saltem moralis certitudo obligationis, quae certitudo obligationis demonstratur in ipso initio Ethicae esse requisita, ut obligatio moralis resultet a suo fundamento."

« **Respondeo:** Concedo egregio viro, quinimo utroque pollice subscribo, ex probabilitate vel maiori probabilitate ordinationis divinae etiam certe iudicata non posse per se resultare obligationem moralem certam, nec quia est ordinatio legis *aeternae*, nec quia est *certe* cognita uti probabilior; verum obligatio nostra sententia exoritur ex lege peragendi id quod obiective probabilius praescriptum est: quam legem exsistere deduximus ex obligatione *tendendi ad convenientiam* cum lege aeterna obiectiva. Itaque patet egregium adversarium argumentum nostrum sensu minus recto accepisse. Hinc fieri non potuit, quin ea quae passim in illud animadverterit Auc-

tor, non tetigerint illud; quod observasse sufficit, ut iis omnibus quae de principio aequiprobabilistico disputat, seu potius disputare intendit, tamquam errore substantiali innixis tuto supersedere possimus. Ruit igitur conclusio, ad quam argumento nostro discusso pervenit: " Ecce ergo mirabile inventum, vi cuius probabilismus qui hanc demonstrationem non curat, proclamatur condemnandus imo iam pridem mente adversa S. Sedis reprobatus etc. etc. Sed obliviscuntur in tanto suo zelo hi boni viri, se non probavisse *illa supposita* sub ipsorum ratiociniis abscondita quae superius e latebris extracta sunt. Ea autem sine quibus non currit eorum consequentia, in aeternum non probabunt... ideoque operam oleumque perdunt, dum aëreum construunt aedificium. " Ex dictis consequitur nos haudquaquam supposuisse, imo ne admittere quidem quae a nobis supposita esse existimat P. Arendt ».

His verbis itaque egregius P. Wouters duo facit: primum, plenissime assentit meae praemissae maiori atque eius probationi a me evolutae: quae praemissa maior est huiusmodi: nulla obligatio moralis certa resultare per se potest ex probabilitate vel maiori probabilitate ordinationis divinae etiam certe iudicata, idque nec quia est ordinatio legis *aeternae,* nec quia est certe cognita uti probabilior. - Alterum: affirmat idem egregius P. W. OBLIGATIONEM in casu de quo disceptamus, oriri ex lege peragendi id quod obiective probabilius praescriptum est, atque hanc legem oriri ex OBLIGATIONE *tendendi ad convenientiam* cum lege aeterna obiectiva.

4. Adversarius ad tramitem logicae revocatur.

Habemus igitur hic assertas uti *certas* ab Auctore duas OBLIGATIONES morales, quarum altera demonstratur ipsi certa ex certitudine alterius: ideo, si certae ambae sunt, necesse omnino est ut neutri conveniat praedicatum quod ipsissimus Auctor fassus est *nulli* morali obligationi certae convenire posse: quod enim negatur de *omni* nequit affirmari de *aliquo*. – Atqui *obligatio tendendi ad convenientiam cum lege aeterna obiectiva* IN CASU DE QUO DISCEPTAMUS, habet praedicatum illud quod Auctor mihi fassus est nulli morali obligationi certae convenire posse. Ergo eo ipso quod idem Auctor confessus est hoc praedicatum nulli obligationi morali convenire posse, eo ipso implicite confitetur illam suam obligationem tendendi ad convenientiam cum lege aeterna obiectiva in casu de quo disceptamus, non esse certam nec consequenter esse certam alteram obligationem quam voluit ex ea demonstrare.

Declaranda est minor: quod scilicet obligatio tendendi ad convenientiam cum lege aeterna obiectiva in casu de quo disceptamus, habet illud praedicatum, ut *per se resultet ex probabilitate vel maiori probabilitate ordinationis divinae etiam certe iudicata:* nimirum in casu de quo disceptamus, obligatio tendendi ad convenientiam cum lege aeterna obiectiva, caret obiecto *certo* quandoquidem ex hypothesi, illa obiectiva legis aeternae ordinatio cuius conformationi tendere deberemus, non est certa sed probabilis tantum: ipsa utique est altera ex duabus contradictoriis *determinatissima* non tamen est *certa* in sua ratione *ordinationis legis* aeternae, sed pro-

babilis tantum. Sed si illa obligatio caret obiecto certo, in casu, neque ipsa certa est et quidem ex natura rei, sicuti argumentum Auctoris vellet demonstrare. Nam ad summum dici posset certa non obstante probabilitate sui obiecti, ex *positivo* praecepto Dei, fere quemadmodum v. gr. esset *certa* obligatio docendi opinionem probabilem prae opposita etiam probabili, si Pontifex positive praeciperet nos eam docere. At hucusque nullum apparuit vestigium huiusmodi positivi Dei praecepti (4), neque Auctor in illo suo argumento ad ipsum recurrit. – Si igitur vir egregius illam suam « legem existere deducit, uti ait, ex obligatione *tendendi ad convenientiam* cum lege aeterna obiectiva », id in casu deducere nequit nisi *supponat* hanc certam obligationem oriri ex legis *naturalis* imperio certo; iamvero imperium legis naturalis certum non est si ordinatio legis aeternae ipsi correspondens est probabilis tantum non vero certa; in casu autem haec ordinatio legis aeternae sequendi quae iuxta ipsam essent probabiliter tantum vel probabilius ordinata, tantum abest ut sit certa, ut sit potius contradictoria : nam ex EADEM lege aeterna unum idemque eius obiectum esset simul SUB EODEM RESPECTU certe obligatorium et non certe obligatorium, quod implicat.

Nec potest distingui in lege aeterna duplex respectus, alter *obiectivus* quo ipsius ordinatio de aliqua re est non certa sed solum certe probabilior

---

(4) In *Crisi* iam demonstravi quam incohaerenter Christoph. Rassler, aequiprobabilistarum antesignanus, ad hanc eamdem obligationem ab ipso excogitatam confirmandam, appellaverit ad S. Scripturam. *Crisis*, pag. 251.

et consequenter, sicut A. concedit, in se non obligatoria; alter vero *ex parte ipsius voluntatis* legislatoris divini quae in *hanc* obiectivam ordinationem cadit volens ut certe tendamus in convenientiam cum eadem obiectiva ordinatione idque certe volens cum certo imperio: haec enim in casu de quo loquimur, est vana distinctio; VOLUNTAS ILLA DEI, TOTA QUANTA EST RELATE AD NOS, NON ALITER SE MANIFESTAT QUAM *ex obiecto suo* eiusque relationibus ad finem ultimum obtinendum: si igitur ex hoc obiecto nequit cum certitudine urgeri vera obligatio moralis, uti a P. W. conceditur, neque voluntas Dei urget tendentiam nostram ad convenientiam cum eo, uti certe obligatoriam.

Negandum itaque omnino est suppositum Auctoris *posse* inveniri in lege aeterna fundamentum certae obligationis tendendi ad convenientiam cum ordinatione eiusdem obiectiva non certa, et tota ratio huius impossibilitatis in eo est quod ista obligatio caret ex hypothesi de qua loquimur, obiecto certo, sicuti dixi ab initio, cum divina voluntas ut practice tendamus ad convenientiam cum aliqua ordinatione obiectiva, non sit imperativa nisi tantum quantum fert natura huius sui obiecti adaequati prout a nobis cognoscitur.

Totum peccatum igitur ratiocinii nostri egregii adversarii vere consistit in suppositorum inanitate quibus latenter innixum adstruitur, idque ostenderam illis paucis articulis ad quos ipse suum remittit lectorem in hac altera sui opusculi editione. Sed quandoquidem illae ephemerides in quibus dissertatio mea edita fuit quatuor abhinc annis, paucis adsociatis obviae reperiuntur, totaque ibi evoluta

doctrina ipsius adversarii suffragium retulit, opportunum aestimatum est ab iis quorum beneplacitum legi mihi est, ut eamdem dissertationem separato libello evulgarem, additis, si quando occurrerit, adnotationibus quae ad novam etiam P. W. editionem referrentur.

Nec alia responsione indigeo: mihi enim, uti superius innui, potissimae scholae catholicae tam Romae quam in toto orbe florentes ab antiquo suffragantur adversariumque relinquo suo se calamo confodientem.

5. Controversiae punctum.

Postquam, annis 1901 et 1902, nonnulla a P. de Caigny O. S. B. in bino opusculo atque a me in *Analectis* et in separata *Diatriba* disputata fuerunt ut sempiterna illa aequiprobabilismi controversia ad aequam perduceretur solutionem, dum ex una parte aliqui theologi conciliationi propositae accedebant, alii ex altera, in sensu suo pertinacius, uti accidere solet, sese infixerunt. Hos inter non defuerunt, qui minus veritatis inquirendae desiderio, quam partium studio se abduci prodideruut. Quos omittere in praesenti placet (5). Alios e contrario, veritati

(5) Nolo tamen breves praeterire animadversiones in opus anno 1904 editum, cuius titulum mox indicabo. Scriptor (pag. 86 versionis latinae me redarguit *nimiae pietatis erga Praepositum, Probabilismi patronum*, eo quod ratiocinando ex documentis quae supersunt, demonstraverim in appendice II meae *Diatribae*, Ioannem P. Oliva, Praepositum Generalem Societatis Iesu, perfectam praestitisse obedientiam mandato, quod ab Innocentio XI Pontifice acceperat. — Porro Ioannes P. Oliva constanti atque eximio virtutum exercitio, praesertim in regenda Societate universa, famam sibi acquisivit hisce virtutibus respondentem eamque hodie usque legitime possidet. Harum autem virtutum praecipua attenditur in reli-

investigandae magis intentos contigit a recto tramite seduci propter neglectas quasdam distinctiones.

---

gione Societatis Iesu, sicuti notorium est, obedientia, neque in ea Societate bonus et multo minus optimus et sanctus religiosus reputari potest, qui semel etiam graviter inobediens fuerit; si vero in summa regendi dignitate fuerit constitutus, non solummodo inobedientiae peccato, sed perfectioris etiam exercitii obedientiae defectu, si quando ipsum admiserit in re praesertim graviori, impedietur quominus integerrimam illam famam sibi possit retinere. Ioannes P. Oliva itaque famam huiusmodi integerrimam de facto sibi possidet.

Quibus positis, ubi, monumento explicito deficiente, immediata evidentia probari nequit obedientiam ipsum in determinatis illis adiunctis servasse perfectam, iure praesumi debet ipsum ab ea perfectione non defecisse, donec positive atque evidentissime defectus non fuerit demonstratus. Qui alia ratione in eo iudicando procedit, dum historicum agere praetendit, certam moralitatis legem *non detrahendi* parvipendit, quandoquidem certum etiam est qualitate historici narratoris neminem ab ea lege servanda excusari. — Iamvero auctor illius novi libri (ne de scriptis loquar, quae meae *Diatribae Appendici* exarandae occasionem praebuerunt) nullo historico documento defectum illum comprobare potuit, sed, neglecta illa legitima integerrimae famae possessione, neglexit etiam argumentum quod ex ea efflorescit.

Idem fere valet de iudicio, quod hic scriptor profert (ibid. pag. 79) super Venerabili Paulo Segneri, qui etiam theologus S. Poenitentiariae fuit, nonus in tota horum serie, sub Innocentio XII, a mense Ianuario 1693, cuique a die 10 Decembris 1694 successit Ioseph de Alfaro. Porro scientiae theologicae huius doctissimi et sanctissimi viri detrahitur a dicto scriptore, eo titulo quia defendit probabilismum quem scriptor idem impugnat, neque est interpretatus opinionem *probabiliorem* de qua tunc vertebatur, ea ratione qua scriptor aliique eius partis, eam intelligere volunt, invita Minerva, uti infra ponetur in propatulo.

Alludo itaque hic libello in Germania edito sub titulo: *Das Decret des Papstes Innocenz' XI. ueber den Probabilismus.*

Quod condonandum profecto est menti quam diuturna atque intricatissima disquisitio in campo philoso-

---

Beitrag zur Geschichte des Probabilismus und zur Rechtfertigung der Katholischen Moral gegen Doellinger-Reusch, Harnack, Herrmann und Hoensbroech, von FRANZ TER HAAR *aus dem Redemptoristenorden.* Paderborn. F. Schöningh. 1904. — In eo porro simul cum auctoribus in titulo recensitis quorum tres priores sunt noti inimici Ecclesiae Romanae et quartus apostata ab eadem Ecclesia atque a religione Societatis Iesu, ego, huius Societatis sodalis quantumvis ultimus, vapulo per decem paginarum spatium, tanquam reus et singularis violator critices ac theologiae (pag. 130-140). Unum deerat: ut scilicet nomen meum simul cum nomine illius apostatae in libelli fronte scriberetur.

Equidem post nonnullos menses libellus idem in latina versione Romae et alibi iterum fuit editus, omissis in titulo quatuor illis acatholicorum nominibus, insertaque pag. 114 parenthesi — pace egregii viri dictum sit — atque hoc *egregii* epitheto passim nomini meo adiecto. At *res dictae*, sunt in versione eaedem quae fuerant in originali.

Verum de hac versione latina parum curo, quippe cui Director *Analectorum* uno verbo eoque efficacissimo respondit in notula subiecta bibliographicae recensioni quam, de ea versione admisit in vol. XII, pag. 476. Statimque incuriae meae rationem etiam explicabo. Interim tamen libellus originalis in forma quam dixi, ad lectores Germanos aucupandos compositus, per versionem latinam ab eorum manibus atque oculis nequaquam retrahitur effectumque suum in incautos (qui numero minores haud solent esse), cum pace mea utique, exercere non desinit. Sed sufficit haec innuisse, quae alioquin a me libentissimo hilarique animo condonantur *magnoque* attribuuntur *zelo* religiosi viri.

Nunc brevissime dicam cur de rebus adversus *Crisim*, *Diatribam* eiusque *appendices* conscriptis in versione latina libelli illius, omnino non curaverim. Ratio est valde simplex et perspicua: animadversiones illae quibus sive in libelli decursu, sive in decem illis ultimis paginis (pag. 114-123), ego in argumentis meis immediate impetor, sunt omnes et singulae

phiae, theologiae simul ac criticae retinuit occupatam. Hisce ultimis itaque opusculum praesens dirigitur.

PURA PUTAQUE SOPHISMATA, neque indigent multa explicatione a me data, ut talia demonstrentur illis qui respectivos meorum opusculorum locos paulo diligentius perpenderint. In specie decem illarum paginarum strues divellitur tota per testimonium ipsius Thyrsi Gonzalez, anno 1693 et sq. editum in ipsius libro; quod testimonium relatum exstat in mea *Diatriba*, pag. 73. 74, atque est huiusmodi: « Hunc autem tractatum non edo tamquam Praepositus Generalis Societatis Iesu, sed tamquam unus e Societate theologus; nullum e subditis meis, ad ita docendum adstringere intendens, sed omnibus plenam libertatem relinquens, ut in hac gravissima controversia eam partem defendant quam post accuratum studium ex sincero desiderio inveniendi veritatem susceptum, solidioribus nixam fundamentis deprehenderint ». Profecto si Innocentius XI aliud intendisset quam sequi consilium a Card. Pallavicini olim Alexandro VII datum, ut scilicet subsederetur ab omni decisione atque per ipsam disputandi utrinque permissam libertatem controversia ulterius eliquari sineretur, quod ego in mea *Diatriba* demonstravi fuisse in mente Innocentii, profecto, inquam, Thyrsus supra recitata verba nequaquam scripsisset. Praeterea adamussim confirmatur mea interpretatio ex ipso Thyrsi inedito memoriali a me in *Appendice III* relato, pag. 107 sq. et praesertim pag. 110, in § 5 synopsis rationum quibus Thyrsus hoc suum memoriale confirmavit. Porro haec animadversio sufficit relate ad notam mihi inustam violatae critices. — Alteri accusationi ansam praebuit inconsiderata quaedam concessio e calamo delapsa scriptoris illius qui in ephemeride *La Civiltà cattolica*, quin totam perpendisset quaestionem, meam *Diatribam* recensere, uti non raro accidit, celerius voluit. Quam concessionem aequiprobabilistae aliique eorum affines statim collegerunt exsultantes de pugnandi instrumento sibi adeo feliciter mutuato. Porro ille meus consodalis non adverterat significationem quoad *doctrinam*, decretorum aliorumque authenticorum responsorum *S. Sedis* ut sic, non tam ex privato sensu vel Pontificis vel variorum officialium S. Congregationum, quam *ex*

Aciem mihi adversam hodie ducit Reverendus P. Ludovicus Wouters C. SS. R. illa nuper edita

---

textu et contextu authentice edito, ex sensu aliorum decretorum, ex analogia magisterii ordinarii, ex circumstantiis, ex statu quaestionum in scholis disputatarum aliisque huiusmodi, esse dignoscendum; ubi vero sensus privatus Pontificis vel inferiorum Curiae officialium discordantiam quamcumque inferret, omnibus simul perpensis in ipsas S. Sedis decisiones, eam nequaquam S. Sedi ut sic, sed privatis personis esse tribuendam. In *disciplinaribus* vero dispositionibus facilius intromitti posse influxum sensus illius privati: v. g. in deputatione alicuius determinati magistri ad docendum in scholis romanis theologiae et sic in similibus. Qua neglecta distinctione, ille scriptor nimis cito concessit « *S. Sedem* ut sic per hoc decretum probabiliorismo favorem suum demonstrasse, quasi in votis haberet ut hoc tandem systema non vero probabilismus dominaretur ». Hoc autem votum multorum quidem erat in Curia officialium, ipsius forte Innocentii uti privatae personae, neutiquam vero demonstrari potest fuisse Innocentii Pontificem *agentis*, in quocumque decreto super doctrina qualicumque ratione edito, nequidem in illo S. Officii, 26 Iunii 1680. Quoad disciplinares supradictas dispositiones ab Innocentio ordinatas, sensus eius privatus utique praevaluit, sed debent potius intelligi huiusmodi dispositiones prout *S. Sedi* referuntur, non in sensu discordante a fine quem *S. Sedes* demonstratur solum habuisse, sed in sensu cum hoc fine concordante. Ea ratione itaque cuicumque theologo perspecta, mea explicatio in *Diatriba* decreto Innocentiano adhibita, accurate intelligi potest. Commendo idcirco Patri Ter Haar, ut paulo sedulius recolere dignetur has notiones, speciatim in articulo Lingonensis Ephemeridis *L'Ami du Clergé*, fascic. ultimo mensis Aprilis anni 1905, ubi nonnulla praesenti rei intelligendae valde utilia inveniet.

Inde P. Ter Haar, si voluerit, poterit etiam sibi manifestum efficere, quantum detrimentum afferat apologeticae contra acatholicos disceptationi, eam miscere cum quaestionibus inter catholicos disputatis, sive mediis terminis uti adversus acatholicos de quorum certitudine vel interpretatione inter

dissertatione, quam consodalis eius in *bibliographia* recensere permissus est ab *Analectorum* Dire-

---

catholicos disceptatur: arma nostra enim vel adversariis ipsis transferuntur, vel eis vulnerandis minus acuta minusque efficacia evadunt. Qua de re faveat P. Ter Haar animadversiones recolere in Ephemeride nostra Oenipontana 1904, IV, pag. 788 sq., ipsi a P. Franz directas.

Haec sufficiunt ut absque iniuria concludere possim opus illud historicum fuisse conscriptum, ut aiunt, *ad usum delphini*, ad usum scilicet aequiprobabilistarum. Copia quidem atque accurata relatio multorum documentorum quae occurrunt in eo opere Terhaariano, laudem quidem *archivistarum* sibi mereri poterunt; eorumdem vero interpretatio quae, dum ex philosophicis ac praesertim theologicis principiis desumenda necessario est, ab Auctore ad suum sensum controversum trahitur, nequaquam valet *theologorum* suffragia sibi referre, nisi hi iam antecedenter fuerint aequiprobabilismi fautores.

Quid autem valeat aequiprobabilismus hodie a factione superstite propugnatus, mox in hoc opusculo apparebit. Unde tandem in ipsum huius operis auctorem convertuntur ea quae de me ipse scripsit (pag. 123 latinae versionis): « Haec optimi viri sententia de Summi Pontificis et S. Inquisitionis actione, praeiudiciis tantum nititur, quibus ductus probabilistarum systema inconcussam existimat veritatem, quum mera sit opinio atque opinio quidem, quae contra se fortissima rationis habet momenta quae hactenus nondum contigit refutari ». — Concedo: ego scripsi ex praeiudicio quo existimo probabilismi systema non vero aequiprobabilismum, inconcussam veritatem; sed hoc existimo ex praeiudicio *vero*, nequaquam falso vel nutante, et mihi et plurimis aliis iam pridem *probato* vero atque hodie etiam *evidentiori probatione*: quia Patri Wouters acceptam debemus occasionem magis perspicue enucleandi oculis omnium, fundamentum aequiprobabilismi deficiens. Quo facto evanescunt illa « fortissima rationis momenta » et consequenter interpretationes ab aequiprobabilistis datae monti S. Sedis in suis responsis vel disciplinaribus dispositionibus. Uter itaque nostrum praeiudicii insimulari legitime potest?

ctore (6). Ex ea autem recensione patet, duo fuisse ab opusculi auctore intenta circa sententiam quae dicitur a probabilistis propugnari *de minus probabili:* primum est, interpretari ultimum iudicium, quod de ea sententia retinuisse aestimatur S. Alphonsus, imo huic *interpretationi* faventem exhibere S. Sedem praeteritis quibusdam suis actis et decretis. Alterum est ut data illius Alphonsiani iudicii interpretatio intrinsecis atque extrinsecis rationibus hinc inde discussis demonstretur.

Mihi ideo duplex onus incumbit: primum, intrinsecas illas diluere rationes; alterum, eas a S. Alphonsi mente alienas ostendere. De actis S. Sedis sufficienter disserui in praecedenti *Diatriba,* in nota (5) quae nunc lecta est, atque alia pauca addam in decursu huius dissertationis. De auctoritate antiquorum theologorum provinciam critice et historice disputandi aliis meis consodalibus relinquo. Mihi sufficit in hac re advertisse aliqua eorum antiquorum testimonia decurtata recitari, vel ambigua esse ita ut ex iis solis vera eorum mens nequeat discerni: plurium insuper auctoritatem, ex stadio controversiae inchoatae non vero eliquatae, in quo versabantur, tanti hodie non valere quanti adversarii mei proclamant; nonnullas tandem eorum disputandi vel probandi rationes *in hodierno* controversiae stadio, uti vel inutiles vel erratas iam diu fuisse desertas.

De cetero paucis et brevibus animadversionibus me expediam. Si enim ad scribendum me tandem induxi, id non fuit quia res coram doctis viris vel etiam coram S. Sede novis confirmari demonstrationibus indigeret; sed unico eo motivo impulsus

(6) Vide hanc recensionem, v. XVI, pag. 232.

ut morem gerere non detrectarem, auctori illius dissertationis, bono viro, qui, iteratis epistolis, desiderare se a me responsionem olim manifestaverat. Cum itaque discussio tota obiectiva sit, ad quam instituendam ego postquam diuturno silentio me continui, non adstringar, nisi fere coactus, adversarii sibi non vero mihi imputent, si quando ratiocinationis consectaria, sibi viderint dedecori redundare.

Ita determinatis et adversariis quibuscum me congredi oportet et controversiae instituendae obiecto, totam disceptationem divido in duas partes, quarum altera philosophicam exhibet discussionem fundamentorum aedificii quod adversarius construxit; altera vero critice demonstrat eadem fundamenta esse prorsus aliena a mente S. Alphonsi.

Cum autem totum originale motivum cur superstites aequiprobabilistae ad illa extrema propugnanda se reduxerint, fuerit quia arbitrati sunt eadem etiam a sancto eorum Doctore Alphonso fuisse implicite saltem retenta: postquam non solum id falsum atque incohaerens demonstratum est sed etiam fundamenta illa in se vana et primis ethicae principiis contraria ostensa sunt, necesse omnino est alia argumenta ab adversario congesta sive ex interpretatione responsorum atque actorum S. Sedis, sive ex sensu communi, sive aliunde desumpta, omnia et singula corruere utpote falsis illis suppositis innixa de ipso subiecto de quo afferuntur. Atque ita tandem aliquando liti sempiternae finis imponitur pleneque intelligimus cur Ecclesia inutile censeat ulteriori atque expresso decreto permittere probabilismum quem ipsa a saeculo et amplius libere doceri atque in praxim deduci a maxima scholarum et confessariorum parte sinit.

PARS I.

Discussio philosophica.

1. Materia interpretationis controversae.

Materia de cuius interpretatione disceptatur, in praesenti constricta existit paucis illis lineis, quibus S. Alphonsus in ultimis theologiae moralis editionibus, octava nempe et nona atque in monito septimae adiecto, priorem ac veluti praeviam sui systematis regulam firmaverat: « Dico I, quod si opinio, quae stat pro lege, videatur certe probabilior, ipsam omnino sectari tenemur: nec possumus tunc oppositam quae stat pro libertate amplecti. Ratio, quia ad licite operandum, debemus in rebus dubiis veritatem inquirere et sequi: at ubi veritas clare inveniri nequit, tenemur amplecti saltem opinionem illam quae propius ad veritatem accedit, qualis est opinio probabilior ».

Interpretationem huic regulae eiusque annexae rationi adhibitam a probabilistis breviter explicavi in ultima mea *Diatriba*, pag. 14, 15, 16, § 1, atque in nota (2), pag. 15, adverti in sensu quo aequiprobabilistae assumunt subiectum, *opinio certe probabilior* pro assensu dato motivis legis existen-

tiae adeo gravibus ut in communi scholarum aestimatione ab *omnibus* habeantur *sine haesitatione* ut *certe* probabiliora, in eo sensu, inquam, adverti probabilistas in obiectivam ipsius regulae veritatem convenire, licet multi eam aliis verbis enuntiaverint atque alia via demonstraverint quam ea qua hodierni superstites aequiprobabilistae procedunt. Inde factum est ut probabilistae censuerint S. Alphonsum saltem ab anno 1755 usque ad vitae exitum, idem in substantia semper propugnasse unius probabilismi systema atque a rigoristis, Patutio et sociis vindicasse; dum aequiprobabilistae nondum plene se extricarunt ab huiusmodi domestica controversia.

Ea idcirco ipsis relicta longiore disputatione, *per breviorem* nobis licet ad eamdem illam probabilistarum conclusionem properare. Si enim demonstratum fuerit interpretationem quam aequiprobabilistae hodie superstites rationi prioris Alphonsianae regulae adhibere volunt, nullius esse roboris, idque ex iis ipsis quae docuit Alphonsus in ultimis suis scriptis: actum erit de hodiernis aequiprobabilistis.

2. Argumentum adversum.

Porro, verba S. Alphonsi superius recitata, « Ratio, quia ad licite operandum etc. qualis est opinio probabilior. » ita interpretatur P. Wouters cum sociis:

Debeo sincere tendere ad convenientiam cum legis aeternae ordinatione obiectiva (qualiscumque haec est). — Atqui ad eam non tendo si recesserim in praxi a *probabiliori certe cognita* pro legis

existentia. — Ergo licite non possum recedere in praxi a probabiliori certe cognita pro legis existentia (1).

Maior probatur dupliciter: 1° Inhonestum est, neque ullo moralitatis principio cohonestari potest, ut, quum tendere possim, non tendam ad convenientiam cum moralitate obiectiva, seu cum legis aeternae ordinatione obiectiva. — 2° Huiusmodi electio vilipendium involveret ordinationis divinae antecedentis de moralitate obiectiva (2).

Minor deinde evolvitur ex comparatione cum aegroto, qui, dum posset eo uti, respueret medicamentum certe probabilius ipsi profuturum (3). Comparatio non claudicat, quia sicut aegrotus certa obligatione tenetur uti medicina illa securiori, ita in maiori, asserta est certa obligatio tendendi ad convenientiam cum legis aeternae obligatione obiectiva (qualiscumque haec est). Unde propositio minor non affertur uti novum principium ex quo simul cum principio maioris deduceretur conclusio; sed propositio minor ostendit tantum subiectum conclusionis

(1) Vide Edit. 1, pag. 59; Edit. 2, pag. 72.

(2) Cf. ibid. Insuper in Edit. 2 idem etiam proponitur sub ratione amoris quem effective sibi exigunt a creatura rationali ordinationes divinae.

(3) Edit. 1, pag. 60; Edit. 2, pag. 73. In hac etiam totum argumentum confirmatur allato suffragio undecim auctorum, incluso ipso S. D. Alphonso. At praeterquam quod plures illorum sunt recentes aequiprobabilistae, ab aliis, uti S. Alphonso, ab Esparza, a Passerini de Sextula, nequaquam constat, sin etiam constat oppositum, hoc argumentum afferri in casu legis certe probabilioris, etsi existimarent eam servare sibi oppositam solide probabilem. Oppositum de Esparza demonstravi in mea *Crisi* pag. 143-147, collata pag. 114.

includi in generalitate maioris. Comparatio igitur valet.

Totum hoc ratiocinium duplici animadversione confirmatur:

1ª Honesta non est actio quae *studio caret assequendi* convenientiam cum legis aeternae ordinatione antecedenti, qualis est actio hominis qui, dum cognoscit certo probabiliorem legis existentiam ideoque probabilius non permissam esse actionem, sequitur minus probabilem oppositam, eam sibi permissam existimando.

2ª Animadversio quam P. Wouters maxime commendatam vult lectori suo, haec est ad litteram relata e pag. 61 edit. primae: « Actus aliquis *hic et nunc*, ut dicunt, ea indutus est moralitate quam ei obiective spectatae inesse ipsemet operans, inquisita veritate, *qualicumque notitia noverit*. Atqui actus qui ipsius operantis iudicio *probabilius obiective prohibitus est*, ab ipso *aliqua notitia*, quae est *opinativa*, *cognitus* est tanquam *obiective prohibitus* (pag. 11). Ergo actus ille *hic et nunc prohibitus* est. — Quod idem modo negativo ita exprimitur: actus aliquis nequit *hic et nunc* ea indutus esse moralitate, quam ei obiective spectato non inesse ipsemet operans *qualicumque notitia noverit*. Atqui, actus, qui ipsius operantis iudicio *probabilius obiective non est permissus*, ipsi notus est, *notitia*, dico, *opinativa*, tamquam *obiective non permissus*. Ergo actus ille *hic et nunc non est permissus* ». Atque hic citantur quaedam verba D. Sweens in suis Institutionibus Theologiae moralis fundamentalis, quae in idem recidunt, nisi quod D. Sweens insuper recurrit ad particulam probationis quam S. Al-

phonsus huic suae primae regulae annexuerat in editionibus anterioribus, suppressit vero in ultimis: talem nempe certo et notabiliter probabiliorem opinionem pro lege *certum habere fundamentum quod sit vera.*

Ecce itaque totum interpretationis aequiprobabilisticae aedificium.

Compago eius tota, ut legenti liquet, oritur ex vi probabilioritatis ut sic, mente *certa* iudicatae. Si enim cum haesitatione iudicatum fuerit eam forsitan adesse, id merito aequiparatur quoad promulgationem legis, dubio stricto in quo mens non solummodo certum non profert pro lege iudicium sed prorsus nullum: quippe quae neutri parti adhaeret: suspensa enim manet.

Porro in hoc solo casu suspensi iudicii de legis existentia, aequiprobabilistae se reputant non obligari. Extra hunc casum, sive probabilitas solida subsistat in parte legi contraria, sive non subsistat (4), dummodo probabilioritas ex altera parte certe et sine haesitatione iudicata fuerit legi favere, se censent eo ipso lege obligatos. Sed cur aequiprobabilistae, qui alioquin probabilitatem *obiectivam relativa* utriusque partis contrariae comparatione esse perpendendam altissima voce proclamant idque pleno iure, cur ipsissimi tantam vim tribuunt *subiectivae* certitudini iudicii illius de probabilioritate existentiae legis, ut, non computata obiectiva probabilitate, solide etiam subsistente contra legem, illam subiectivam de probabilioritate certitudinem

(4) Cf. W. Ed. 1, pag. 96: *resp. II*, pag. 48 in par. prima, pag. 12. — Ed. 2, pag. 61, pag. 129, pag. 14.

habeant, tamquam aequivalentem certitudini, quae notitiae competit obligationis moralis ut haec valeat? — Sola ratio huius praevalentis necessitatis affertur obligatio in necessitate quadam psychologica altissime fundata: quia nempe certe obligamur tendere ad convenientiam cum legis aeternae ordinatione obiectiva, quam mens certe agnovit in illa probabilioritate legis certe iudicata: ideoque quemadmodum repugnat ut mens non tendat in verum ad quod transcendentali habitudine fertur, ita sin physica necessitate, saltem morali obligatione tenemur non facere ut honestum, id quod certe probabilius inhonestum iudicamus (5).

Id autem melius adhuc apparet in ultimo practico conscientiae dictamine a quo actio nostra formalem mutuatur honestatem: Si actio est honesta, debuit uti honesta per hoc dictamen exhiberi. Iamvero quomodo hoc dictamen potest iudicare certe honestam actionem quam mens simul certe iudicat probabilius inhonestam? Deberet mens eamdem actionem iudicare ordinationi legis aeternae certe conformem et simul certe iudicare eamdem ab hac ordinatione probabilius difformem. Atqui, sin mens psychologica sua indole transcendentalique habitudine ad verum impeditur haec duo simul iudicare, voluntas saltem morali obligatione prohibetur imperare ut mens ea iudicet, atque hoc aequiprobabilistis sufficit.

---

(5) Cf. v. gr. Edit. 2, pag. 127 *Respondeo II:* « Contendo obligationem certam oriri ex lege superiori quae praecipit ut peragamus illud quod obiective probabilius praescriptum est, quam legem superiorem existere... novem argumentis demonstravimus ».

Huc itaque aequiprobabilistici vis argumenti convergit. Ecce totum aedificii fundamentum. Num sua se mole sustineat huiusmodi fundamentum, in sequentibus apparebit.

3. Argumenti adversi disiectio – Crisis praemissae maioris.

Unica responsio, quae supra-enuntiato ratiocinio quadrare videatur et plene sufficere ut totum aedificium, fundamento subtracto, in ruinam corruat irreparabilem, consistit in negatione suppositi vel potius omnium et singulorum suppositorum primae maioris: « Debeo sincere tendere ad convenientiam actionis meae cum legis aeternae ordinatione obiectiva *qualiscumque haec est* ». Per ultimum enim hoc incisum ista propositio in suo complexu ita extenditur ut in omni casu non possit universaliter affirmari nisi plura falsa assumantur uti vera: quae singula mox apparebunt singillatim enucleata. Inde merito negatur *consequentia* reliqui ratiocinii. *Consequens* enim a me admittitur, aliter tamen probatum: ipsum sane est prima illa S. Alphonsi regula quae prouti signum experimentale extollit deficientis probabilitatis obiectivae contra legis existentiam, uti in mea *Crisi* atque in mea *Diatriba* explicavi, propugnari potest tamquam vera.

Primo itaque oportet ut singula verba singulosque conceptus propositionis illius ad perspicuam trutinam revocemus ne sub quieta apparentis veri superficie in aqua turbida piscari nos contingat.

4. Analysis obligationis moralis.

I. *Debeo.* Hic significatur debitum alicuius obligationis moralis, sicuti perpenso toto ratiocinio liquet. Porro debitum moralis obligationis, iuxta Angelici sententiam inter nos atque adversarios communiter receptam, formaliter oritur ex IMPERIO Dei, supremi Domini, quo creatura rationalis et libera iubetur servare ordinem (6). Praecisione enim facta

(6) Talis certe est Angelici Doctoris mens, si ratio totius doctrinae eius habeatur. Sane, « Divina voluntas sola, ait in I. p. q. 63, a. 1 in corp., est regula sui actus quia non ad superiorem finem ordinatur; omnis autem voluntas cuiuslibet creaturae rectitudinem in suo actu non habet, nisi secundum quod regulatur a voluntate ad quam pertinet ultimus finis: sicut quaelibet voluntas inferioris debet regulari secundum voluntatem superioris, ut voluntas militis secundum voluntatem ducis exercitus ». — Et Suarez, de legibus l. II, c. 6, n. 5, relatis duabus aliis extremis contrariis antiquorum sententiis, sic prosequitur: « Mihi vero neutra sententia satisfacit et ideo mediam viam tenendam censeo quam existimo esse sententiam S. Thomae et communem theologorum. Dico ergo primo, lex naturalis non tantum est indicativa mali et boni, sed etiam continet propriam prohibitionem mali et praeceptionem boni. Ita sumo ex D. Thoma l. 2, q. 71, a. 6, ad 4^{m}, dicente per comparationem ad legem humanam non omnia peccata esse mala quia prohibita; per comparationem autem ad legem naturalem, quae continetur principaliter in lege aeterna et secundario in iudicatorio rationis naturalis omne peccatum esse pravum quia prohibitum... Idem sentit Bonaventura, in 2, d. 35, d. 4, circa litteram; aperte Gerson... Victor, etc. ». — Infra, ibidem n. 9 explicato discrimine simplicis voluntatis complacentiae et voluntatis obligantis ita ut oppositum displiceat tamquam malum privative, hanc dicit, non illam esse voluntatem Dei supremi gubernatoris, in lege scilicet naturali atque aeterna. — Cf. et S. Th. l. 2, q. 19, a. 4;

ab huiusmodi imperio, homo intelligit quidem se ordinem rerum mediorumque ad finem ultimum, liberi accepti a Deo arbitrii sui potestate perturbare aut servare valere, nondum tamen intelligit idipsum *illicitum* esse sibi vel *licitum* (7). Ligamen

---

q. 21, a. 1.— Hanc insuper doctrinam supposuit Alexander VIII in damnanda tamquam erronea propositione 2, de peccato philosophico, per decretum 24 Aug. 1690. Controversiae idcirco antiquorum de hac re sunt finitae, quae ceteroquin aequa omnium compositione poterant conciliari. Cf. etiam Frins, de act. humanis, vol. II, n. 85 sq. — Billot, *de peccatis*, edit. altera, pg. 19-30; *De Deo Uno*, Th. I, § II, n. 2; tandem S. Th. de verit. q. 17, a. 3, in corp. et ad 2m; a. 5, in corp. Haec eadem est etiam S. Alphonsi doctrina, quippe qui in ultima dissertatione inserta in ultimis theologiae moralis editionibus, in § II corollarii sequentia refert et probat S. Thomae verba, ex 2. 2, q. 104, d. 4, ad 3m: « Etsi non semper teneatur homo velle quod Deus vult, semper tamen tenetur velle quod Deus vult eum velle et homini praecipue innotescit PER PRAECEPTA DIVINA ». Atque alia afferri facile possent ex eodem S. D. Alphonso, cui certe suffragatur P. W. — Cf. etiam S. Th. de verit., q. 23, a. 7 in corp. par. secunda, collata cum quaest. 17 locis paulo antea citatis.

(7) S. Th. 2. 2, q. 20, a. 3: « Si posset esse (in peccato) conversio ad bonum commutabile sine aversione a Deo, quamvis esset INORDINATA, non esset peccatum mortale ». Hanc autem aversionem Angelicus intelligit non tantum aversionem a Deo, fine ultimo sed adaequate, a Deo *iubente* ordinem servari ad finem ultimum; ait enim in l. 2, q. 71, a. 6, ad 4m: « Si autem (peccatum) referatur ad ius naturale... tunc omne peccatum est malum qùia prohibitum: ex hoc enim ipso quod est inordinatum, *iuri naturali* repugnat ». Porro *ius naturale* pro S. Thoma non est tantum ordo rerum essentialis invicem atque ad finem ultimum, sed hic ordo a Deo *praecriptus* atque uti talis ratione naturali promulgatus: nam in l. 2, q. 90, a. 1, ad 3m: aperte docet legem vigorem mutuare a voluntate principis quam *imperantem* intelligit iuxta

enim voluntati *liberae* non imponitur nisi creatoris summi Dei ac Domini *imperio*. Id nempe dico de statu *viae* in quo creatura rationalis, *modo* quo finem suum ultimum nondum plene possessum cognoscit non ita urgetur ut non valeat et finem ipsum et media ad eum libera voluntate recusare, in bono commutabili sibi inadaequate consentaneo contra tendentiam ordinatam in finem persistendo. Cf. S. Th. de veritate q. 17, a. 3; q. 24, a. 7.

Imperium porro est non solum voluntas superioris de aliqua re, sed voluntas *subdito manifestata* de ea re. Imperium enim eo tendit suapte natura ut inducat in subditum volitionem atque effectionem illius rei quam vult superior, eamque inducat vi ipsius superioritatis non per physicam voluntatis coactionem. Hoc autem obtineri nequit nisi et superioris volitio et huius volitionis obiectum menti creaturae innotescant, unde creatura se determinet ad volendum idem atque exsequendum (8).

Statim inde sequitur PRIMO hoc imperium obligationem homini libero imponens CERTA COGNITIONE ipsi constare debere, quemadmodum ipsi prius certe constat de libertate accepta simul cum naturae dono (9). Unum tamen discrimen agnoscere oportet

---

I. 2, q. 17, a. 1, ad quem remittit. Vide insuper l. 2, q. 91, a. 1, *Respondeo dicendum*. — Cf. etiam Frins de act. hum. II, 92-96 ubi hic auctor n. 94 paulo aliter mentem Angelici explicat, sed in idem fere recidit.

(8) Cf. S. Th. l. 2, q. 17, a. 2, in corp. — De verit. q. 17, a. 3, in corp. *Actio autem qua voluntas movetur est imperium*. Etc.

(9) De hac libertatis possessione sermo recurret infra, in *nonnullarum obiectionum solutione*.

inter certitudinem quam homo habet de proprietate suae libertatis et certitudinem quam ipse habeat necesse est de divini illius imperii existentia: discrimen desumitur ex obiecti diversitate et in se spectati et relate ad indolem cognitionis humanae; libertas nempe uti proprietas *physica* voluntatis humanae relate ad obiecta viae, certa homini est certitudine *physica* quam parit facile et immediatum ratiocinium de conscientiae psychologicae testimonio; praeterea certitudine etiam *metaphysica* homini constare potest se esse in via ad finem ultimum libero mediorum exercitio consequendum; dum ex altera parte existentia illius divini imperii, utpote quod respicit ordinem *contingentem* actionum humanarum, satis est ut ea *morali* certitudine constet qua homo in agibilibus se *prudenter* regere solet quaeque in eo saltem consistit ut, deficiente obiecti evidentia, magna eius probabilitas *absque prudenti formidine de opposito,* certe asseri valeat. Porro Deus sibi suaeque aequitati debet, ut, dum hominem certissimum sinit esse donatae libertatis ad finem consequendum, restrictum eumdem in eius exercitio non velit esse nisi ubi certitudine proportionata constet homini ipsi de imperio restringente. Secus enim Deus tyrannice non vero paterne gubernaret creaturam rationalem, et suavem meriti ac demeriti viam in iugum transformaret importabilis gravitatis; in ea enim via timor suffocaret amorem dum e contra tam Providentiae divinae indoles quam naturae humanae ordinata propensio exigunt ut amor timorem informet totumque hominem in sua tendentia ad finem moderetur. Ea autem multo magis, quamvis non exclusive, valent de praesenti

ordine adoptionis cui elevatum et reparatum est genus nostrum (10).

Igitur creatura rationalis ut imperio divino obligetur, certitudine saltem morali hoc imperium sibi manifestatum habere debet.

---

(10) Huic similem rationem optime evolvunt Cathrein, Palmieri, Schiffini, Génicot, Sabetti et alii, quorum plurium verba recitata habes a Wouters in Edit. 1, pg. 93-94, in altera pg. 131, XI. difficultas. At vero vide mirabilem responsionem quam hic ultimus eis subiicit: « Haec egregiorum adversariorum difficultas errore innititur qui " ignoratio elenchi " nuncupatur. Nihil aliud exigimus nisi quod ab ipsis probabilistis exigitur, nimirum, ut quisque antequam agat *pro viribus*, id est *proportionata cum diligentia* veritatem inquirat (pag. 6). Quodsi quis, debita adhibita diligentia, persuasum sibi habeat, opinionem faventem legi *probabiliorem* esse, hanc sequatur oportet; sin minus, nulla exoritur obligatio ». — Verum quis ignorantiam elenchi admittat, num nostri auctores, an P. Wouters in sua responsione, perspicax lector iudicabit: ignoratio elenchi tunc locum habet, cum inferuntur tamquam contradictoria quae non sunt. Porro quaestio non erat utrum cuique diligentia suis viribus proportionata, adhibenda sit ad sibi conscientiam efformandam: hoc omnes asserimus atque inde proficiscitur argumentum nostrum. Sed quaestio est num Deus nos in labyrintho fere inextricabili incluserit ut ibi conscientiae efformatae exitum ambagibus infinitis implicati disquiramus. Quo statuto quaestionis puncto, P. Wouters simpliciter asserit tunc esse efformatam conscientiam *quando sibi persuasum* habuerit legem esse probabiliorem... dum a nobis probatum fuerat exitum huius persuasionis plerisque fore impervium in hypothesi aequiprobabilistica. Ipse igitur vel statum quaestionis mutavit ut contradictionem quam non admiserant, adversariis imputaret; vel nihil respondit; vel tandem utrumque successive peccatum admisit.

Argumentum quod in praesenti evolvi, reducit *principium possessionis* libero arbitrio et Deo ordinanti applicatum, ad ipsam aequitatem et sapientiam divinam, probat ideo legiti-

Ulterius SECUNDO inquirendum est quid in hoc imperio debeat creaturae manifestari, ut vere dici possit *imperium* nec qualecumque solummodo *beneplacitum*, esse ei manifestatum. Porro imperium divinum ex quo, si certum creaturae fuerit, formaliter resultat obligatio moralis, non est tantum volitio divina sed volitio divina de aliquo obiecto; et obiectum istud divinae voluntati obiicitur per divinum intellectum plenissime exhaurientem divinae essentiae intelligibilitatem omnesque eius respectus ad extra: obiectum itaque volitionis divinae erit menti divinae certissimum. Volitio divina idcirco circa actiones creaturae earumque respectus varios ad finem ultimum, habet in Deo obiectum omnimode *determinatum* et *certissimum* (11). Atvero ut

---

mam esse in hoc conflictu applicationem huius principii. Vana idcirco est responsio P. W. ad difficultatem XIII pag. 97, in Edit. 1, atque in altera pag. 130 *diffic. IX*, in qua iterum appellat ad argumentum quod ipsius Achilles est, Achilles tamen in calcaneo vulneratus et lethaliter quidem vulneratus. Idem valet de responsione ad difficultatem XV pag. 98, in Edit. 1. atque in altera pag. 130, *Instabis*, quia non demonstratur esse certa obligatio, tendendi ad convenientiam cum moralitate obiectiva probabilius tantum *imperata*, non vero obiectiva certitudine imperata; imo demonstratur certissime hanc obligationem nequaquam resultare.

Idem de responsionibus ad difficultatem XVI, pag. 99 in Edit. 1. atque in altera pag. 125, *VI. Diffic.*, retorsiones argumenti quas P. W. adhibet, ne morentur quidem ut in eis avertendis insistamus.

(11) In ratione enim *cognitionis, determinatum* dicitur id quod non tantum est in se verum, sed etiam *se manifestat* obiective verum, nedum *probabile* tantum: aliquid autem se manifestat obiective verum nedum probabile tantum, menti quidem divinae per ipsam divinae essentiae veritatem mente

creaturae etiam ea certitudine idem constet quae, uti dixi, necessaria est ad obligationem gignendam, satis non est ut creatura sciat obiectum volitionis divinae esse *certissimum Deo:* ipsa insuper scire debet quale determinate sit hoc divinae volitionis obiectum. Donec enim hoc ea certitudine non fuerit consecuta, qua ipsa capax est (qualis haec sit paulo infra dicam), in ancipiti erit deque ipsa redibit totum argumentum quod superius evolutum est ex certitudine libertatis; neque ipsa sciet Deum ETIAM VELLE eam obligare: non enim sciet volitionem divinam esse sibi ut imperium manifestatam (et sine imperio nulla obligatio): sane deficiet inde *ex parte obiecti,* tanta eius manifestatio quanta requiritur ut, respectu habito ad certitudinem qua nobis constat de extensione libertatis dono acceptae, voluntas illa divina iure possit et debeat imperium nobis reputari libertatem ligans eamque in ipsius obiectis restringens.

Imo alterum etiam valebit argumentum desumptum exinde quod imperium illud divinum *simul regulat obligando,* obligat ut regulet, non regulat tantum neque regulat ut obliget, sed simul regulat

---

divina infinite comprehensam, menti vero humanae si saltem id ipsi innotescat ut probabile quin iudicetur superesse ex parte opposita probabilitas, quae rem possit exibere *forte* veram in opposito sensu: porro huiusmodi obiectiva rei manifestatio vocari potest obiectiva moralis certitudo, quia causa est subiectivae moralis certitudinis in ea mente cui innotescit. Ergo in ratione *cognitionis*, aliquod obiectum tunc solum *determinatum* dicitur, quando certe iudicatur esse *obiective certum*, certitudine illa qua mens cui innotescit, suapte natura capax est relate ad tale obiectum. *Determinatum* igitur hic logice *convertitur* cum *certo*.

et obligat: nempe exhibet exemplar sub obligatione imitandum.

Atqui exemplar quod obligatorie est imitandum, iam solum quatenus exemplar est, debet neque esse obiective incertum, neque ut incertum solummodo, creaturae innotescere.

Hoc quamvis non sufficiat ut concludatur statim obligatio, sed debeat haberi respectus insuper ad liberi arbitrii donum: sufficit tamen ad concludendam necessitatem *obiectivae certitudinis rei* quae cadit sub imperio divino, atque ut talis creaturae manifestatur.

Imperium divinum itaque ut obligationem pariat, debet esse OBIECTIVE CERTUM et IN SE et IN RE imperata, atque ut tale manifestari creaturae.

Idem ulterius illustrare iuvat quia hic latet argumenti adversi aequivocatio.

Nimirum obligatio moralis pertinet ad praedicamentum *relationis,* ideoque in tantum realiter existit in quantum existunt duo subiecta, fundamentum utrinque reale, sufficiens suapte natura ut exinde relatio resultet inter duo subiecta. *Subiecta* in praesenti materia sunt duae personae quarum altera sit alteri superior, vel titulo causae primae et ultimae, uti Deus natura sua superior est omni creaturae; vel alio titulo primitus a Deo accepto. Originaliter itaque, in praesenti, duo subiecta sunt Deus et creatura rationalis libera. — *Fundamentum proximum* utrinque existens: ex parte Dei quidem, imperium eius aeternum et immutabile terminatum in obiecto; ex parte autem creaturae, imperii obiectique eius determinati notitia et quidem uti vidimus, moraliter certa. Exinde *relatio* resultat

ex parte Dei (rationis tantum relatio quia fundamentum, volitio imperans nullam mutationem Deo infert) *ius reale* (quia volitio divina est realissima); ex parte creaturae liberae, *obligatio moralis.* — Porro quodcumque ex iis defecerit, relatio non resultat nullaque est obligatio.

Iamvero in casu nunc controverso, in casu nempe ordinationis divinae cuius probabilioritas tantum certe iudicatur existere, quantumvis volitio divina necessario terminetur ad obiectum divinae scientiae certissimum quia evidentissimum, tamen RELATE AD NOS NEQUIT ESSE IMPERIUM: cur? Quia Deus ipse *sibi* debet ut *imperium* suum creaturae rationali faciat cognoscibile uti certum obiective, saltem moraliter certum, ne incohaerenter et tyrannice laedat ius creaturae rationali resultans ex libero arbitrio quod idem Deus creaturae huic dedit in statu viae relate ad finem atque ad media quae conducunt in eum. Atqui in hypothesi de qua disputamus, ex ipsa naturae humanae infirmitate a Deo volita, uti mox explicabitur, creatura rationalis, inquisitione rite peracta, obiectum volitionis divinae nequit aliter cognoscere quam uti probabilius, non vero uti obiective certum certitudine saltem morali, sicuti supponit ipse adversarius, quantumvis hanc ipsam probabilioritatem certe iudicat adesse. Ergo volitio divina de hoc obiecto nequit relate ad nos esse imperium. Ergo deficit in ratione fundamenti ex quo obligatio moralis nobis resultare queat.

Firmiter consistit, enucleatis rerum naturis prima conclusio: obligatio moralis creaturae liberae non resultat nisi ordinatio divina de aliquo obiecto ipsi

notificetur ut *imperium* de obiecto certa mente iudicato tamquam *obiective certo*, saltem moraliter. Sive ergo deficiat certitudo illa mentis in iudicando, sive deficiat haec obiecti iudicati certitudo, obligatio non resultat: in primo casu ex defectu fundamenti ex parte creaturae tantum, in altero casu ex parte Dei, cuius volitio non se manifestat relate ad nos uti *imperium*, et *consequenter* etiam ex parte fundamenti in creatura (12).

---

(12) Exinde fit manifestum ea quae a P. W. pag. 63, in prima tantum editione (aliis verbis in altera, pag. 84, *obiect. 12*) discutiuntur ut obiectio 4ª ibi proposita solvatur, 1) eam nullatenus diluere imo 2) contra ipsum P. W. posse retorqueri: sane 1) utique in casu dubii stricti positivi, *non magis* cognoscitur obiectiva divinae voluntatis ordinatio, quam *non cognoscitur:* cum pro utraque contradictionis parte militent rationes *aeque probabiles;* e contra in casu *certe probabilioris opinionis* pro parte affirmativa, aliqua eius cognitio habetur, opinativa nempe: sed *transeat totum:* nam sive haberi possit haec opinatio sive non possit haberi pro parte affirmativa, sufficit ut non possit haberi ipsa ordinatio obiectiva uti *obiective certa* saltem moraliter: hoc sufficit ut obligatio non resultet, quia *ordinatio* divina non se manifestat ut *imperium* quoad nos. Ideo responsio Patris W. supponit *falsum* ex quo supposito consequentiam mutuatur. Argumentum eius adversarii supponit *verum* ex quo et *consequentiam* mutuatur et *conclusionis veritatem.* Falsum suppositum P. W. est: *omnem ordinationem* divinam obiectivam esse *imperium.*

2) Retorqueo argumentum: praestituto enim supposito vero, quod nempe *non omnis* ordinatio divina est nobis imperium, sed ea sola quae se manifestat ut obiective certa, assumo quod scribit pag. 64 P. W.: « Illud quod aeque probabiliter praescriptum est atque non est praescriptum, peragere licet, habita hac norma: actus ille *certo non est prohibitus...* » — Atqui, prosequor, illud quod *certe probabilius tantum* indicatur esse ordinatio divina obiectiva, *eadem ra-*

Nunc speciatim inquiramus QUOMODO INNOTESCAT IMPERIUM DIVINUM EX PARTE IPSIUS CREATURAE: quanta nempe ex parte creaturae possit esse haec requisita certitudo.

Responsio est obvia. Sepositis iis quae a Deo revelatione positiva libere praecipiuntur vel prohibentur, ideoque ordinata vel inordinata sunt solummodo quia praecepta vel prohibita, sistam in

---

tione per se verificat eam normam *non prohibitionis*, qua eamdem verificat *aeque probabiliter* praescriptum atque non praescriptum. Ergo id quod certe probabilius tantum iudicatur esse prohibitum, peragere licet. Ratio enim cur nec prohibeatur primum nec alterum, est una eadem in utraque verificata; nondum scilicet pervenit ad rationem *imperii quoad nos* ex quo solo resultat obligatio.

Obiectio 4ª autem erat *ad hominem* quia concludebat ex principio false supposito ab aequiprobabilista hodierno, sequi id quod ipse tamen negat: ideoque ipsum vel in hac negatione, vel in illo supposito. errare, nec sibi cohaerere. Porro consequentia huius illationis in obiectione facta erat patens: sicut probabilioritas legis quia *certe* iudicata est, *tibi* sufficit ad obligationem, ita probabilitas aequalis etiam *certe* iudicata, pro lege, *tibi* debet sufficere ad obligationem (quae fuit thesis Patutii a S. Alphonso profligata): *certitudo* enim est aequalis utrinque. Nec refert in primo casu me posse *opinari* pro *ipsa lege*, in secundo non: quia in utroque possum certo asserere *probabilem* esse legem, quod sufficit ut *aliqualem* eius cognitionem habeam et quidem *certe* habeam. Hac autem conditiones iuxta te faciunt promulgationem sufficientem nec requiris insuper *opinationem* illam nisi incohaerenter. — Cf. W,. pag. 90. in 1. Edit. *Instabis* cum subiecta *responsione*.

Ex his quae in hac paragrapho explicata sunt, manifestum fit responsionem quam P. W. pag. 98 adhibet eidem fere ratiocinio P. Cathrein pag. 97 Edit. 1 in difficultate XIV, et pag. 121 in Edit. 2. *V. Diffic.*, niti falsis suppositis quibus nituntur argumenta ad quae P. W. ibidem appellat.

iis solis quae a Deo necessitate propriae perfectionis praecipiuntur vel prohibentur creaturae rationali, si eam libere voluerit e nihilo, ad suam augendam gloriam condere ac destinare. Ea nempe e converso *ideo* praecipiuntur vel prohibentur *quia* respective ordinata vel inordinata sunt. Ratione idcirco huius necessariae connexionis et consecutionis, cognitio ordinis essentialis qua res inter se atque ad nos referuntur et nos ad Deum, criterium erit infallibile cognoscendi imperii divini nos obligantis. Eo sensu igitur dicimus legem divinam ratione naturali (quae simul supremum numen extra se et supra se facile agnoscit) promulgari (13).

Atvero ordinem hunc moralitatis ea perspicuitate ac certitudine, qua a Deo comprehenditur, mens creata, uti per se liquet, nequit undequaque penetrare. Exceptis enim primis principiis, quae in se ipsis synderesi evidenter intelliguntur, exceptisque iis conclusionibus, quae faciliori ratiocinio ex illis principiis deducuntur, multa ulteriora vel incerta vel impervia sunt humanae menti, idque ex suapte natura. Sane ipsa non omnia simul obiecti cognoscibilia, uti mens angelica, *in concreto*, speciebus suis intelligit, sed speciebus a phantasmate abstractis, iisque inadaequatis obiectum quodcumque in-

---

(13) S. Th. I. 2, q. 19, a. 4 ad 3m: « Licet lex aeterna sit nobis ignota secundum quod est in mente divina, innotescit tamen nobis aliqualiter vel per rationem naturalem, quae ab ea derivatur ut propria eius imago, vel per aliqualem revelationem superadditam ». — Cf. Suarez, de legibus, l. 2, c. 4, n. 10; c. 6, n. 5. — In l. 2, q. 91, a. 1, ad 2m, ulterius explicatur a S. Thoma quomodo ut lex aeterna possit dici promulgata relate ad nos, non sufficit sola ordinatio ex parte Dei

telligens, multiplici indiget ratiocinio ut remotiores conclusiones ad prima evidentia principia reducat. Inde in multis huiusmodi deductionibus evidentia consequentiae non affulget; non ipsa veritas plena sua luce cogit assensum, sed maior minorve apparentia tantum eiusdem, in hac connexione terminorum conclusionis cum terminis primorum principiorum confuso quodam clarore in media caligine emergit. Haec connexio nimirum, uti paulo ante dicebam, menti inadaequate apparet, inadaequatis, praecisivis et abstractis speciebus rerum invicem comparatis. Unde dum ex una parte mens iudicat sibi videri adesse connexionem, ex altera eam abesse iudicabit si habitudinem aliam rei ad prima principia perspectam etiam retinuerit. Necessitas ideo saepe urget iudicandi de ea connexione simul cum gravi formidine eius oppositi. Haec igitur est obiectiva illa probabilitas quam perpensis et comparatis omni ex parte rerum perceptionibus, mens in rebus multis quae ordini morali attinent, affirmare ex sua ipsius natura inducitur: eamque ipsam probabilitatem hinc inde adesse sibique affulgere reapse potest de multis affirmare.

In huiusmodi igitur remotioribus multis conclusionibus, obiectivus moralitatis ordo et consequenter imperium divinum obligationem inducens innotescere humanae menti in statu viae non potest nisi probabilibus coniecturis, ut aiebant veteres. Ideo in tantum imperii huius existentia *certa ipsa* poterit menti humanae reputari, in quantum nec plus nec minus non solum obiectiva probabilitas ei favens certe iudicabitur adesse, sed insuper ita certe iudicabitur adesse ut nulla solida obiectiva proba-

bilitas in contrarium ingerat amplius prudentem formidinem non existentiae huius imperii. Nam donec haec in contrarium obiectiva probabilitas formidinem errandi ingesserit, *probabilitas* quidem imperii divini asseri certe poterit, non autem *ipsum imperium* asseri certe poterit, ne morali quidem late dicta certitudine, quippe quae et ipsa prudentem errandi formidinem excludit, ideoque et obiectivum eius fundamentum.

Porro idem omnino *per se* dici debet non tantum de assertione certa ipsius probabilitatis sed etiam *per se* de assertione certa *excessus* probabilitatis in parte quae existentiae favet divini imperii. Imo potiori iure, ubi agitur de diiudicando probabilitatis excessu, quam ubi de sola relativa probabilitate: nam, si iam sola probabilitas solida adeo difficile discernitur a non solida, quanto magis excessus in ea et gradus?

Unde, nisi rationes utrinque desumantur ex eodem medio termino ideoque augmentum unius aequalem depressionem alterius arguat, aestimatio excessus est adeo varia inter sapientes ut consensio eorum in eo asserendo sit fere unica norma veritatis eius cognoscendae.

Ergo tandem aliquando *ratio decisiva* qua discerni poterit in praesenti casu, utrum imperium illud divinum obligationem pariens *certe iudicari* possit adesse, desumenda est ex eo quod *certe iudicari* non possit ullam *obiectivam* probabilitatem in parte contraria superesse, quae sui formidinem prudentem valeat ingerere. Ergo donec certe iudicetur haec obiectiva et solida probabilitas in parte contraria superesse, certa assertio probabilitatis

solidae vel etiam excessus eiusdem pro imperii divini existentia per se sufficere nequit ut imperium ipsum prudenter dici possit *certe* notificatum, cumque eo notificata obligatio moralis. Ad summum *voluntas* divina de hac re aliqualiter notificata existet non tamen *imperium divinum.*

Ita explicato seusu primi verbi *Debeo,* in propositione maiori Auctoris, properemus ad sequentia.

II. *Tendere ad convenientiam.* Haec verba, iuxta Auctoris textum et mentem pag. 59 sq., Edit. 1. et in altera pag. 73, significant *electionem voluntatis* quae conformis sit ultimo iudicio practico quo certum obligationis moralis debitum ideoque honestas *obligatoria* notificatur in actione quadam particulari vel ponenda vel omittenda (14). Aliis verbis: hic, ipsum obligationis vinculum supponitur *quatenus voluntatis electionem afficit ac dirigit.* — Si exstiterit hoc imperii vinculum, utique voluntatem vere ligat; sed *tota quaestio est utrum in casu nostrae controversiae subiecto existat.* Pergamus itaque ad sequentia verba.

5. Analysis legis aeternae.

III. *Cum legis aeternae ordinatione obiectiva.* Hic variae distinctiones sedulo notandae sunt. Primo spectari debet lex aeterna prout contradistinguitur

(14) Hanc porro esse mentem Auctoris confirmatur ex iis quae in nova editione pag. 8 respondet uni ex suis adversariis: « Neque principium nostrum exigit ut ordinationi divinae obiective *conformemur* sed solum edicit nobis saltem *tendendum esse* ut ei conformemur idque non solum per actus intellectus sed etiam et praecipue per actus voluntatis ».

a ratione naturali ac lege naturali qua ipsa homini promulgatur. Ita porro spectata nihil aliud est quam voluntas divina relata ad ordinem moralem sapientia divina constitutum. S. Thomas quidem eam definit: « ratio divinae sapientiae secundum quod est directiva omnium actuum et motionum ». Sed ibidem in corpore eam dicit « rationem divinae sapientiae *moventis* ad debitum finem ». Porro Deus creaturam movet per *voluntatem* et creaturam rationalem et liberam in ordine morali per *imperium obligans.* Hae binae definitiones idcirco recidunt in idem.

Inde alia distinctio sequitur quam S. Thomas innuit in eodem articulo: esse nempe *simpliciter directivam* actionum humanarum, legi aeternae competit ex divina sapientia qua obiectum eius, ordo moralis constituitur eo ipso quod haec *divina sapientia rationem habet,* ait Angelicus, *exemplaris* vel *ideae* huius ordinis; esse autem *obligatorie directivam,* eidem legi competit ex *divinae voluntatis imperio,* quo movetur creatura *libera* ad finem. Porro gravissimum inde fluit pro re nostra consectarium: cum scilicet, uti supra explicatum est, ordinatio illa legis aeternae non obliget liberum nostrum arbitrium nisi nobis *certe* notum fuerit, ubi defecerit haec eius *certa* notitia, ordo divinae sapientiae probabiliter vel probabilius tantum notus (sensu superius explicato) erit nobis *simpliciter* tantum directivus nostrarum actionum, de *consilio perfectiori* scilicet, ad summum, nequaquam vero *obligatorie* directivus (15).

Ulterius divina illa voluntas ad ordinem moralem

(15) Cf. S. Th. De verit. q. 23, a, 3, in ult. par. corporis artic.; q. 17, a. 3 ad 2m.

relata, prout contradistinguitur a sua promulgatione, radix quidem est obligationis in subdita sibi natura libera passive spectatae, non vero eam imponit nisi promulgatione perfecta, qua promulgatione fit ipsa plene obligatoria; unde quoties eius ordinatio obiectiva ratione naturali non promulgatur uti certa, iam dixi: ordinatio haec obiectiva, qualiscumque ea possit esse vel sit, obligatoria certo non est. Aliis verbis: obligatio non est imperium, sed creaturae resultat ex imperio divino; resultat autem creaturae per scientiam. Porro lex aeterna in se quidem imperium continet, non tamen ex se imperii scientiam tribuit creaturae rationali: haec scientia paritur ratione naturali. Ergo cum de ratione legis in communi sit obligatio active sed plene spectata, haec autem non resultet plena nisi promulgetur, de ratione legis in communi est etiam promulgatio. Ergo quando S. Thomas, explicata prius, *1. 2. qu. 90*, lege in communi, quaestione sequenti explicat successive legem aeternam, legem naturalem, non intendit stricte dividere genus in species quibus singulis competat nota generis, sed potius analogum princeps cui succedunt duo analoga, diversa singillatim ratione princeps analogum participantia: lex aeterna nempe lex appellatur, quia *radix* et fundamentum est omnis legis; lex naturalis dicitur lex, quia prima et *plene* hanc legis rationem ab aeterna derivatam participat. Deinde veniunt leges positivae sub alio respectu a naturali et inter se distinctae. Cf. Suar l. c. l. 2, c. 4, n. 10.

Iamvero bonus P. W. videtur hanc rem non satis advertisse, dum a lege aeterna plenam obligationem supponit derivare independenter ab eius notitia

(pag. 58 initio paragr. secundae in Edit. 1. et pag. 72 in altera).

IV. *Qualiscumque ea est.* Hoc adiecto vel significatur omnis ordinatio legis aeternae intra ambitum cognitionis quam de ea potest adipisci cum proportionata certitudine (superius explicata), ratio humana legem aeternam promulgans; vel significatur extra hunc ambitum. Si primum, conceditur assertum. Si alterum, negatur eius suppositum, quod ex dictis patet esse falsum. Porro ex minore atque ex consequente ab Auctore subiectis patet ipsum intendisse hunc alterum sensum.

6. Falsa supposita propositionis maioris.

Hisce enucleatis, manifesta sunt falsa supposita quibus nititur propositio maior totius ratiocinii:

Primum suppositum: LEGEM AETERNAM quia *lex* appellatur, esse *ex se sola* non tantum voluntatem divinam ordini rerum relatam, sed *imperium etiam* nobis directum. Alterum suppositum: OBLIGATIONEM MORALEM nobis resultare ex *sola* subiectiva nostra certitudine ordinationis divinae etiam *nondum uti obiective certae* nobis manifestatae. Inde tertio consequitur PERFECTIORA EX EO SOLO QUOD TALIA SINT, ESSE OBLIGATORIA; ipsa enim in ambitu continentur ordinationis illius quae obiectum adaequatum constituit sapientiae et voluntatis divinae, relate ad actiones humanas: non tamen promulgata sunt uti certo obligatoria, quamvis quaedam eorum promulgata fuerint uti *non obligatoria.*

Porro radix totius erroris videtur fuisse illa *univoca* applicatio conceptus legis in communi, facta

vel praesupposita ab Auctore in intellectione *legis* aeternae et legis naturalis, uti superius explicatum est.

Ratiocinium quarto videtur etiam aliquatenus niti aequivoca intellectione VERITATIS IN ORDINE MORALI: utique obligatoria nobis essent ea quae probabilius conformia sunt ordinationi legis aeternae, si tam late pateret obligatorium ac verum: sed dum omne obligatorum est verum, non omne verum est obligatorium; ut enim *verum* sit aliquid in ordine voluntatis creatae liberae ad finem suum atque ad media in finem, satis est ut respondeat ideis exemplaribus divinis de hoc ordine, quam conformitatem mens, comparatis rerum essentiis ac relationibus, cognoscere aliquatenus quidem valet, uti dictum est, non tamen penitus atque adaequate penetrare. Ut autem aliquid *obligatorium* sit, *insuper* requiritur ut mens id quod verum esse intellexit et certo verum, intelligat esse a Deo *imperatum*. Si autem ipsa non potuerit certitudinem assequi nisi de probabilioritate rei non vero de veritate eiusdem, non poterit certo iudicare idipsum sibi esse *imperatum*. Aliis verbis: *imperatum* est omne *obiective* verum in eo ordine, *simulque* subiectiva mentis certitudine ut tale iudicatum: *verum* potest esse obiective, quin subiectiva ea certitudine tale iudicetur. Ratio autem fundamentalis huius discriminis exinde desumitur quod *veritas* in rebus est ex solo earum respectu ad ideas divinas, quem respectum consequitur respectus earum ad intellectum creatum. *Imperatum* insuper dicit respectum ad voluntatem creaturae rationalis liberam, ideoque exigit ut ab ea creatura rationali, morali

saltem certitudine iudicetur esse imperatum, quo libertas certo donata a Deo etiam certo ligata ab eodem resciatur. Ea autem moralis certitudo deficere potest tam ex parte *obiecti* cogniti quam ex parte *subiecti* cognoscentis seorsim, imo etiam ex utriusque parte simul. Quocumque modo deficiat, *imperatum* non est, ideoque nec obligatorium.

Ita perspecta singillatim *comprehensione* veri et obligatorii, indeque alia et alia utriusque *extensione*, ulterius inter obligationes, venit distinguenda obligatio qua urgetur voluntas ut intellectum applicet ad inquisitionem *veri* in ordine morali atque *obligatorii;* et obligatio qua, inquisitione, quantum possibilis est, peracta, voluntas astringitur ad actiones veritati inventae conformandas. Quoad obligationem inquirendi veritatem in ordine morali, voluntas ea *sinceritate* inquisitionem instituere tenetur ut nec sibi illudat intellectum distrahendo a veritate rite pro suis viribus et adiunctis investiganda, nec eam inventam a se quocumque modo avertat. Porro veritas in ordine morali multifarie constituta reperiri intellectu potest: vel ad finem ultimum, necessitate medii et praecepti divini, connexa; vel huic fini sola praecepti divini sive necessarii sive liberi necessitate connexa; vel ex nulla necessitate sed ex convenientia solum connexa cum isto fine; vel demum nulla certitudine connexa cum eo reperitur. Inde variae obligationes morales voluntati exoriuntur ut actiones veritati repertae conformet. Si autem veritatem huiusmodi, intellectus, inquisitione rite peracta, cum certitudine proportionata non fuerit adeptus, ex dictis est manifestum negandum esse suppositum cuiuscumque ulterioris obligationis pro

voluntate quae suo tunc arbitrio plene potitur in ordine morali (16).

Ultimum tandem quod falso supponitur, ut consequentiae apparentia in illo ratiocinio simuletur, consistit in eo quod certitudini *excessus probabilitatis* de *re* idem ius tribuatur per se, ad ligandam libertatem, quod tribueretur certitudini cadenti immediate in ipsam rem, ideoque ipsi rei veritati. Porro huiusmodi aequiparantia spectata quidem ex parte obiecti, est per se falsa quemadmodum falsum est *apparentiam* vel maiorem apparentiam veritatis esse ipsam *veritatem;* spectata autem ex parte certitudinis subiectivae, in tantum sustineri potest aequiparantia in quantum haec certitudo excludit prudentem formidinem de solida probabilitate certe subsistente ex parte opposita: ut nempe cognitio legis probabilioribus coniecturis innixa aequivalere possit ad obligationem inducendam, morali certitudini de legis existentia, necesse omnino est non quidem ut non possim *subiective opinari legem ipsam* non existere, sed ut saltem non possim certo iudicare rationes solide probabiles quamvis minores adhuc militare contra legem; secus enim simul *formidarem et non formidarem legis existentiam sub eodem respectu:* nam illa moralis certitudo de legis existentia, quamvis non sit parta ex evidentia, tamen non sufficit ad legis scientiam obligationi gignendae requisitam, nisi excludat non dico *opinionem* contra

(16) In ea quae hic a me explicata sunt recidit doctrina quam P. W. in nova editione sibi obiicit 9° pag. 81. Responsio autem tradita pag. sequenti confundit cum petitione principii relate ad obligationem moralem, illos varios gradus, in quibus veritas in ordine morali inveniri potest.

legem (17), sed *formidinem* gravem quod lex non existat; ex altera vero parte hae rationes probabiles contra legem quae certe iudicatae sunt sub-

(17) Nota bene statum quaestionis in prima regula s. Alphonsi super qua disputamus, non exigere ut mens ipsi legi adhaereat assensu opinativo, tamquam vere exstanti, et consequenter prudenter et rationabiliter non valeat eiusdem legis existentiam negare assensu opinativo quia *opinamur probabiliora,* non vero *minus* probabilia. Sed status quaestionis solum exigit ut certo iudicemus probabilitatem pro lege militantem esse maiorem, quin ullum *opinativum* assensum ipsi legis existentiae praebeamus, vel multo minus eius non existentiae. Aliud sane est iudicare de rei *probabilitate,* aliud de *re* cui prius iudicata est maior probabilitas militare. Quo praemisso, dum iudico maiorem probabilitatem militare pro re, fieri *per se* potest 1) ut simul iudicem minorem probabilitatem simul militare contra rem; fieri etiam potest 2) ut simul iudicem minorem solidam adhuc probabilitatem non militare contra rem. Porro evidens est in 1° casu hoc iudicium de solida minore probabilitate contra rem, in causa esse ut mens mea non possit *sine formidine errandi, ipsi rei* assentire innixa rationibus maioribus militantibus pro ipsa: res ergo mihi certa esse non poterit. Si e contra 2um contingat, nulla trepidandi ratio supererit in assensu *pro re,* qui non quidem erit evidentia firmatus, sed maiori et *unica* probabilitate sufficienter firmatus quia absque oppositi formidine: quem ultimum assensum concedimus sufficere ut obligatio moralis *sciri* dicatur; dum in 1° dicimus non sufficere.

Porro eo sensu nunc explicato, P. Bucceroni scripserat: « qui sequitur in praxi opinionem quae sistit intra terminos rectae rationis et prudentiae, prudenter et consequenter honeste agit. Atqui opinio minus sed vere et solide probabilis sistit intra terminos rectae rationis et prudentiae ».

Reponit autem P. W. p. 95: « transeat maior; nego minorem. Et sane opinio quae probabilius *falsa* est quam *vera*... cui tamquam *verae* ne infirmus quidem assensus prudenter praeberi potest, imo quae assensu opinativo *tanquam falsa* habenda est, eiusmodi opinio... non sistit intra terminos

sistere, formidinem hanc eamdem necessario ingerunt quod lex non existat. Ergo mens pateretur simul formidinem eamque simul non pateretur de eodem obiecto sub eodem respectu, quod implicat. Donec igitur haec minor sed solida probabilitas contra legem certe iudicetur subsistere, etiamsi con-

---

rectae rationis. Atqui id genus est opinio vere sed minus probabilis ». Vide miram coincidentiam : Eadem fere responsio quam P. W. dat Patri Bucceroni, ea ipsa plene convellit maiorem et minorem et consequens et consequentiam Patris W. Transeat nempe tota maior ; non enim hae conditiones requiruntur ut pars contraria quamvis minus probabilis possit esse vere et solide probabilis formidinemque ingerere prudentem opinanti pro eius opposita, sed sufficit ut certo iudicem eius probabilitatem subsistere etiamsi minorem opposita probabilitate iudicem. Minor autem P. W. si intelligatur de eodem casu de quo loquitur P. B., pariter transmitti potest ; consequens inde et consequentia negantur. — Si autem minor intelligatur de parte opposita opinioni certe et notabiliter probabiliori de qua scripsit suam dissertationem P. Wouters, tunc conclusionem admittet nobiscum P. Bucceroni sed propter rationem a posteriori quam piget millies repetere. Ecce igitur novum specimen responsionum Patris W. ad triginta sex probabilistarum obiectiones. Praeterea responsio data p. 97 ratiocinio Patris Schiffini, eodem falso laborat supposito. Haec eadem ab Auctore reproducuntur in altera editione pag. 128, 129.

Frustra urgetur ex Alberto Farges ab Auctore adcito, in nota pag. 95 et 96 in Edit. 1. atque in altera pag. 129, opinionem certe iudicatam minus probabilem, etsi *metaphysice* sit adhuc probabilis, ut ait Farges, non esse amplius *prudentem* et *rationabilem*, iuxta axioma : *e duobus malis minus est eligendum :* hanc ideo esse rationem quae S. Alphonsum determinavit ad primam suam regulam statuendam. — Nego enim utrumque. Agitur sane de conscientia sibi efformanda circa licitum vel illicitum ex imperii divini existentia vel non existentia super re quadam, atque de huius imperii existentia nobis *dignoscenda :* dignoscitur autem ipsa, ex certitudine qua

cederetur excessum probabilitatis pro lege simul posse certissime asseri (quod non concedo, uti supra monui, sed ex alia ratione), certitudo huius iudicii sufficere non posset per se, ad scientiam legis eius obligationi pariendae requisitam. Falsum est igitur hoc suppositum quo nititur totum Auctoris ratiocinium.

---

valemus eam affirmare vel non; atque in casu et in materia praesenti, ex formidine *menti* ingesta vel non per rationes oppositas: haec autem pendet e iudicio certo vel non quod mens elicit de illius partis opposita probabilitate quam Farges vocat *metaphysicam*. Non agitur itaque de *maiori minorive* malo sed de *malo certo* vel *nullo:* si illa causa prudentis formidinis in iudicio circa legem, subsistit, malum est *nullum* quia obligatio incerta ideoque nulla; sin minus, malum est *certum* quia obligatio sufficienter certa ideoque plena. Neque ipse P. W., uti reor, admittet S. Alphonsum in ratione suae regulae annexa cogitasse de minori prae maiori malo eligendo. — Concludo itaque Albertum Farges aberravisse a recto explicationis tramite: voluit enim periculum *minuere*, ubi poterat ipsum *tollere: sistere* nempe in medio periculorum praetulit, quam paulo ulterius progrediendo periculum *omne*, et maius et minus *effugere*.

Nec quidquam proficitur si dicatur opinionem certe minus probabilem quamvis sit *logice* probabilis, non esse amplius *ethice* probabilem: nego enim et assertum et suppositum huius asserti; dari nempe obligationem moralem resultantem ex ordinatione divina cuius oppositum adhuc certe iudicari possit *logice* probabile: ordinatio illa divina non fit tunc relate ad nos *imperium* nec obligatio moralis potest ab ea resultare: opinio igitur *logice* probabilis est etiam *ethice* probabilis, vi principii reflexi; quia obligationis resultantia dependet non solum ab ordinatione Dei obiectiva, sed etiam a certitudine eius et a cognitione nostra, ideoque etiam ab ordine *logico*. Porro frustra quaeritur extra imperium divinum, alia ratio formaliter determinans obligationem voluntati a Deo libertate donatae. Qua de re sermo infra recurret *in obiectionum solutione*.

7. Processus devius. — Processus rectus.

Vitia itaque quibus a radice inficitur tota ratiocinatio ab Auctore evoluta, prima principia offendunt philosophiae moralis: nam analyticus Ethicae ordo evolvit 1) naturam *obligationis moralis* omnesque eius causas; inde 2), rationem *peccati* atque actus moraliter *boni,* liciti et illiciti; 3) rationem essentialem *legis* in communi, habitudinem fundamentalem imperii divini et sic dictae *legis* aeternae ad legem naturalem et consequenter ad omnes alias leges. Primum quod in Ethica edocetur (18), postquam finis ultimus, et liberum hominis arbitrium explicata fuerunt, primum, inquam, quod edocetur est natura *obligationis moralis* ut inde natura viae quae competit creaturae rationali ad suum finem, plene intelligi possit, atque in ea, ratio illiciti, peccati et demeriti, ratio liciti, et meriti. Deinde imperium divinum ex quo formaliter oritur obligatio moralis creaturae notificata, distinguitur in praeceptum personae particulari impositum, et in legem communitati promulgatam. Unde manifestum est obligationem moralem quae tam ex praecepto quam ex lege oritur, ex lege oriri non tam vi notae specificae

(18) Quamvis in scholis magistri non soleant imperium obligationem inducens spectare nisi in lege, ideo quia omnis obligatio communis a lege est, tamen ordo logicus ex conceptuum analysi efflorescens est sine dubio ille quem dixi, quique potius respondet ordini a S. Thoma in l. 2. servato: ibi enim agitur successive de fine ultimo, de beatitudine, de adeptione beatitudinis, de voluntario, de bonitate et malitia actus humani,... de peccatis et tandem de legibus.

quam vi notae genericae qua imperium superioris ipsa lex includit. Porro si ita est, vera controversiae sedes adversarios inter et nos, in eo est ut, praecisione facta a *lege* ne in eius appellatione ludatur, inquiratur num in probabiliori solummodo ordinatione divini superioris, etiam cum certitudine cognita a creatura rationali, tantum habeatur quantum necessarium est et sufficit ut consistat *obligatio moralis.*

Revera P. W. (19) ad distinctionem quam obiiciendo proponit: « Debeo sincere tendere ad convenientiam cum ordinatione legis divinae certo seu fere cognita: *concedo;* probabilius cognita: *nego* », sic respondet: « distinctione ista principium nostrum haudquaquam distinguitur. Etenim non edicit principium, tendendum nobis esse ad convenientiam cum ordinatione divina *certo* aut *probabilius cognita*, at, uti supra videre est, in convenientiam cum ipsissima ordinatione divina. Ex eo principio indubitanter efficitur eam quae nostra persuasione cum praedicta ordinatione probabilius convenit, opinionem sequendam esse. Liquet, ergo, adversarium sensum principii nullatenus perspexisse ». — Dic melius, tu, aequiprobabilista, subsumam ego: adversarius tuus benigno suo animo praesumpsit te quantumvis aequiprobabilistam non ignorare ordinationem divinam non inducere obligationem nisi tam subiective quam obiective certo vel fere certo cognitam, tibique ideo sufficere posse et debere illam responsionem, qua hoc tibi in memoriam revocaretur quin apertius inurereris nota probrosa admodum

(19) In 1. Edit. pag. 62, in altera pag. 78 ab initio.

violatorum primorum moralitatis principiorum in *suppositis ipsis* fundamenti a te constituti. Tu, nunc, ut possis per fas et nefas hoc tuum sustinere principium, tibi fingis adversarium, qui in sua responsione usus est vocabulo *legis* divinae, praesupponere, sicut tu supponis, obligationem moralem resultare ex nota *specifica* non vero ex nota *communi* legis et praecepti. Deinde ut possis eum *ignorationis elenchi*, mutatis aleis, ut aiunt, in eius manu, arguere, iterum falso supponis antecedenter ad legem naturalem qua aeterna lex promulgatur, hanc aeternam vocari *legem* sensu pleno ideoque ex se sola obligare in quacumque sua ordinatione etiam per rationem naturalem uti probabiliori tantum cognita et certe iudicata.

Ita simul assumptis istis duobus falsis suppositis, responsioni adversarii tui statim subsumis: adhuc integrum consistit meum fundamentum: nam hanc certam cognitionem exigis tu probabilista atque ego tecum, relate ad obligationem quae resultet ex lege divina naturali, sed attende bene: antecedenter ad legem naturalem, existit lex aeterna quae vera lex est ideoque obligat ad quidquid in ea certo a nobis cognoscitur: etiamsi per se non sufficiat idipsum (quia probabilius est solummodo, nedum certum) ad obligationem quae resultat ex lege divina *naturali*, sufficit ad obligationem quae resultat ex lege *aeterna* atque etiam est sufficienter nobis ratione naturali promulgatum, quippe quod *certe* cognoscitur in aeterna lege probabilius contineri. — Ergo non obstante tua distinctione immobile consistit meum principium.

Hodie itaque ego probabilista, tua insistenti requisitione adstrictus, sin tuam, tui saltem argumenti

fallaciam in apertam lucem adduco: obligatio moralis homini libero non resultat nisi ex imperio divino et quidem in eius ordinatione certa mente iudicata non tantum ut probabiliori sed uti obiective certa: idque prima moralitatis principia demonstrant. Nego idcirco tuum fundamentale principium. Probationes autem quibus ipsum communire conaris oriuntur omnes ex illo duplici falso supposito: ex probabilitate enim vel maiori probabilitate ordinationis divinae etiam certe iudicata, non potest per se resultare obligatio moralis: nec 1) quia est ordinatio legis *aeternae*: nam lex *aeterna* non sufficit ad constituendam obligationem, quippe quae lex *aeterna* non est obligatio sed eius solummodo fundamentum; ex solo autem fundamento et quidem ex una parte sola, non habetur relationis adaequatae constitutio; — nec 2) quia est *certe* cognita uti probabilior: nam per hanc certam cognitionem notificatur quidem probabilioritas obligationis non per se obiectiva saltem moralis certitudo obligationis quae demonstratur in ipso initio Ethicae, esse requisita ut obligatio moralis resultet e suo fundamento.

Propterea ut quaesito satisfaciamus num scilicet in probabiliori solummodo ordinatione divini superioris, etiam cum certitudine cognita a creatura rationali, tantum habeatur quantum necessarium est et sufficit ut consistat *obligatio* moralis, ut, inquam, huic quaesito satisfaciamus nos, probabilistae e contra inquirimus ante omnia notas essentiales obligationis moralis, ex instituta analysi quae superius evoluta est. Inde fit nobis manifestum Deum non posse, creaturae quam liberam in via esse voluit,

ligamen imperio suo imponere, quod incertum sive obiective sive subiective creaturae pro ipsius naturae et conditionis modulo remaneret. Criterium ideirco intrinsecum, in quaestionibus dubiis circa obligationem moralem, quo discernimus obligationem exstare vel non, est illud ipsum quo discernitur *certum ab incerto* in huiusmodi materia ex hypothesi, non evidenti. Certum autem ab incerto in ea materia non evidenti, distinguitur exinde quod *absque prudenti formidine oppositi*, uni contradictionis parti adhaerere valeamus innixi probabilitate certe iudicata pro eadem parte. Haec autem absentia aut praesentia formidinis prudentis pendet exclusive *ab absentia aut praesentia motivi probabilis in parte opposita certe iudicati* simul ac certe iudicantur probabilia motiva alterius. Ergo haec praesentia vel absentia probabilitatis certe iudicatae in opposito criterium intrinsecum est quo ultimatim discernitur certum, vel melius, moraliter certum ab incerto.

Ideo prima S. Alphonsi regula ut iacet, criterium intrinsecum exhibere nequit. Ergo, si vera est, signum tantum exhibet a posteriori demonstratum quo discerni in praxi possit in aliqua opinione cui maior favet probabilitas certe iudicata in communi scholarum aestimatione (20), causam certam formidinis prudentis de oppositi veritate non subsistere.

---

(20) Cf. etiam *Crisis*, pag. 114-116.

Sane si DD. communiter non haesitant amplius in asserendo isto notabili probabilitatis excessu, ideo est quia rationes oppositae nullum eorum ita moverunt amplius ut pro eis opinaretur: hoc autem non contingit reapse nisi rationes istae non aestimentur amplius gravem ingerere formidinem erroris ex adversa parte. Si enim aestimarentur tales ab

Adversarii vero hanc viam sequi abnuentes, pro prima saltem S. Alphonsi regula explicanda, contendere voluerunt opinionem cuius probabilitatis excessus certe iudicatur, iam *ex se, sive subsistat sive non subsistat probabilitas certe iudicata* in parte opposita, sufficere ad obligationem inducendam,

---

aliquibus, ipsi simul ex eo titulo haesitarent in asserendo oppositae probabilitatis excessu: *uti de facto in multis controversiis comprobari videmus.* — Ergo remanet, partem oppositam non quidem ex motivo evidentiae intrinsecae vel definitionis S. Sedis aut alio huiusmodi esse certam, sed esse assertam communiter sine ulla formidine ex *opposito* motivo orta, sed cum sola illa formidine quae suapte natura oritur ex *probabilitate proprii* motivi; habemus igitur probabilitatem notabilem et *unicam* quae in prudenti rerum contingentium humanarum aestimatione practice aequivalet certitudini, cum saepissime in agibilibus maiorem certitudinem assequi non valeamus. Nota bene tamen totum hoc ratiocinium legibus moralibus inniti quae a posteriori per inductionem statuuntur. A priori enim, comparatis rationibus *probabilitatis eiusque excessus,* non plene appareat cur et quomodo excessus notabilis probabilitatis ex una parte secum pati non possit solidam aliqualem ex opposito probabilitatem. Id tamen illustrari potest aliquatenus si animadvertatur, rei alicuius probabilitatem in tantum dici *apparentiam veritatis* eiusdem rei, in quantum motiva nobis rem exhibent spectatam non quidem sub omnibus simul suis respectibus, sed inadaequate et praecisive sub aliquibus tantum (propter abstractam et inadaequatam rationem repraesentandi rem, uti supra dictum est, quae nostris intellectualibus speciebus convenit). Probabilitas idcirco in tantum augetur ex una parte in quantum *plures* rei respectus menti affulgent ex quibus concludendum esse videatur pro ea parte: cum autem nondum *omnes* adaequate respectus apparuerint eidem parti faventes, nondum tota res in seipsa evidens certe asseri potuit; inde ratio intrinseca ipsi probabilitati huius partis, aliquatenus formidandi adhuc errorem in assertione rei in huius partis sensu; quae quidem intrinseca formidandi

ideoque formidinem ex opposito exortam esse potius contemnendam. Ut hoc autem contenderent, debuerunt radicem obligationis moralis invenire cum sufficienti ipsius promulgatione, *quae tamen independens esset* ab illa morali certitudine obligationis ipsius quam nunc explicavi in processu nostrae analysis. Ad hoc excogitaverunt esse *legi aeternae* recurrendum: *lex* enim est antecedenter ad notitiam nostram, dixerunt. Ergo ubi *est*, obligatio adest: ipsa autem est in ordinatione sua obiectiva quacumque, etiamsi haec a nobis non cognoscatur nisi uti probabilior: ergo in hac obligatio est. Promulgatio autem sufficiens est si ipsa haec eius probabilioritas *certe* iudicetur.

8. Adversarius sua confessione confictus.

Hodie vero, nequidem in hac lege aeterna obiectiva se sistere contendit P. Wouters, sed ut vim argumenti adversi effugere saltem videatur, protestatur se obligationem certam sequendi eamdem in

---

ratio (cum in huiusmodi materia impossibile nobis sit plenam evidentiam assequi), prudenter contemni poterit, si in parte opposita nullus rei respectus appareat ex quo concludatur contrarium. Si vero certo appareat talem respectum oppositum subsistere, formido plene subsistet. Unde *a priori* criterium verum et decisivum desumendum demonstratur ex subsistentia causae prudentis formidinis in minori contradictionis parte. — A posteriori autem signum huius non subsistentiae habebitur in consensu prudentum, iuxta multoties explicata, quia in ea materia de gradibus excessus probabilitatis, ultra aestimationem communem prudentum, criterium non suppetit. Cf. etiam *Crisis*, pag. 112, 113.

quacumque eius ordinatione etiam probabiliore tantum, et prius repetivisse et nunc adhuc repetere non ex ipsa sed *ex alia lege* quae certe versatur circa ordinationes eius; haec autem alia lex est illa qua urgemur ut practice tendamus ad convenientiam cum qualicumque legis aeternae ordinatione etiam tantummodo certe probabiliori.

At vanum est huiusmodi effugium quippe quo adversarius reincidit in ipsissimas praemissas ex quibus voluit se extricare, sicuti ostendi in liminari proloquio huiusce opuscoli. Sane postquam adversarius mihi expresse concessit obligationem certam nequaquam oriri posse ex ordinatione legis aeternae certe probabiliori tantum, immediate sequitur eam, si adsit, oriri non posse nisi ex aliquo *positivo* Dei imperio, quemadmodum v. gr. supremus legislator in Ecclesia posset *positivo* praecepto iubere nos docere opinionem aliquam probabilem prae opposita etiam probabili. Secus enim, cum divisio legis divinae in aeternam et naturalem ex una parte, et in positivam ex altera, sit omnino adaequata, illa alia lex a P. W. excogitata, esset ipsa lex *aeterna* nobis ratione naturali notificata ideoque haberemus apertam contradictionem; ex lege scilicet aeterna una eademque, *certam oriri obligationem* sequendi eius ordinationes certe probabiliores in quibus tamen *ipsa certam obligationem non imposuit.* Nec iuvat, uti l. c. iam dixi, distinguere duplicem respectum diversum in lege aeterna, alterum nempe in ordinatione eius obiectiva in se spectata; alterum in necessitate quam ipsa imponit tendendi ad convenientiam cum quacumque ipsius ordinatione: nam EA DUO PERFECTE CONVERTUNTUR; haec necessitas for-

maliter est ipsissima obligatio orta ex determinata legis aeternae ordinatione atque e converso, obligatio orta ex determinata aliqua legis aeternae ordinatione est ipsissima necessitas moralis tendendi ad convenientiam cum ordinatione eadem.

Tota enim necessitas tendendi in convenientiam cum aliqua ordinatione legis aeternae non aliunde oritur quam ex ipsissima huius ordinationis habitudine ad auctorem suum Deum, ad subiectum suum, creaturam rationalem, ad reliquum totum ordinem quo creatura rationalis tendit in suum finem, Deum ipsum: iamvero necessitas moralis quae ex hac triplici habitudine ordinationis huius oritur, est ipsissima et non alia, necessitas moralis quae oritur ex ordinatione illa obiective in se spectata: ergo illi duo respectus unius eiusdemque aeternae legis reapse non duo sunt diversi respectus sed unus idemque verbis diversis expressus.

Porro id et ipse P. Wouters iam implicite fassus est, dum analysim instituens primae maioris sui ratiocinii, necessitatem illam tendendi in convenientiam cum quacumque legis aeternae ordinatione formaliter repetit ex triplici ratione totamque in triplici ea ratione reponit, quae triplex ratio est ipsissima illa triplex habitudo cuiuscumque obiectivae ordinationis legis aeternae, ex qua triplice sola, si certa fuerit, potest obligatio resultare. Triplex nimirum ratio a P. W. allata (21), in confirmationem suae

(21) Sic P. W. in altera editione pag. 73: « Probatur maior: *Maiorem propositionem*, quamquam ea probatione non indiget, triplici argumento comprobo: 1. Deest neque excogitari posse videtur principium moralitatis, quod honestatem tribuat ele-

maioris est 1) ne vilipendam divinum ordinatorem mihi supremum superiorem; 2) ut ipsi practice demonstrem debitum amorem, voluntatem eius exsequendo; 3) ut ordinem moralem observem qui non datur extra vel praeter hanc eius voluntatem, ut inde finem ultimum mihi consequar. Atqui haec triplex ratio est illa triplex habitudo obiectivae ordinationis legis aeternae superius dicta, prout spectatur ex parte tendentis in eam, ex parte nempe *subiecti cui imponitur;* dum in necessitate morali quae oriri posset ex ordinatione in se obiective spectata, eadem spectatur ex parte *obiecti*, relate tamen ad idem subiectum. Sive igitur spectetur subiectum, sive spectetur obiectum ratio formalis obligationis si adest, est semper una eademque, nec discrimen in alio est quam in modo diverso eam proponendi atque exprimendi.

Atqui si obligatio orta ex necessitate tendendi in

---

ctioni qua, quum tendere possim, non tendam ad convenientiam cum moralitate obiectiva, seu cum legis aeternae ordinatione obiectiva. Atqui electio huiusmodi principio non innixa, inhonesta dicenda est. — 2. Debeo absoluto amore ferri in ordinationes, quas Deus O. M. ab aeterno statuit atque absoluto prosequitur amore. Atqui amor absolutus qui debetur, secum fert obligationem sincere in praedictas ordinationes tendendi. — 3. Actio seu electio, quae ordinationis divinae et obiectivae vilipendium involvit, honesta dici nequit. Atqui, nisi sincere tendam, quum tendere possim, in convenientiam cum ordinatione Dei obiectiva, actio seu electio mea praedictae ordinationis vilipendium involvit. *Minor* ex se patet atque ulterius evincitur ex eo quod, nisi tendam in convenientiam cum Dei O. M. ordinatione, electio mea in discrepantiam potius quam in conformitatem cum praefata ordinatione tendere dicenda est; quod sane illius ordinationis vilipendium involvit ».

convenientiam cum aliqua ordinatione legis aeternae est ipsissima et non alia, ac obligatio orta ex ea ordinatione in se obiective spectata, profecto, concedente P. W. *hanc* obligationem non esse certam quoties hanc ordinationem contingit non esse nisi certe probabiliorem, nec illa orta ex necessitate tendendi in convenientiam cum hac eadem, erit obligatio certa.

Paucis itaque: P. W. hanc suam obligationem vel adstruere intendit ex imperio Dei positivo, vel e legis aeternae et naturalis imperio.

Si primum, consilia converterentur in praecepta, quod in documentis revelationis nullibi reperitur. Si alterum, in quod reapse vergit tota evolutio eius argumenti, obligatio certa concludi nequit quin supponantur esse falsa ea ipsa quae mihi hodie conceduntur esse vera.

Stat igitur firma prima mea conclusio priori editioni adversi opusculi obiecta: totum eius ratiocinium illis omnibus suppositis quae a me dicta fuerunt revera innixum aedificari.

Ecce ergo mirabile inventum vi cuius probabilismus qui hanc demonstrationem non curat, proclamatur condemnandus imo iam pridem mente adversa S. Sedis reprobatus, etc. etc. Sed obliviscuntur in tanto suo zelo hi boni viri se non probavisse illa supposita sub ipsorum ratiociniis abscondita quae superius e latebris extracta sunt. Ea autem, sine quibus non currit eorum consequentia, in aeternum non probabunt, uti in quaestione non valde dissimili scribebat S. Alphonsus suo *amico* Patutio; ideoque operam oleumque perdunt, dum aereum construunt aedificium.

9. Nonnullarum obiectionum solutio.

I.

Ex dictis plene solvi potest difficultas quam adversarii desumunt ex possessione libertatis.

Obiiciunt enim *physicam* libertatem non tolli nec minui per restrictionem ipsius in ordine morali, ideoque locum non esse appellandi ad possessionem libertatis: deberet antea probari libertatem *moralem* fuisse priorem possessione; id autem quomodo probabitur unquam?

Respondeo 1; S. Thomam scripsisse in IV, dist. 15, qu. 2, a. 4, sol. 2: « Illud dicitur licitum quod nulla lege prohibetur ». Porro, quandoquidem, iuxta eumdem S. Thomam, *voluntas* principis habet *vigorem* legis, atque ad legem pertinet *praecipere* et *prohibere*, uno verbo *imperare* (1. 2, qu. 90, a. 1. *Sed contra* atque *ad 3;* de verit. q. 17, a. 3, in corpore: *Actio autem*), illud principium aequivalet huic alteri propositioni: illud dicitur licitum quod nullo superioris *imperio* prohibetur. Ubicumque igitur pro S. Thoma non constat de imperio prohibente vel expresse in lege negativa, vel implicite in lege affirmativa, positive constat de liceitate actus. Hoc autem supponit in signo saltem naturae priori ad imperii divini applicationem, homini concessam fuisse libertatem non solum physicam sed etiam moralem. Quomodo autem hoc probetur, sequentibus accipe:

Respondeo 2; In mea *Diatriba*, pag. 37, 38, iam explicatum est, ipso libertatis physicae dono a Deo

creaturae rationali collato, ordinem incipere moralem quia eo ipso suppositum constituitur a Deo physice distinctum ac, veluti in oppositione ad Deum, persona, domina sui arbitrii, ponitur in via ut pro lubitu suo vel tendat in finem ultimum vel ab eo se avertat, ideoque imputare sibi debeat si finem amiserit: donum scilicet libertatis physicae secum fert creaturae rationali in statu viae, *imputabilitatem* moralem. Status autem viae est complexus mediorum (i. e. operationum honestarum) ad finem ultimum: quae media innotescunt in ordine rerum inter se et relate ad finem. Unde praecisione etiam facta ab imperio divino, creatura rationalis iam posset se in usu mediorum ordinando finem assequi, vel media inordinate negligendo finem amittere; in eo quidem mediorum usu, plena *boni* moralis ratio inveniretur quia praeter servatam mediorum ad finem convenientiam, subiectio etiam superiori Deo servaretur per obedientiam formalem cui sufficit conformatio cum solo superioris beneplacito, excluso etiam rigoroso eius praecepto: unde vera meriti ratio haberetur in tali mediorum usu. In abusu tamen et neglectu mediorum, inadaequata tantum *mali* moralis inveniretur ratio, quia huiusmodi abusus et neglectus non esset plene *contrarius* illi morali *bono:* esset quidem inordinatio contra finem; esset etiam *carentia* subiectionis beneplacito divino, carentia formalis obedientiae, non tamen *contraria* praecepti rigorosi violatio: iste neglectus itaque esset *inordinatus* quidem atque eatenus *privans* fine quatenus careret medii usu *necessarii ad finem* consequendum, non tamen esset plene *illicitus* quia ex hypothesi facta solius beneplaciti divini,

non vero praecepti, adhuc creaturae arbitrio *relictum fuisset absque superioris imperii ligamine*, finem sibi assequi vel non: unde usus mediorum ad finem esset debitus sub hypothesi quidem, nondum tamen absolute debitus, ideoque amissio eorum et finis amissio esset mala sub hypothesi nondum absolute et tantum quantum poterat esse mala: uno verbo esset inordinata, non illicita.

Per hanc analysim sub oculis perspicue explicari videtur quid per *solum* libertatis *physicae* donum creaturae rationali in statu viae constitutae, fuerit a Deo etiam in *ordine morali* concessum: nempe imputabilitas moralis, possibilitas merendi et consequenter demerendi, plena libertas agendi bonum morale cum summae etiam obedientiae formalis perfectione, et simul libertas operandi malum morale sed inadaequate malum, utpote solummodo inordinatum, nondum, vero absolute malum atque illicitum. Haec igitur nec plus nec minus est libertas moralis in cuius possessione constituta est creatura rationalis per solum donum physicae libertatis in via sua ad finem.

Deus autem necessario adiiciendo praeceptum et prohibitionem, complevit illam inadaequatam mali moralis rationem, fecitque ut ordinis transgressio plenam obtineret *peccati* naturam; bonum etiam morale reddidit in latitudine praecepti, *obligatorium*, unde rationi mercedis in consecutione finis ultimi, accessit ratio sanctionis. Quibus omnibus simul sumptis exsurgit et coalescit perfecta ordinis moralis constitutio, eaque necessaria.

Porro creaturae rationali in perfecto huiusmodi ordine constitutae, ex solo iam titulo imputabili-

tatis moralis paulo supra explicatae necesse omnino est ut praesto sit *norma agendi certa in operationibus quibus ipsa tendit ad suum finem, in omni casu occurrente.* Ubi quidem imperium divinum omni ex parte iudicatur certum, ipsum hanc suppeditat normam. Atvero ubi ordo obiectivus atque imperium Dei necessario hunc consequens ordinem, omni possibili inquisitione adhibita, remanent incerta, ne Deo qui naturam humanam cum huiusmodi infirmitate condere voluit, iniquitatem vel insipientiam attribuamus, alterutrum dicere debemus: vel in eo casu creaturam ad tutius eligendum obligari, vel deficiente norma certa, etiam ab obligatione immunem fuisse a Deo relictam. — Atqui primum, ad summum admitti posset et deberet, si ageretur de medio positive influente in iustitiam supernaturalem obtinendam, qualia sunt in praesenti elevationis oeconomia, fides, sacramenta, praesertim mortuorum; sed si agatur de mera bonitate et malitia, morali, de licito et illicito, de obligatione morali, ut minimum dicam, gratis asseritur; insuper non solvit quaestionem, exhibendo normam *certam* quae, uti dictum et probatum est, omnino necessario habenda est etiam in hoc casu, ne Deus iniquitatis aut insipientiae arguatur; sed *obligatoriam* gratuito reddit normam quae ex hypothesi *incerta* est. Haec autem est solutio omnino inepta. Ergo superest tantummodo alterum, ut nempe dicamus Deum ideo normam reliquisse incertam, quia, omnibus simul collatis, noluit hominem in eo casu obligari; qua supposita Dei voluntate, neque eius providentiae incumbebat ullam normam positive prohibentem eidem homini procurare.

Ex his igitur sedulius perpensis evidenter concludere necesse est, hominem sive spectetur in signo naturae priori ad imperium divinae legis, sive in signo posteriori ad idipsum, *nulla necessitate* urgeri ad partem tutiorem in casu sequendam; non *necessitate physica,* ex hypothesi enim libertate physica donatus est; non *necessitate morali* hanc partem amplectendi *ne se a fine avertat,* quia ex hypothesi non agitur de medio instrumentaliter et positivo influxu efficientiae suae ducente in consecutionem finis, uti paulo antea dictum est, sed agitur tantum de bonitate morali per respectum ad finem sive de sola illa malitia obiectiva quae a fine privat: hanc autem malitiam absurdum est in actu quaerere cui *norma certa deficit:* ad summum ergo actus huiusmodi esset tam malitia hac quam bonitate illa vacuus, nempe indifferens: ergo, concludo *certe non malus,* quod mihi iam sufficeret; sed, quandoquidem actus in concreto indifferens non datur, iuxta communem mihi atque adversario doctrinam, ulterius dico, *ergo bonus.*

Nec tandem homo in casu urgetur necessitate *morali* quae *ex imperio divino* resultat, i. e. obligatione morali proprie dicta, sicuti ex superius demonstratis evidentissime conclusum est.

Argumentum huiusmodi praescindit a principio possessionis et totam vim probandi sibi mutuatur ex necessitate qua sapientissimus naturae humanae Conditor, si voluerit hominem sive necessitate hypothetica tantum consequendi finem per actus viae non avertentes a fine, sive necessitate morali absoluta resultante ex imperio divino, urgeri in regulando exercitio donatae libertatis, sapientissimus,

inquam, naturae Conditor sibi debet ut ei normam certam provideat sese regulandi. Unde statim sequitur hominem suae libertati et imputabilitati relinqui, ubi certa haec norma non suppetat, nec posse de aversione a fine argui a Deo, quemcumque fecerit usum libertatis physicae acceptae. Ipse enim Deo respondere posset: normam tendendi in finem mihi incertam reliquisti et norma incerta, norma haud est.

Quamvis autem argumentum praescindat a principio possessionis, quia ex altiori ratione desumitur, potest tamen etiam institui sistendo in principio possessionis, uti conciliationis quaerendae causa feci l. c. *Diatribae*, quia, uti supra ostensum in praesenti est, imputabilitas moralis, nedum sola libertas physica homini a Deo tradita est possidenda, in signo priori ad praeceptum sive imperium divinum. Ergo difficultas proposita inanis esse demonstratur.

Nec regerat adversarius ordinationem obiectivam in casu quem ipse respicit, non esse incertam: certe enim probabilior est. — Respondeo sane sicuti supra respondi et infra iterum dicam: me consequentiam eius argumenti impugnare; conclusionem ex aliis rationibus admittere, quia in eo casu ordinationem illam obiectivam contendo esse moraliter lato sensu certam. Consequentiam autem ideo impugno quia adversarius eam sustinere vult etiamsi pars minus probabilis, speculative probabilis esse certe iudicaretur. Porro eo in casu ordinatio obiectiva nequit iudicari lato sensu moraliter certa, quia subsistentem certam probabilitatem sibi retinet oppositam. Norma itaque agendi cognoscitur incerta, qui est praecise casus de quo institui argumentum.

Neque, uti supra dictum est, iuvat distinctio quam adhibet P. W. 22 cum aliis, inter probabilitatem *logice* subsistentem ex parte minori, atque *ethice* subsistentem ex ea parte: illam concedendo, hanc negando: id, inquam, nihil refert quia *logica* probabilitas separari nequit ab *ethica* eamque secum fert, ubi illa spectaverit rem sub respectu *omnis* obligationis nedum *unius* tantum praecisive consideratae: exempli causa, dicimus respectu *unius* legis particularis, logice vel speculative probabile esse eam ad aliquem casum particularem non se extendere: sed practice atque ethice id non esse probabile, quia *alia lex certa* urget in eo casu, v. g. evitandi periculum proximum lapsus: sicuti contingit in quibusdam casibus de sexto praecepto. Sed ubicumque *omnibus* perspectis logice probabile iudicamus aliquid non esse prohibitum, legitime concludimus vi principii reflexi idem esse etiam ethice licitum quia logica illa subsistens probabilitas nobis certum fecit Deum normam prohibitivam nullam manifestasse.

In praesenti casu itaque aequiprobabilistae in tantum possent negare *ethicam* subsistere probabilitatem, in quantum *legem quamdam generaliorem* demonstrare valerent qua certe probabiliora ut sic sequi teneremur. Atqui id non valuerunt demonstrare, nisi multa falsa supposita sibi assumendo. Ergo. (23).

Nihil tandem iuvat recurrere ad ordinem *inten-*

---

(22) In Edit. 1, pag. 12.

(23) Cf. W. in Edit. 1. pag. 12 et pag. 99. *Respondeo ad diff. XV*: in Edit. 2. pag. 127. *Resp.*, pag. 130. *IX diff. Inst.*

tionis divinae in quo moralitas intenditur tamquam finis, et tamquam medium huic ordinatum, libertas physica. Hoc conceditur totum, sed non finit litem. Nam moralitas quidem intenditur a Deo tamquam finis et libertas tamquam medium, et *insuper* tamquam medium etiam intendi a Deo debet manifestatio *obiective certa* normae a creatura sectandae: ubi ergo haec cognosci uti certa nequit ex ipsius naturae infirmitate, certitudo quam forte in alterutro sensu contradictionis moralitas habet menti divinae, non sufficit ad urgendam creaturae operationem iuxta eam partem; quia norma esse nequit operandi, quod operanti libero prius non est cum certitudine notum (24).

II.

Nunc ut plene contentum faciam adversarium, datam a me responsionem adaptare volo praecipuis quibusdam eius propositionibus in probatione maioris et minoris sui ratiocini ab ipso notatis:

Norma quam sequeretur probabilista in sua actione esset haec: « actus hic vel ille permittitur dum mea opinione probabilius antecedenter non permittitur sed prohibetur » (25).

Respondeo 1) norma probabilistae in casu esset: actus hic vel ille permittitur dum mea opinione probabilius antecedenter non permittitur sed prohibetur, *quin simul possim certo iudicare esse ex*

---

(24) Cf. Ter. Haar, in diss. latina superius citata, pag. 20, 21, in nota: *Acute.*

(25) Pag. 59 in Ed. 1, in altera pag. 72.

adverso solide probabile actum non prohiberi antecedenter; nego assertum; — norma etc... dum et quoties simul possum certo iudicare probabilitatem obiectivam eius permissionis subsistere; *concedo* assertum ita conditionatum, sed *nego suppositum* eius, nempe conditionem eius verificari de facto, quando *certo* iudicavi cum communi DD. actum probabilius esse prohibitum, non quidem propter rationem a priori allatam a P. W. quippe quae non concludit, sed propter rationem a posteriori quam toties inculcavi.

Vel simplicius R. 2): *nego* assertum et *nego suppositum* eius, probabilistas nempe ita ratiocinari unquam: quia vel casus est de *certo probabiliori* in communi aestimatione DD. et tunc probabilista eam aequiparat *unice probabili,* ex ratiocinio a posteriori, ideoque se tenet obligatum; vel casus est de *certe probabiliori* sibi, uti privato doctori, et tunc probabilista aliquid auctoritatis saltem extrinsecae aliis dubitantibus vel negantibus etiam defert quia se aliis temerarie praeferre non audet; ideo se nondum tenet obligatum quia casus reincidit in secundam S. Alphonsi regulam de dubio *quasi* stricto.

III.

« Deest neque excogitari posse videtur principium moralitatis, quod honestatem tribuat electioni qua, quum tendere possim, non tendam ad convenientiam... cum legis aeternae ordinatione obiectiva » pag. 59 in 1. Edit., in altera, pag. 73. — *Distinguo* assertum; si haec legis aeternae ordinatio

obiectiva mihi ea certitudine innotescit, quae sufficiat ut non formidem oppositum ideoque me habeam obligatum, *concedo* assertum; — si formido haec prudens errandi subsistat: *nego* assertum eiusque suppositum, obligationem nempe oriri mihi a lege aeterna independenter a notitia mea certae dispositionis eius, uti supra explicavi.

IV.

« Nisi sincere tenderem, quum tendere possem ad convenientiam... cum legis aeternae ordinatione antecedenti, actio mea... (eiusdem) vilipendium involveret » (26).

R. Si simul haec ordinatio mihi innotesceret absque concomitante probabilitate obiectiva de eius opposito: *transeat* assertum. — Secus *subdistinguo:* si non tenderem ideo quia non sum obligatus: *nego* assertum; — si non tenderem ex intentione *operantis* despiciendi Deum, *concedo* assertum. — Vel aliter *subdistinguo:* actio mea involveret ex fine *operis* vilipendium ordinationis divinae, *nego;* ex fine forte *operantis, omitto* quia non est ad rem. — Nimirum, cum Deus sit auctor naturae rationalis, auctor eius viae, auctor insuper *poenae* qualis est ignorantia, quae uti poena sequitur lapsum originale, nullum vilipendium est legis aeternae ut sic, non servare id quod Deus, volendo illa tria, voluit non certe nobis innotescere ideoque non esse obligatorium. Cf. *Crisis,* pag. 282 sq.

---

(26) Pag. 50, 60 Edit. 1; pag. 73 Edit. 2.

V.

Praeterea Auctor pag. 73 Editionis 2, addit ea verba quae superius in nota iam transcripsi: « ... nisi tendam in convenientiam cum Dei O. M. ordinatione, electio mea in discrepantiam potius quam in conformitatem cum praefata ordinatione tendere dicenda est; quod sane illius ordinationis vilipendium involvit ».

Respondeo hic aures lupinas sub pelle ovili se prodere: sane huiusmodi doctrinam non abnuissent antiqui rigoristae qui principiorum reflexorum usum licitum esse diffitebantur. Haec sane vera sunt si, in casu dubii positivi utrinque solide probabili vellem operari quin mihi prius efformassem conscientiam practice certam de honestate operationis, ope alicuius principii reflexi. Sed huius delicti rei nequaquam sunt probabilistae in eo casu, uti constat: ideo recte respondebunt adversario hoc advertenti, negando eius suppositum, non licere nempe in casu de quo disceptatur, usum principiorum reflexorum et legitime respondebunt quia ipsi probant *aliunde* in casu licitum esse hunc principii reflexi usum, imo a Deo volitum in praesenti statu naturae lapsae. Deus quippe non omnia voluit esse *obligatoria* quae *ipse* novit esse in ordine obiectivo moralitatis certa, sed ea sola quae *nobis etiam* certa fieri possunt.

E contra adversarium merito arguent de petitione principii admissa per hoc assumptum ab ipso suppositum: nam adversarius illa citata animadvertit ad probandam *maiorem* sui fundamentalis syllogismi quo vult praecise *concludere* contra nos, in

casu de quo disceptamus licitum non esse usum principii reflexi quia alia lex certa facit inhonestam operationem legi contrariam. De hoc autem praecise disputamus : assumit itaque ad probandam suam maiorem idipsum quod est in quaestione. Ecce iterum quid iuvet assumpsisse falsa supposita!

VI.

Ad argumentum quam maxime nobis commendatum ab auctore, superiusque a me transcriptum, ex Edit. 1, pag. 61 respondeo: actus aliquis *hic* et *nunc*... ea indutus est moralitate quam ei obiective spectato inesse ipsemet operans, inquisita veritate, qualicumque notitia noverit. *Transeat* maior.

Atqui, actus qui ipsius operantis iudicio, probabilius obiective prohibitus est, ab ipso aliqua notitia quae est opinativa, cognitus est tamquam obiective prohibitus. *Transeat* minor.

Ergo actus ille *hic et nunc* prohibitus est: *Distinguo* consequens: quia illa opinativa notitia ex se iam sufficit ad scientiam imperii divini, requisitam ut obligatio moralis mihi consistat: *nego* consequens et multiplex eius *falsum suppositum*, iuxta superius explicata; — quia et quando opinativa illa notitia communiter a DD. sine haesitatione retenta, signum mihi est experimentale, oppositam probabilitatem depressam esse infra probabilitatem solidam et certam, iuxta centies explicata: *concedo* consequens.

In Edit. altera verbis illis a me nunc confutatis substituitur pag. 75 citatio aliqua ex opere R. P. Dubois, de Exemplarismo divino l. III, n. 1194, quae

verba in idem recidunt ac illa P. W. quibusque eadem quadrat responsio. Piget me consistere in his lectori transcribendis.

Ad ea verba S. Alphonsi in editionibus sexta, septima, octava et nona, suppressa, ad quae appellat D. Sweens a P. W. in Edit. 1. ibidem citatus: « Etsi talis opinio non sit certo vera, habet tamen certum fundamentum quod ipsa sit vera »: respondeo eodem modo: *concedo factum* sed nego explicationem facti quam exhibet P. W. quia est contra prima principia philosophiae moralis; aliamque explicationem facti probabilistae cum P. Lehmkuhl et aliis dant, quae logica est, scientifica, sola admissibilis, atque, uti iam alias probavi, iterumque in parte II dicam, critice verior, si mens spectetur S. Alphonsi.

Praeter difficultates superius in notis relatas cum inepta solutione a P. W. eis data, multae aliae solvuntur ab eo ex supposita veritate ratiocinii quod ostensum est falsis niti suppositis. Piget singula singillatim et in forma diluere. Hoc relinquo, exercitii causa, discipulis faciendum. Certe ipsi P. W. qui est Professor theologiae moralis, eiusque sociis sufficiet perspectam habuisse infirmitatem sui fundamenti.

PARS II.

Discussio critica.

Ostendendum superest interpretationem, quam aequiprobabilistae hodie superstites primae S. Alphonsi regulae rationique annexae adhibent, a mente S. Doctoris fuisse prorsus alienam. Id autem haud aegre conficitur.

1. Argumentum ex tertia systematis Alphonsiani regula.

In dissertatione de morali systemate, quam in ultimis suae Theologiae editionibus cum plena satisfactione sua divulgavit, postquam primam et secundam regulam (Dico I... Dico II...) enuntiavit brevique annexa ratione probavit, transit ad tertiam proponendam, quae est de dubio stricto positivo ex probabilitate certe solida utrinque aeque subsistente. Qua expressa et brevi ratiocinio confirmata, praecipuas huius ratiocinii praemissas singillatim evolvit et multis intrinsecis rationibus et multorum Sancto Thomae assentientium auctoritate satagit undequaque communire; eas etiam adversus Patutium rigoristam, aliosve, solutis difficultatibus, validissime propugnat.

Porro inter has praemissas, generaliora principia sunt, ibi (1) a S. Doctore vindicata: 1° legem praecise quatenus obligationem moralem imponit debere promulgari et promulgari ut certam, id est ita ut non tantum promulgatio sit certa, sed etiam ut obligatio, quae promulgatur, promulgetur uti certa; 2° legem aeternam (2) respectu hominum non esse

---

(1) S. Alphonsus ab initio suae evolutae probationis assumit verba S. Thomae, 1. 2. q. 90. a. 1. quibus Angelicus probat legem debere esse certam ex *medio termino* quod *ipsa obligare* debeat, ut mensura actuum. Tota ratio igitur cur hic probetur necessitas huius certitudinis, legi ideo convenit quia obligationem inducit, ideoque ex nota communi eiusdem, non ex nota specifica qua a *praecepto* superioris distinguitur. Cf. etiam S. Th., de verit. q. 17, a. 3, a S. Alph. citatum in II corollario. « Lex, scribit Alphonsus ibidem, ut obliget, non tantum promulganda est, sed etiam promulganda uti certa. Et hoc punctum firmiter est hic statuendum... ». Ubi aperte significatur non sufficere ad *obligationem*, promulgationem *subiective certam*, sed etiam ipsam obligationem promulgatione uti *obiective certam* notificandam esse. Apertius adhuc in solutione II et III obiectionis Patutii, in corollario II. Textus patentes sunt nec possunt hic omnes recitari.

Moneo me prae manibus habere et citare editionem Remondinianam decimam quartam, Bassani editam anno 1836, quae in dissertatione de systemate conformis est ultimis editionibus a S. Doctore adhuc vivente vulgatis.

(2) Sunt ipsa verba S. Alphonsi in *corollario primo.* — Cf. insuper in corollario sive § II evolutionem et propugnationem *eiusdem principii generalis* contra II Patutii obiectionem ibi relatam: « legis aeternae possessionem, nostrae libertatis possessionem antecedere, etc. ». — In tota ista S. Doctoris disceptatione, distingue accurate *principium generale* a S. Alphonso in sua *generalitate* propugnatum et applicationem eiusdem ad tertiam Alphonsi regulam quam impugnabat Patutius, Alphonsus autem hic ex professo solam

propriam legem; propriam legem quoad ipsos esse legem naturalem, quae licet sit participatio legis aeternae, ipsa tamen est quae proprie homines ligat, cum rationis lumine hominibus applicetur: saltem legem aeternam quamvis in se habuerit vim obligandi in actu primo, attamen non fuisse legem obligantem actualiter et in actu secundo, donec fuerit proposita et per cognitionem creaturis applicata. — 3° Certitudinem illam huic moralis obligationis legis cognitioni sive applicationi necessariam *debere* non tantummodo *de ipsa obligationis existentia non deficere* ut in casu dubii positivi de ea, ex utrinque iudicata eius probabilitate, sed *firmitate sua* superare *opinionem* de eius non existentia.

Hoc ultimum immediate sequitur ex iis, quae

---

vult defendere, ideoque pro ea sola *particulariter* concludit ex praemissa maiori generali.

P. Cathrein instauraverat argumentum ex S. Thoma desumptum a S. Alphonso, et communiter ab omnibus, ex ratione *regulae* et *mensurae*, paucis quidem verbis sed iis quae revocabant in memoriam vim argumenti ab utroque illo sancto Doctore evoluti. Hisce duo respondet P. W., pag. 91 in Edit. 1. in altera pag. 122: 1um, regulam *proximam*, conscientiam scilicet debere esse certam; posse autem esse certam, quin regula *remota*, lex nempe sit certa, sed etiam si haec sit ambigua. — 2um, « difficultatem hanc a P. Cathrein motam esse vagam atque ambiguam, neque, ubi subtiliter disputatur, tropicam qua usus est dicendi rationem commendandam videri ». — Atvero tropus iste non fuit a P. Cathrein sed a S. Thoma inventus atque adhibitus in praesenti materia, atque a S. Alphonso in ultima sua dissertatione plene approbatus.

Falsum deinde est quod ad efformandam conscentiam, ultimo practicum nempe iudicium *certum*, probabilistis sufficiat « iudicium remote-practicum *vere etsi minus probabile* »; nam

S. Doctor in ea dissertatione respondet primae Patutii obiectioni: « Sed nunc accedamus ad obiectiones P. Patutii discutiendas, quibus huius nostri principii (*Lex dubia non obligat,* qui titulus est totius corollarii a S. D. evoluti) certitudo clarius innotescit: P. Lector obiicit I contra hoc principium: ad reddendam legem sat promulgatam satis esse notitiam tantum probabilem, quae ex opinione probabili stante pro lege iam habetur. — Huic obiectioni dico primo: verbum, *notitia* iuxta omnia vocabularia, idem esse ac *cognitio.* Cognitio autem legis et opinio probabilis legis omnino differunt. Praeterea respondeo quod si admitti vellet sub hoc verbo *notitiae* intelligi notitiam probabilem, ad summum id SOLUMMODO ADMITTI POTEST casu quo no-

---

in casibus dubiis, requirunt insuper iudicium *certum* de incertitudine legis et principium reflexum certissimum, *legem incertam vel dubiam non inducere obligationem.* Pro ipsis, iudicium ultimo practicum, iudicium de incertitudine legis, debent esse singula certa saltem moraliter, ut centies explicatum est. Incertitudinem illam legis haberi dicunt quoties certo iudicatur rationem vere probabilem adhuc contra eam militare in quocumque gradu.

Porro distinctio adhibita a P. W. nihil iuvat, quia iudicium ultimo practicum efformari nequit tamquam regula actionis nisi praecesserit iudicium moraliter certum de existentia vel non existentia *imperii* divini ex quo solo resultat obligatio, quod imperium ita notum tamquam obiective et moraliter certum, est lex. Ideo lex est *mensura remota,* sine cuius cognitione nequidem efformari potest regula proxima. Id autem est adeo verum ut in casu conscientiae invincibiliter erroneae ideo habetur vel peccatum *contra conscientiam,* vel honestas *formalis* tantum et non etiam materialis, quia ex errato iudicio de legis existentia vel non existentia, quis erravit in informanda sibi conscientia.

titia adesset PROBABILIS TANTUM pro lege, tunc enim legi quaedam MORALIS CERTITUDO assisteret; sed cum adest ex alia parte opinio aeque probabilis pro libertate, tunc ex neutra parte aliqua potest superesse probabilitas seu probabilis ratio apta ad prudentem hominis assensum sibi trahendum: nam ex his aequalibus probabilitatibus aliud quam merum dubium non resultat, an existat vel non existat lex ». Atque appellat ad S. Thomam, recitata eius definitione, *de verit., q. 14, a. 1.* — Eadem strictius adhuc urgentur in § II, sive corollario II ubi agit S. A. de vi legis incertae.

Porro ex isto loco S. Alphonsi, evidenter apparet ipsum non aestimare *opinionem* prout a *certitudine* contradistinguitur, sufficere ad constituendam illam *notitiam* quae necessario ingeri debet promulgatione ut ipsa sit sufficiens ad obligationem gignendam. Certitudo autem ab opinione distinguitur per absentiam formidinis prudentis de opposito, quae opinationem omnis rei concomitatur: idque in praesenti etiam supponit Alphonsus ubi dicit: *praeterea respondeo,* etc. Iuxta ipsum itaque quousque superest haec prudens formido oppositi, lex vel obligatio moralis non resultat, quippe quae notificata sufficienter non est. Equidem ipse conclusionem ex istis praemissis heic non affert nisi de casu non opinionis quidem, sed dubitationis, seu iudicii positive dubii i. e. suspensi de *ipsa legis existentia,* propter certum emissum iudicium de *probabilitate* subsistente tum eius existentiae tum eius non existentiae. Sed cur ita restringit suam conclusionem? Ratio est obvia quia in tota hac parte suae dissertationis, intendit *solum tertiam* suam ab

initio enuntiatam regulam probare atque adversus Patuzium vindicare. Hoc tamen non impedit quominus in maiori sui syllogismi praesentis, principium conclusione hac *particulari generalius* enuntiaverit et propugnaverit, tamquam certissimum ab omnibus admissum, inter quos recenset ipsos rigoristas, Cuniliati, Lorichi atque alios; et quidem admissum et propugnatum in ipsa sua *generalitate*, quae principio convenit ratione mediorum terminorum generalium, qui et ab Alphonso atque ab illis aliis adhibentur ad ipsum constituendum. Unde quicumque hoc principium eo modo probat et propugnat de *lege*, eo ipso idem praedicatum agnoscit atque expresse profitetur necessitate inevitabili convenire cuicumque *obligationi morali*.

His praemissis, redeamus ad interpretationem quam primae S. Alphonsi regulae rationique eius tradunt egregii adversarii nostri: haec interpretatio, uti vidimus, supponit obligationem in divino legis aeternae imperio contentam nobis resultare etiamsi *opinati* tantum fuerimus eam in lege aeterna contineri quando et eo solo quod excessu probabilitatis certe indicato innixi id opinati sumus, *sive subsistat sive non subsistat probabilitas de opposito certe iudicata*. Cf. Edit. 2, pag. 120, 121, responsiones ad difficultatem. Haec autem est flagrans contradictio cum supra relata S. Alphonsi doctrina in eadem eius dissertatione, atque omnium aliorum gravissimorum, quos sibi suffragantes adducit. Equidem pro me, conscientia mea nunquam me increpavit de tanta iniuria, bono et recto sensui S. Doctoris illata. Ecce quo desinit magnus ille zelus superstitum illorum aequiprobabilistarum.

2. Argumentum desumptum ex secunda systematis Alphonsiani regula.

Ulterius progrediamur. S. Alphonsus, enuntiata prima, subnectit secundam regulam: « Dico II quod si opinio, quae stat pro libertate, est tantum probabilis vel aeque probabilis ac altera, quae stat pro lege, nec etiam ipsam quis sequi potest eo quod sit probabilis: nam ad licite operandum sola non sufficit probabilitas, sed requiritur moralis certitudo de honestate actionis, iuxta illud Pauli ad Rom. 14, 23... Propterea falsum reputandum est effatum illud commune inter probabilistas... *qui probabiliter agit, prudenter agit* ».

Porro hic non mere reiicitur *ratio probandi* libertatem in casu de quo est tertia regula ab Alphonso nondum enuntiata; secus enim non erat hic locus huiusmodi reiiciendae rationis, sed melius infra vel post enuntiatam tertiam regulam, vel intra difficultates, vel in aliquo scholio: sed omnino enuntiatur principium *generale: ad licite operandum sola non sufficit probabilitas sed requiritur certitudo moralis de honestate actionis;* scilicet, in probabilitate ut sic honestatis actionis prout contradistinguitur a morali eiusdem certitudine, frustra quaeritur ratio adaequata liceitatis actus: requiritur quippe huius liceitatis certitudo saltem moralis, quae nempe, uti paulo ante ab ipso Alphonso audivimus, habeatur ex probabilitate certo iudicata *unica*, quin supersit obiectiva probabilitas ex parte opposita, certe iudicata, atque inde certe deficiat formido prudens in assensu *rei* secundum eius probabilitatem *unicam*

praestito. Ecce igitur in hoc principio generalissimo maior sui praesentis ratiocinii constituitur ab Alphonso. In minori applicatur hoc principium casui probabilitatis subsistentis pro libertate, vel aequalis probabilitatis. Et concluditur reiecto illo axiomate in fine recitato, probabilitatem ut sic non posse invocari tamquam *rationem adaequatam* (3) *certae* liceitatis actus.

Iam age: principium illud generale est analyticum atque ut analyticum affertur ab Alphonso: quamvis enim ipse ad fontem revelationis recurrat, id solummodo facit ut ex Apostolo ostendat liceitatem actus exigere certitudinem saltem moralem in ultimo dictamine conscientiae. Sed assumit deinde ut evidens, probabilitatem non parere certitudinem ex supposita utriusque comparatione, ideoque ex discrimine quod intercedit inter statum mentis assentientis rei absque erroris formidine et statum mentis assentientis rei propter rationes probabiles cum formidine erroris; nam absentia vel praesentia huius formidinis de opposito est praecise discrimen, quod ipse in loco superius a me ex eius dissertatione excerpto, profitetur intercedere inter certitudinem moralem et opinionem probabilem; ubi etiam aperte profitetur ideo probabilitatem iuxta quam rem esse opinor, posse pro certitudine morali computari quia est *unica,* neque *obiective supersunt rationes probabiles oppositi:* « *Praeterae respondeo...* » (in textu supra citato).

(3) Cf. *Crisis* pag. 173 sq. et S. Alph. th. mor. in ultima dissert. de syst. in resp. ad obiect. V: *Quapropter iuste censendum.*

Tu nunc, aequiprobabilista, tibi fingis S. Doctorem Alphonsum, qui hoc principium in secunda sua regula adeo aperte producit, idipsum violasse, octo ante lineas, quando *rationem* dedit primae suae regulae: nam tu in huius rationis interpretatione, quam contendis esse S. Alphonsi, formidinem hanc eamdem ex solida oppositi probabilitate ortam, ideo solum contemnis quia certo indicasti *probabilitatem* opinionis tuae illam excedere: plus enim et minus non mutant speciem: in tua nempe interpretatione, sive excedat oppositam, sive non, semper est *probabilitas*, quia dicis excessum *probabilitatis ut sic*, non quia est ipsa veritas de re, sed quia est *maior accessus* ad veritatem de re, nos obligare. Igitur pro te *ratio decisiva* obligationis in casu, est probabilitas ut sic: dum pro S. Alphonso, ratio decisiva obligationis numquam potest esse probabilitas ut sic.

Neque urgere potes hunc excessum *probabilitatis ut sic* tanti valere ad obligandum, praecise ideo in tua sententia, quia *certe* iudicatur adesse. Id, inquam, ne urgeas; nam haec certitudo formidine oppositi caret in assertione quidem huius probabilitatis excessus, non vero in assensu *rei ipsi* praestito: hic enim est semper *opinio* pro te, in probabilitatis excessu ideoque in probabilitate ut sic fundata. Porro iterum, S. Alphonsus profitetur rationem decisivam obligationis numquam posse esse probabilitatem ut sic. Conclusio itaque recte fluit quod scilicet valde melius fecisses si interpretationem tuam tibi servavisses, nec S. Doctori per fas et nefas attribuere voluisses.

Mihi tamen obiicies S. Alphonsum aperte significasse, adhibita in secunda regula, negatione NEC

ETIAM, se admisisse in paulo ante enuntiata prima, probabilitatem ut sic, quae certe iudicatur excedere pro lege, tamquam *rationem decisivam* obligationis: nam negatio *nec* cum coniunctione *etiam* subauditam supponit praecedentem assertionem eiusdem rei in alio casu, quae in praesenti negatur; perinde ac si dixisset Alphonsus: quamvis in prima regula admiserim probabilitatem ut sic esse rationem decisivam obligationis, *non* potes tamen sustinere *etiam* in praesenti secundae regulae casu etc.

Respondeo: memineris me non ipsam regulam primam diffiteri esse veram, rationemve ab Alphonso ei annexam, sed me interpretationi tuae repugnare. Utique concedo S. Doctorem in prima regula eiusque ratione, *probabilitatis* excessui certe iudicato tribuere vim obligandi, sed cur? Quia ita certe iudicatus *signum* est a posteriori *evanuisse* rationem certe probabilem ex parte opposita: ideoque et *prudentem errandi* in assentiendo legi ipsi *formidinem;* quo in casu, non *evidentiae* veritatis clare inventae, sed *probabilitati* certe ad veritatem accedenti, me uti obligatum subiicio: idipsum quod dixit S. Alphonsus: « ubi *veritas clare* inveniri nequit (ideoque assensus evidentia, formidine expulsa, non necessitatur) tenemur amplecti saltem opinionem, quae propius (ita propius ut formidinem ex opposita certe iudicata probabilitate ortam excludat) ad veritatem accedit, qualis est opinio (certe) probabilis ». — Iamvero in isto casu, non est probabilitas *ut sic,* nec certitudo, qua eam *ut sic* excedere iudico, quae est *ratio decisiva obligationis:* sed *probabilitas* tantum i. e. non evidentia, valet ad obligandum, quia signum habui experimentale cau-

sam formidinis ex parte adversa sufficienter evanuisse.

Hac porro data interpretatione, bene poterat Alphonsus dicere statim post primam regulam: quamvis in prima regula admiserim probabilitatem in oppositione ad evidentiam quandoque me obligare, tamen *non* potes sustinere eamdem *etiam* in praesenti secundae regulae casu me liberare ex se sola: nam principium generale est: liccitatem actus debere esse moraliter certam. At, dum in prima regula, probabilitas illa certitudini morali aequivalet quia certitudo eius excessus signum mihi est PEREMPTAE CAUSAE PRUDENTIS FORMIDINIS DE OPPOSITO, in secundo casu, praesenti, ipsa certitudini morali non aequivalet, quia causa prudentis huius formidinis perempta non est. Ergo falsum est illud veterum axioma quo in probabilitate *ut sic* ratio *decisiva* ponatur honestatis actus; sed recurrendum est ad aliud principium reflexum quod nunc probabo certissimum. Id autem facit in tertia regulae demonstratione.

Si haec itaque est vera mens S. Doctoris, ipse sibi in tota dissertatione cohaeret. Secus, si primae eius regulae interpretationem P. W. et sociorum adhibueris, in prima regula ipse implicite deseruit principia generalia quae in secunda et in tertia comprobanda profitetur uti generalia.

3. Tota Alphonsiani systematis structura.

Totum idcirco Alphonsi systema in citata dissertatione evolutum est sequens: honestas actus debet certitudine morali iudicari certa.

Probabilitas ut sic nunquam ex se tanti valet ut certitudinem hanc moralem pariat, sed saltem requiritur ut sit unica, exclusa formidine prudenti probabilitatis oppositae.

Omnem itaque casum in quo evidentia obligationis non affulget, sed hinc inde probabilitas eius tantum, relate ad efformandum practicum iudicium de eius existentia, quod debet esse moraliter certum, divido in duas classes: vel probabilitas *excedere certe iudicatur* pro obligatione, *vel non:* si primum, obligor, quia certitudo haec signum experimentale est deficientis reapse solidae probabilitatis oppositae: si *non certe iudicatur* excedere, iam non possum iudicare cum certitudine morali obligationem existere et relate *ad hoc iudicium* mentem suspendere debeo: obligatio autem dubia non obligat: ergo certissime non obligor.

Ita nempe intellecta tota dissertationis structura salvat Alphonsum a divisione vitiosa quia non adaequata: plenissime enim reducit omnem casum possibilem in materia dubii positivi in oppositionem ad certitudinem legis vel libertatis evidentem, ad duos casus contradictorie oppositos: *vel sum certus, vel non, de excessu* probabilitatis pro lege. Si primum, obligor, si alterum, non obligor; quia *in statu rerum huius alterius hypothesis*, obligatio promulgatur non certa sed positive dubia.

Ratio autem consequentiae in eo est, quod certitudo haec excessus probabilitatis signum est experimentale rationis decisivae obligationis vel non in casu: quae ratio decisiva est obiectiva solida probabilitas oppositi indeque fundata oppositi formido quaecum probabilitas excedens pro obligatione non

potest aequivalere certitudini morali pro eadem obligatione.

Eo modo, verba III regulae *aeque probabilibus* ita intelliguntur ut aequalitas praedicetur non tam de gradu positivo, quam de ipsa solida probabilitate, in oppositione exclusiva excessus eius certe iudicati: gradus enim iste maior vel minor dummodo non sit certe iudicatus, non mutat solidam probabilitatem utrinque certe agnitam, potestque ideo negligi. Unde tertia regula comprehendit vere omnem casum, excluso illo de excessu certe iudicato, in subiecto de quo quaestio facta est.

Divisio autem ita explicata in ordine ad obligationem inducendam vel non, etiam a posteriori confirmatur esse adaequata, quia de facto certitudo omnimoda excessus non habetur nisi fuerit notabilis: secus, semper occurrunt DD. graves qui eum negant partique oppositae opinione sua potius suffragantur, indeque fundatum praebent sua auctoritate motivum dubitandi de excessu in altera parte: neuter proinde excessus rationabiliter poterit absque haesitatione iudicari certus.

4. Norma certe iudicandi de probabilitatis excessu a S. Alphonso servata.

Ex dictis etiam apparet necessitas intelligendi hanc certitudinem iudicati excessus, in *communi aestimatione* scholarum, quae in probatis compendiis relata, omnibus obvia est. Secus enim negarem potius suppositum posse quemquam privatum theologum absque temeritatis ausu contra omnes, ideo-

que absque maxima imprudentia iudicare omnino *certum* excessum *probabilitatis ut sic,* de quo multi alii aeque graves imo et graviores, omnibus sedulo perpensis, serio dubitare praetulerunt. Equidem imaginari possemus casum in quo ille privatus doctor rationem omnino novam ab aliis non perspectam invenisset, quae ipsi omnino evidentem videretur parere certitudinem de excessu *probabilitatis* ex una parte. At donec sistamus in materia *probabilitatis* pro re, nedum in ipsa rei veritate affulgente, puto casum huiusmodi rationis evidentis pro excessu probabilitatis, quae in sua evidentia uni affulserit aliis vero non, casum talem esse fere chimaericum, ideoque consulerem potius fortunato illi inventori ut non properaret assensum adeo firmum, sed aliis etiam suum inventum antea manifestaret: quo posset aliorum, imo brevi omnium suffragium sibi acquirere et tandem sine temeritatis periculo in assertione sua plene quiescere (Cf. *Crisis*, pag. 116-117).

Idipsum autem profitetur ipse S. Alphonsus in ultima sua dissertatione, sub finem, quando scribit: « Confessarius antequam aliquam opinionem amplexetur, tenetur utique intrinsecas rationes perpendere, et cum ei occurrit RATIO ALIQUA CONVINCENS pro tutiori opinione, cui adaequatam responsionem suppetere non aspicit: tunc oppositam minus tutam amplecti non potest, quamvis plurimorum doctorum auctoritas ipsi faveat: MODO AUTEM NON SIT TANTI PONDERIS, UT VIDERETUR EI MAGIS QUAM RATIONI APPARENTI DEFERENDUM: iuxta id quod docet S. Thomas: *Aliquis parvae scientiae,* etc. 2. 2. q. 9. a. 8. ad 2. Sed iste casus valde rarus est ».

Hic distinguitur: 1) ratio convincens pro *ipsa re*

iuxta partem tutiorem quae nempe est pars opinionis legi favent is; 2) haec ipsa ratio convincens (in materia de qua est hypothesis, *non evidentis* demonstrationis rei, sed ex *probabilibus* coniecturis) iterum subdistinguitur in eam quae praevalet pro re ipsa omnibus DD. dissentientium solutionibus, atque eam quae eis non praevalet ideoque adhuc *apparens* vocatur a S. Alphonso, i. e. in oppositione ad *evidentem veritatem*, apparens seu probabilis tantum. Ergo pro ipso S. Alphonso, tunc solum confessarius auctoritatem aliorum dissentientium negligere debet, quando probabilis illa coniectura adeo evidenter solvit probabilitatem ab aliis perpensam in oppositum ut nihil amplius sit respondendum; qui casus est *probabilitatis ex una parte tantum* quam Alphonsus docet certitudini morali aequivalere relate ad obligationem inducendam. Extra hunc casum, auctoritati deferendum. Sed hic casus, pro confessario qui non sit doctor quidam eximius, valde rarus est.

In his itaque S. Doctor spectat excessum *probabilitatis* talem (qualis rarissime occurrit), ut non fuerit a tot aliis magistris animadversus atque simul ideo convincat mentem pro *re ipsa* affirmandam quia adversas solvit rationes ab aliis DD. perpensas. Extra hunc casum ipse vult ut eorum auctoritati deferamus.

Atqui casus de quo disputamus, e contra a P. W. ita explicatur ut excessus probabilitatis praevalere debeat *non quia solvit rationes oppositas,* sed solum quia certe iudicatur esse excessus *probabilitatis ut sic.* Ergo ipse S. Alphonsus docet hunc a P. W. explicatum casum non esse determinandum nisi

habita ratione communis aestimationis DD. Haec autem est explicatio quam ego dedi.

Idem confirmatur ex analysi instituta ipsius loci quem P. W., pag. 57, 58, in Edit. 1. et in altera pag. 66 et 67, mihi obiicit excerptum e dissertatione, anno 1765 vulgata: « illum qui ex lumine rationis iudicat opinionem pro lege esse notabiliter aut certo probabiliorem, teneri eam observare, quantumvis sit inter DD. controversia, quemadmodum reipsa multas opiniones, a multis auctoribus approbatas equidem in meo opere morali reprobavi, utpote certo minùs probabiles ».

Si totus obiectus textus cum contextu sedulius perpendatur, manifestum fit S. Doctorem voluisse tantum a se avertere notam *incohaerentiae* quam Patutius obiiciendo, eius regulae de necessitate promulgationis certae, attribuere voluerat: Patutius enim obiecerat: si lex non obligat nisi certe et publice fuerit promulgata, in casu quo, dum de ea controvertitur inter DD., aliquis vel ex revelatione privata vel ex inventa ratione evidenti fit *privatim certus*, iuxa tuam regulam si vis tibi cohaerere, debes dicere hunc non esse obligatum, quod est absurdum. — Cui respondet S. D. per textum allegatum et prosequitur: « Porro eo magis dico eum teneri lege quam sibi habet quacumque via manifestam. Quid refert deinde utrum privata an publica notitia lex ei manifestetur? Iam supra diximus leges naturales hominibus intimari non actibus externis... sed cognitione interna luminis rationis ».

Duo itaque facit S. D.: *primum:* his ultimis verbis directe solvit casum propositum, negando eius suppositum, nempe per hanc novam rationem eviden-

tem existentiae legis, ipsam non promulgari lumine rationis huic homini, nonobstante controversia quae subsistat inter alios: potest enim, uti subiicit ipse alios allegans, contingere ut lex naturalis eo modo habeatur in actu secundo promulgata uni non vero alteri. Per hanc autem responsionem implicite satisfacit etiam alteri hypothesi de revelatione privata qua evidens illa ratio menti unius manifestata fuerit. — *Alterum:* avertit notam incohaerentiae sibi inustam, etiam relate ad regulam de *certe probabiliori:* ut autem eam repelleret, satis erat ut propositionem conditionalem assereret: nempe, si unquam fiat cuidam *evidens omnino* ipse probabilitatis excessus, ex nova ratione quae aliis controversiam adhuc agentibus non affulsit, haec evidentia facit legem huic soli saltem moraliter promulgatam. Quae propositio conditionalis est vera: id autem satis erat ut removeretur incohaerentiae accusatio.

Verum S. Doctor adiungit etiam proprii exempli confirmationem: « Quemadmodum reapse multas, etc. » uti supra. Equidem eximio huic Doctori poterat frequentius casus ille occurrere, quem in sua dissertatione dixit postea simplici confessario valde raro accidere. Quidquid tamen sit de hac frequentia, parum nostra refert in praesenti, neque ea eius proprii exempli allegatio contradicit meae superiori assertioni qua negandum dixi potius suppositum quod possit quisquam privatus doctor absque temeritatis ausu contra alios graves et multo plures, iudicare omnino *certum* excessum probabilitatis ut sic. Nam Alphonsus loquitur de certo excessus probabilitatis iudicio in *materia diversa*

ab illa de qua negavi suppositum huius iudicii. Ipse nimirum loquitur de illis controversiis in quibus ipse invenerat rationem ab aliis nondum perspectam vel nondum sub omni aspectu ponderatam, quae esset *convincens pro ipsa re* saltem morali cum certitudine asserenda; dum ego locutus sum de ratione quae convinceret tantum de *probabilitatis excessu:* quae duo iudicia ratione materiae diversae, sunt etiam in firmitatis obtinendae modo valde diversa: haec enim est difficillimae aestimationis quia a subiectivo singulorum criterio praecipue pendet, ut in multis locis profitetur satis aperte ipse Alphonsus (4); illa e contra pendet praecipue e comparatione *obiectiva* motivorum quae minus difficile a viro docto instituitur.

Quod autem reapse loquatur Alphonsus in loco obiecto, de illa materia, non vero de hac de qua ego in mea propositione, alia critica animadversione confirmare possum.

Sane illae controversiae quibus alludit S. Doctor, certo certius ipsissimae sunt in quibus partem a se propugnatam vocat *veriorem,* iuxta monitum praefationi theologiae moralis annexum et responsionem ad scriptorem gallicarum ephemeridum (th. m. I, 77. Praefatio illa ita: « Ceterum, benigne lector, te admonitum volo, ne existimes me opiniones illas

(4) V. g. in epistola CCXVII mens. Nov. 1768; in epistola CCXIX, 8 Aug. 1769, quas relatas et discussas habes etiam in mea *Crisi* pg. 199-203. — In ultima dissertatione de systemate morali, in resp. ad obiect. VI vers. finem: *Ubi stateram inveniet* (Tutiorista) *tam exactam,* etc. — His in locis difficultatem maximam significat S. D. discernendi gradus probabilitatis.

approbare ex eo quod non reprobem: eas enim quandoque fideliter exponam cum suis rationibus et patronis ut alii pro sua prudentia, cuius ponderis sint, adiudicent. Deinde advertas quod, cum aliquam opinionem veriorem voco, tunc contrariam non habeo ut probabilem, etsi non expresse ut improbabilem damnem. Insuper quando unam ex sententiis probabiliorem appello, nullo iudicio dato de probabilitate alterius, aut utor hoc verbo, *non audeo damnare,* non propterea intelligo eam probabilem dicere, sed iudicio prudentiorum remittere ».

His porro verbis clarissime manifestantur tum diligentissima Alphonsi circumspectio, tum reverentia qua aliorum non solum auctoritati sed etiam aestimationi discretivi iudicii deferebat ipse, a suo sensu diffidens: nec rationem obiectivam soli subiecit auctoritati, dum e contra, uti paulo supra in eadem praefatione dicit, *ingens cura* ipsi *fuit semper rationem auctoritati praeferre;* nec tamen eam ita praetulit ut in ea *ponderanda* iterum laberetur in defectum quo sui solius sensui crederet, atque aliorum gravium doctorum sensum in eadem ratione ponderanda errasse vel parvipendendum esse decerneret ideo solum quia ab ipsius sensu discrepabat.

Omnino aliter itaque res est explicanda: nimirum, vel S. Doctor praesumendus est tacite in singulis controversiis supposuisse aliorum etiam sensui esse deferendum; vel expresse id monuit; vel si expresse ab eo recessit, id nunquam fecit quin *convincentem* rationem noviter affulgere sibi perspiceret: « Ubi vero, ait l. c., non inveni rationem PRO UNA PARTE CONVINCENTEM, non sum ausus oppositam damnare... ».

Nota verba, *pro una parte convincentem:* in materia enim ubi ipsa res nondum affulget sua *evidenti* veritate, sed tantum *probabilitas* maior minorve rei, haec verba significant probabilitatem non tantum convincere de *sua* existentia sed etiam de *rei* existentia convincere; *pro una parte convincentem: pars* enim hic supponit pro ipsa *rei* existentia secundum alterutrum terminum controversiae.

Atqui ipsa probabilitas vel excessus eius non convincit de *rei* existentia, nisi *obiective* perempta probabilitate solida contrarii, uti ab ipso audivimus Alphonso in sua dissertatione de systemate morali, loco contra Patutium, superius recitato. Ergo tunc tantum atque ideo tantum S. Doctor sententiam aliquam reprobavit ut *minus veram* et *non probabilem,* oppositam qualificando *veriorem,* nisi quando et quia probabilitas relativa huius partis adeo acuta ab intrinseco ipsi *pro re* apparuit ut *illius* partis pondus obiectivum iudicaret esse saltem dubium. Id autem iudicavit vel ex comparatis utriusque partis motivis *intrinsecis* vel ex signo *extrinseco* desumpto ex certitudine subiectiva asserti excessus probabilitatis: Si primum, probabilitas iam facta est *certitudo moralis ipsius rei;* si alterum, vel haec certitudo subiectiva asserentis excessum probabilitatis quae signum sit extrinsecum cessatae solidae probabilitatis ex adverso, respectum habuit ad communem aestimationem DD., et habeo quod volo; vel non habet respectum ad eam aestimationem, et S. Alphonsus oblitus est tunc normae in sua praefatione traditae, quod absit.

Ergo tandem aliquando Alphonsus appellat adversus Patutium ad sententias adhuc controversas

quas in uno sensu terminavit propter rationem *convincentem pro re ipsa*, noviter a se inventam. Quo in casu *certitudo moralis* promulgationis *rei ipsius*, ipsi soli affulgens, idem ius sibi vindicat erga eum cui affulget, ac certitudo strictissima ex affulgente evidentia rei ipsius, non obstante controversia Doctores inter adhuc subsistente.

At ego negavi suppositum, non de certitudine morali *ipsius rei*, sed de certitudine *solius excessus probabilitatis ut sic.*

Exinde fit manifestum quomodo potuerit S. Doctor in isto loco adversus Patutium illam conditionem de controversia subsistente annectere.

Hisce complentur ea quae in *Crisi* scripta sunt, pg. 117, 118.

Si autem aliter voluerit P. W. hunc textum explicare, videat ne Sancti sui Patris humilitati ac prudentiae quidquam detrahat, contra etiam apertas eiusdem protestationes.

5. Corollarium.

Ex hisce animadversionibus criticis, magis perspicua fit primae Alphonsianae regulae interpretatio. In ea nimirum duplicem casum respexit ipse: primum, in quo ratio *morali certitudine* convincens de ipsa re affulget, quam alii DD. graves non adeo penitus perspexerint vel etiam nullatenus, quaque eorum contrariae rationes sufficienter dissolvuntur ita ut exsurgat probabilitas *unica* pro re ipsa.

Atque huic casui alludit Alphonsus in textu obiecto ex dissertatione anni 1765, atque in textu a me allato ex ultima eius dissertatione de syste-

mate morali. — Alterum, in quo quis certe et absque haesitatione iudicare valet, iuxta communiter receptam aestimationem scholarum, excessum probabilitatis uni parti favere, quo iudicio innixus, a posteriori concludit partem oppositam non amplius solida probabilitate certe fulciri.

Et de hoc altero casu est tota nostra controversia.

Unde in utroque casu, excessus probabilitatis pro promulgatione sufficit: in primo, quia *moralem certitudinem* attingere ex se compertus est; in altero, quia a posteriori scitur ipsum eiusdem esse signum experimentale, iuxta superius explicata. In neutro tamen casu, *probabilitas ut sic* obligationis, eam firmare valuit.

Ita intellecta regula nullam patitur exceptionem, quin tamen necessum habeamus recurrere ad interpretationem superstitum aequiprobabilistarum (5).

Si deinde quaeratur cur et quomodo scholae communissime convenerint in asserendum excessum probabilitatis ex una parte quaestionis alicuius prius controversae, duplicem hypothesim distinguamus oportet: vel enim rationes utrinque propositae in anteriori controversiae stadio conveniebant aliquatenus in medio termino, vel non; si primum, ideo tandem finita est controversia quia agnoverunt probabilitatem unius partis excessu suo perimere solidam et certam alterius probabilitatem; si alterum, aestimatio plurimorum sapientium conveniens in unum iudicium, ratio fuit litis decisiva.

---

(5) Cf. W., in Edit. I, pag. 52, *obiect., 3*, in altera pag. 63, *obiect. 6.*

Sed cur singuli unam partem alteri praetulerunt? Huc recidit tota disputatio nostra: porro ex ea concludi legitime potest causam obiectivam huius aestimationis non fuisse excessum probabilitatis ut sic, sensu quo vellent eum intelligere adversarii, sed tantam *relativae* aestimationis eius praeponderantiam ut altera pars suae veritatis formidinem *prudentem* ingerere amplius non valeret. Cuius prudentialis iudicii norma ultima est aestimatio communis.

Certus igitur in aestimatione communi probabilitatis excessus signum est a posteriori, certitudinis moralis latae rei ipsius ex ea parte, quaecunque fiat hypothesis, unde S. Alphonsi regula non fallit. Utrum autem casus secundae hypothesis frequens sit an rarus, pro regulae legitimitate concludenda non multum refert. Certum est regulam probabilistarum (cf. W. pag. 4 vel 6) in idem recidere processu inverso, uti multis demonstratum est in mea *Crisi*; ad suam autem praeferendam, Alphonsus ab anno 1762 inductus est rationibus mere polemicis, et quia ipsam tunc censebat aptiorem ad evitandum laxitatis periculum. Quo de iudicio dubitari licet in ultimo nostro controversiae stadio.

6. Analysis critica primae systematis Alphonsiani regulae.

Hucusque ad interpretandam rationem a S. A. annexam primae ipsius regulae, usus sum principiis ab eodem, in eadem dissertatione propugnatis, quo ostenderem interpretationem adversam attribuere S. Doctori graviorem errorem gravioremque

incohaerentiam quam interpres probabilista eidem unquam ausus fuerit in eius scriptis annotare. Superest ut ipsam rationem verbis S. D. enuntiatam perpendam. Verba sunt sequentia:

« Ratio: quia ad licite operandum, debemus in rebus dubiis veritatem inquirere et sequi: at ubi veritas clare inveniri nequit, tenemur amplecti saltem opinionem illam, quae propius ad veritatem accedit qualis est opinio (certe) probabilior ».

Principium fundamentale a quo tota ratiocinatio proficiscitur et vis in conclusionem descendit, desumitur ex necessitate qua in verum ferimur ideoque in verum libera nostra voluntate nos nostrasque operationes dirigere obligamur. Quae necessitas est ipsa transcendentalis habitudo intellectus nostri ad verum iuxta quam, etiamsi erraverimus, non possumus non operari, quia errando falsum prosequimur sub apparentia veri. Tota igitur obligatio moralis voluntati resultans ex hac habitudine transcendentali nostra ad verum (quam ideo intelligimus etiam eo ipso esse a Deo necessario imperatam), consistet in obligatione 1) ubi verum clare et plena certitudine innotescit, operandi iuxta ipsum; 2) ubi clare et plena certitudine verum non innotuerit, applicandi intellectum ad discernendum ipsum verum a sola veri apparentia; 3) ea inquisitione quantum prudentia exigit in rebus contingentibus et humanis, rite peracta, si verum ex ea innotuerit quantum necessarium est ut voluntatem liberam obliget, operandi iuxta ipsum; secus nulla erit obligatio quia nullum imperium divinum sufficienter innotuit.

Ecce igitur plene enucleatum principium fundamentale a S. Alphonso in prima propositione re-

citata propositum. Porro manifestum est totam vim probativam huiusmodi principii ad concludendam *obligationem moralem* non posse desumi ex *sola* illa habitudine intellectus nostri et consequenter totius naturae per ipsum, ad verum, quippe quae transcendentalis est nosque urget physice imo uti innui et docent logici, in ipso errore quo prosequimur *non verum,* physice adeo urget nos ut semper prosequamur aliquam inadaequatam veri rationem quae falsa est quia inadaequata est, ideoque apparentia veri dicitur. Sed si in ea sola habitudine rationem obligationis moralis nondum invenerimus contentam, nihil superest nisi ut imperium divinum spectemus ex quo omnis obligatio moralis resultat, quodque illam necessario consequitur. Unde redit hic tota doctrina generalissima superius a me exposita de necessitate notificationis huius imperii *quoad nos,* ut obligatio moralis ex ipso nobis resultet. Principium illud igitur vim suam relate ad conclusionem, mutuatur totam ex alio hoc principio et ipso generalissimo, obligationem moralem quoad nos non dari nisi ipsa sit certo notificata nobis. — Porro adversarii id perspexerunt: ut igitur possent ex illo principio fundamentali ita etiam intellecto, conclusionem quam S. Alphonsus ex eo deducit in casu legis *certe probabilioris,* et ipsi deducere, quid fecerunt? rationem quaesiverunt legitimandi consequentiam, in imperio divino spectato praecisive a ratione naturali qua notificatur, scilicet in sic dicta *lege aeterna,* tacite assumendo quod falsum est, eam nempe quia *lex* dicitur, sufficere ad resultantiam plenae obligationis moralis, etiamsi ratio naturalis eius obiectum manifestaverit nonnisi uti certe pro-

babilius: tunc enim ex ea sola iam resultat plena obligatio moralis non disconveniendi in praxi ab eo quod *certe intelligitur* essé *quocumque* modo eius obiectum, sive certo modo sive probabiliori modo. Hoc autem systema demonstrationis in radice illa falsa vitiatur. Nihil igitur superest, ad salvandam consequentiam demonstrationis Alphonsianae, nisi ut inveniamus viam ostendendi in illa *certa* rationis naturalis cognitione qua iudicatur imperium divinum *probabilius* sc extendere ad aliquod obiectum, notificationem quae aequivaleat *certitudini requisitae* ut obiectum imperatum liget liberum nostrum arbitrium. Haec autem certitudo, ad talem effectum requisita, est certitudo moralis lata quae ita nempe et tunc resultat ex coniecturis obiective probabilibus, ut et solum quando nulla gravis probabilitas ex opposita obiecti parte supersit certe iudicata. Ergo opus est ad salvandam conclusionis Alphonsianae consequentiam ex illo principio fundamentali, ut certe iudicata probabilioritas obligationis aequivaleat isti morali certitudini cui non supersit gravis certe iudicata probabilitas opposita.

Ita igitur viam determinavimus rectae consequentiae adhibendae, comparata Alphonsi conclusione cum eius primo principio fundamentali.

Nunc verba eiusdem quae sequuntur in textu, veniunt perpendenda: « At ubi veritas clare inveniri nequit, tenemur amplecti saltem opinionem illam quae propius ad veritatem accedit... ».

Ubi veritas clare inveniri nequit. Ea propositio determinat hypothesim in qua quaeritur utrum sit obligatio moralis, primo per *exclusionem:* nempe *non est* casus evidenter affulgentis imperii divini

de obiecto certe statuto, ideoque evidentis obligationis. « *Opinionem illam quae propius ad veritatem accedit* »: haec verba secundo determinant *pōsitiva* suarum proprietatum enuntiatione, hypothesim eamdem: agitur de *opinione* ideoque de assensu probabilioribus coniecturis innixo atque inter omnes *opiniones,* de ea quae *propius* ad veritatem accedit, sed *quali* et *quanta* maiori propinquitate? Mensura eius evidenter ex principio fundamentali ab initio praemisso, desumenda est: *talis* et *tanta* debet esse ut ei conveniat idem praedicatum producendi resultantiam obligationis moralis, quod in illo principio fundamentali asscritur convenire ipsi veritati. Secus enim non sequeretur conclusio ultima quia in hoc termino lateret aequivocatio duplicis propinquitatis, unius cui praedicatum illud convenit, alterius cui non.

Atvero, uti vidimus, in explicatione illius principii fundamentalis, in tantum veritas moralem parit obligationem in quantum ex eius cognitione etiam certa emergit imperium divinum saltem moraliter et obiective certum; secus quantumvis certe cognita, obligationem moralem non parit. Ergo propinquitas illa debet primo *talis* esse ut sit *certe cognita,* ut ipsa nempe propinquitas in suo maiori accessu, sit quaedam veritas certe cognita; secundo debet esse *tanta* ut revera inde emergat imperium divinum moraliter saltem obiective certum: tunc utique ex ea, moralis obligatio resultat et, quemadmodum morali obligatione tenemur amplecti veritatem ipsam, ita etiam *tenemur amplecti saltem opinionem illam,* ut ait ibi Alphonsus.

Qualis est, subiungit ipse, *opinio (certo) proba-*

bilior. Haec est ultima minor polysyllogismi: atqui opinio certe probabilior est illa opinio quae propius ad veritatem accedit. *Ergo* eam amplecti tenemur; ecce subaudita conclusio.

De ea autem ultima minore redit animadversio facta de eodem termino medio huius ultimi syllogismi, in propositione antecedenti quae conclusio erat praecedentis syllogismi et simul maior huius: nempe Alphonsus etiam hic, ne velimus eum ludere in aequivoco, debet propinquitatem intelligere *talem* et *tantam* ex qua emergat imperium divinum saltem moraliter et obiective certum unde obligatio moralis pariatur. Ipse igitur asserit opinionem certe probabiliorem *talem* et *tantum* accessum prae se ferre ad veritatem ex quo etc.

Iamvero, quod *talis* sit accessus ut ipsa eius probabilioritas possit asseri cum certitudine esse vera, hoc assumitur in subiecto; sed quod sit *tantus* iste accessus ut aequivaleat certitudini morali *ipsius imperii* divini, nedum eius *probabilioritatis* tantum, hoc S. Alphonsus assumit ex *analysi subiecti*, uti evidenter apparet per alia eius scripta ab ipso non emendata nec reprobata, quibusque ipsi adversarii utuntur ad mentem eius explicandam in praesenti *theologiae* moralis loco. (Equidem id adversariis libenter concedo.) In epistola CCXIX ad P. Blasucci: « Dicit R. V. quando opinio pro lege est probabilior etiam unico gradu, mentem NATURALITER INCLINARI ad illam amplectendam. Hoc ego non inficior ». — In *declaratione systematis*, anno 1774 edita: « Plures ob rationes (prima regula est retinenda), quarum princeps haec est (repetitque verba eadem quae ex *th. mor.* transcripsi) itaque ipsa ve-

ritas quae nos obligat ad eam sequendam, nos quoque obligat ad sequendam illam opinionem quae stat pro lege, quando propius accedit ad eamdem veritatem ». — *Th. mor. l. I, n. 67* adversus scriptorem Ephemeridum Gallicarum: « Cum opinio tutior est certe probabilior, eo casu, quamvis lex omnino certa non sit, attamen propter illam maiorem probabilitatem opinio pro lege videtur MORALITER VERIOR et consequenter apparet moraliter ac sufficienter promulgata ». — *H. Ap. tr. 1, n. 31 :* « Quando opinio pro lege est certe probabilior, tunc lex... est moraliter certa... ideoque non est prudentia sed IMPRUDENTIA eam velle sequi ».

Ex quibus locis apparet manifestum S. Doctorem in subiecto huiusmodi has proprietates invenisse: 1) certum probabilitatis excessum (quem ipse supponit non esse nisi notabilem, uti superius in notula commemoravi, nec de ea re dissentiunt amplius adversarii) *naturaliter* inclinare intellectum. 2) Hanc *naturalem* inclinationem oriri ex motivis obiectivis certitudine subiectiva iudicatis quae tanta obiective sunt ut faciant partem hanc quaesiti, non tantum *probabiliorem* ut sic, sed moraliter *veriorem :* ideoque adeo oppositis motivis relative praeponderant ut ipsa VERITAS rei, nedum eius sola *probabilitas*, certitudine MORALI possit iudicari huic parti favere. Inde 3) concludit legitime, certe peccare *etiam* adversus certam *prudentiae* obligationem, voluntatem illam quae vellet in praxi se non conformare parti quam mens iudicat cum certitudine *morali* veritati favere.

At unde scivit Alphonsus hanc partem *certo probabiliorem* esse etiam *moraliter veriorem?* Hic prae-

cise incipit dissensus. (Cfr. W., in Edit. I, p. 52 in resp. ad obiect. 2): non ex excessu probabilitatis ut sic, quia hic excessus fines probabilitatis nondum excedit et probabilitas ut sic non est veritas adaequata, sed ab ea praescindit unde apparentia solum appellatur veritatis; — neque scivit ex *certitudine subiectiva* ut sic, qua eum excessum obiectivum asseruit, quia iterum haec assertio cadit tantum, nec plus nec minus in *probabilitatem* excedentem ut sic, ideoque ex se sola nondum ad veritatem pertingit obiectivam. Ergo superest tantum ut hoc resciverit ex *respectu* huius excessus ad probabilitatem oppositam.

Atqui tunc *tantum respectus* iste excedentis unius partis prae oppositae probabilitate, pertingit ad ipsam *veritatem* quando, ut scribit in eadem ipsissima dissertatione S. Alphonsus, atque omnes nos et nobiscum adversarii debemus asserere, « quando notitia adest *probabilis* TANTUM pro lege ». Hoc autem non habetur donec certe iudicetur probabilitatem obiectivam subsistere contra legem. Ergo tunc solum *opinio certe iudicata probabilior* pro obligatione morali, spectata huius opinionis analysi, est moraliter *verior*.

Ergo non ex SOLA probabilioritate eius ut sic, potuit Alphonsus eam *veriorem* asserere sicuti facit, sed debuit omnino ultimatim spectare oppositam probabilitatem ex cuius etiam ponderatione tantum potuit tamquam ex ratione ANALYTICA ULTIMA ET DECISIVA, suam regulam primam statuere.

Si ergo loco statuendi hanc oppositae probabilitatis subsistentiam tamquam rationem analyticam decisivam, statuit aliam regulam, *certitudinem nempe*

iudicati excessus probabilitatis pro obligatione, id non potuit facere nisi quia, quoties *de facto* ipsa adest, *de facto* probabilitas opposita non certe subsistit. Ipsa ergo illa certitudo est signum a posteriori demonstratum verum, deficientis probabilitatis ex parte opposita, quae moralem impediat certitudinem promulgationis requisitae ad certam obligationis resultantiam.

7. Conclusio discussionis criticae. Duae difficultates adversarii.

Quae cum ita sint, manifestum est ex ipsis S. Doctoris ultimis scriptis invicem comparatis, interpretationem quam aequiprobabilistae superstites rationi annexae ab ipso primae systematis regulae, esse a mente eius prorsus alienam. Si autem quandoque visus est Alphonsus, in decursu controversarium adeo diuturno adversus rigoristas, probabiliorismi rationibus uti, id nunqnam tamen fecit quin vel expresse, vel aequivalenter distinctiones multiplices adhiberet.

Iure ergo nos, in praesenti critica controversia, usi sumus ultimae dissertationis eius contextu ut cohaerentem eius mentem in quaesita interpretatione determinare valeremus.

Frustra requirit P. W. a nobis ut explicemus ipsi cur S. Doctor in ultimis editionibus suppresserit ulteriorem primae regulae declarationem quam loco solius rationis eidem annexae in ultimis, in antecedentibus expresserat. Frustra, inquam, huius facti explicatio requiritur a nobis: ipsi sibi eam reperiant; ne tamen eam nobis imponant ample-

ctendam quae a primis tum logicae, tum metaphysicae, tum philosophiae moralis principiis discedere et nos et Sanctum eorum Doctorem astringeret.

Quod tandem P. W. obiicit in Edit. I, pag. 51, interpretationi quam in *Crisi* (pag. 85. 121, 122), adhibui rationi a S. Alphonso suae primae regulae additae, est simpliciter falsum: « veritatem » de qua ibi S. Alphonsus, non interpretatus sum « conscientiam practice certam », sed interpretatus sum *honestatem obiectivam*, i. e. *veritatem in ordine morum*, cui practica conscientia debet conformari cum certitudine. Ubi autem, *ex hypothesi*, illa honestas obiectiva, illa veritas in ordine morum nequit evidenter cognosci, nec locus datur usui principii reflexi (de quo in tertia regula) tunc nihil remanet nisi ut eam sequamur partem in praxi conformandae actionis, quae *propius* ad honestatem obiectivam accedit, qualis *ex hypothesi* est opinio certe probabilior. Ad eamdem autem conclusionem S. Alphonsus et nos omnes devenimus in huiusmodi hypothesi, mediante alio principio: in dubiis practicis ut est hypothesis praesens, non in speculativis in quibus possit adhiberi tertia regula tutior via est eligenda. Ecce igitur quod significavi in illis meae *Crisis* paginis.

8. Animadversio ad II adversi opusculi sectionem.

P. W. addit alteram sectionem in sua dissertatione, in qua loquitur de applicatione systematis casui legis probabiliter cessatae aut probabiliter adimpletae. Qua de re iam alias disputavi tres

ante annos (6), nec mihi quidquam novi et solidi ab adversario in praeseuti obiicitur quod diligentius perpendenti tum anterius disputata, tum hodie demonstrata in hisce articulis, non appareat valide confutatum. In altera Edit., p. 143, *Instabis*, P. W. me adducit in medium, *negando* ea quod dixi, quin ulterius fulciat suam negationem. Benevolo lectori ulteriorem discussionem parcere malo.

Epilogus.

Conclusio est clara nimis atque omni ex parte legitima, eam iam fere expresserant P. Cathrein, P. Lehmkuhl, P. Schiffini, a P. W. in praesenti pag. 65 et 87 citati, imo et alii aeque graves Doctores hodierni. « Constat, uti scripsit olim P. Schiffini, Doctores innumeros eosque doctissimos et sanctissimos non agnoscere istiusmodi legem (tendendi in probabiliora) tametsi rem undequaque consideraverint. Prudentissime itaque se gerit qui cum eiusmodi Doctoribus sentiret. Non tenetur itaque scire existentiam huius legis nec consequenter peccat agendo conformiter ad iudicium quo iudicat talem legem non adesse ». Et P. Cathrein quidem negata intrinseca systematis probabilitate, extrinsecam probabilitatem ipsi non abnuit. Atvero postquam probavi thesim aequiprobabilistarum superstitum offendere prima principia philosophiae moralis, ne dicam etiam logicae et metaphysicae,

(6) Cfr. *Anal. Eccl.*, vol. X, pp. 217, 267, 307, 353, atque eadem in *Diatriba* separatim edita.

postquam critice ostendi eam fuisse a mente S. Alphonsi prorsus alienam, merito possum paulo ulterius quam illi nostri theologi procedere. Aperte dicam igitur id quod ipsi implicite significare voluerunt: aequiprobabilismus iste quoad hanc partem suae demonstrationis primae S. Alphonsi regulae est certe et sine ullo dubio falsus. Nec videtur ipsi suffragari posse (7) extrinseca auctorum suorum

---

(7) Sed nec suffragantur ipsi anteriores. Sane iampridem P. Lehmkuhl (*Th. mor.* I, 78) cum P. Dominico Palmieri (*Op. mor.* Ball. I, Append. 1, not. a) adverterant aequiprobabilismum sibi parentes vindicare duos praecipue theologos Germanos universitatis Ingolstadiensis Societatis Iesu, S. Doctori Alphonso paulo anteriores, scilicet Christophorum Rassler † 1730) atque Antonium Mayr († 1749). Reapse regula de notabiliter et certe probabiliori opinione in concursu minus probabilis contra legem, ab his proposita legitur iisdem fere terminis quibus ad suam regulam definiendam usus est S. Doctor. Pariter cum eo conveniunt in modo enunciandi alteram regulam de aeque probabili. In mea *Crisi* pag. 279 sq. ostendi rationem praecipuam qua ambo illi Germani Doctores suam firmant sententiam, nullibi a S. Alphonso commemorari imo ab eius mente esse omnino alienam sicut etiam ab obiectiva rei veritate. Ratio vero a S. Doctore allata pro ipsius prima regula, est alia diversa ab illa Rassleriana. In le porro confirmatur systema S. Doctoris in ultimis scriptis propositum non esse praecise idem ac aequiprobabilismum Rasselerianum, nisi voluerimus contendere, iuxta P. W. et socios, regulas quidem hinc inde easdem esse, probationem vero regulae primae Alphonsionae esse diversam a probatione Rassleriana. Verum tota praesens dissertatio sicuti praecedens *Dàtriba* et prima *Crisis* demonstraverunt rationem a S. Alphonso primae regulae annexam, quantumvis eadem non sit ac ratio Rassleriana, interpretationem tamen nequaquam pati posse qua in sensum aequiprobabilisticum detrahatur, nisi voluerimus S. Doctori

hodiernorum auctoritas: quippe cui praevalere debent prima principia philosophiae moralis.

Potius quam igitur potissimas theologorum scholas quae hodie Romae et in mundo catholico sub numine Vicarii Christi florent, laxismi insimulare praetendant superstites illi aequiprobabilistae, sibi consulant ne sub labentis sui aedificii irreparabili ruina obruantur ipsi: sibi, inquam, caveant et bono nomini Sancti atque eximii Doctoris Alphonsi neque eidem attribuant, uti alias scripsi, graviorem errorem quam ferat historia.

attribuere errorem logicae atque ethicae a quo illi duo Germani utut aequiprobabilismo faventes, et ipsi abhorruerunt. Conclusio finalis igitur est interpretationem rationis Alphonsianae, spectata critica, philosophia, theologia, unice possibilem esse illam quam praeeunte Patre Lehmkuhl, constanter propugnavi in successivis meis opusculis.

APPENDIX

I.

De argumento praescriptionis.

Auctor diligentissime congessit atque in forma polemica ordinavit in hac altera sui opusculi editione, quidquid ipsi atque aliis antiprobabilistis sive coaevis, sive antiquoribus visum unquam fuit posse qualicumque ratione detorqueri adversus probabilismum, in actis S. Sedis. Multiplex huiusmodi detorsio diverso laborat vitio consequentiae et ratiocinii, pro diversitate documentorum quae afferuntur, vel epochae cui haec singula attinent in decursu atque evolutione controversiae tam diuturnae. Longum mihi esset immorari in singulis singulorum documentorum interpretationibus cribrandis quas adversarii sibi ad usum suum construunt. Praecipuae confutationis rationes iam legi possunt in mea *Diatriba* adhibitae super responso Innocentii XI et mea conclusio tota firma consistit, scilicet historicum tantummodo valorem sibi hodie vindicare huiusmodi responsum. Sed his in praesenti non indigeo, quia unica animadversione vani demonstrantur huius-

modi adversariorum conatus; nimirum probabilismus sive prout rigorismo opponitur, sive prout ulterius ab hodierno aequiprobabilismo distinguitur, sibi certe vindicat argumentum praescriptionis qua iugiter viguit et vigere non cessat in scholis potissimis et in praxi communi Ecclesiae plus quam a tribus saeculis (1), non obstantibus procellis quas olim rigoristae et Ianseniani in ipsum suscitarunt, quasque hodie superstites aequiprobabilistae iterum excitare omni ope moliuntur.

Reapse, a tempore Hermanni Busembaum qui anno 1668 vita functus est usque ad aetatem S. Alphonsi atque ad epocham qua suppressa fuit a Clemente XIV Societas Iesu (1773), illius auctoris *Medulla*, innumeris editionibus (2) undique diffusa, in

---

(1) « Mastrius, celeberrimus inter scotistas: " haec est sententia communissima et receptissima in omni schola in hoc currenti saeculo ... Imo etiam Th. Gonzales, acerrimus probabilismi adversarius, fatetur " probabilismum usque ad annum 1656 omnes fere theologos traxisse in sui assensum et nullam fortasse doctrinam esse quae cursu non longo temporis plures sectatores et defensores habuisset ". V. Lacroix, l. I, n. 269. Imo Opstraet aperte confitetur " communis ergo et universalis " per Ecclesiam erat probabilitatis doctrina ... » Ita Lehmkuhl th. mor. I, 78.

Cf. *Diatriba*, pag. 85. Alia multa penes Bouquillon, n. 300 Edit. 2.

(2) Cf. de hac re praefationem historico-bibliographicam ab erudito anonymo praemissam editioni romanae *Medullae* anni 1814. Cf. etiam Hurter *Nomenclator* vol. II, Edit. 2, pag. 259. Inde rescies inter paucos annos, ab anno 1650 quo primum edita est *Medulla*, Monasterii, usque ad annum 1675, editiones quadraginta quinque sin et quinquaginta paratas fuisse huius *Medullae*; et usque ad annum 1776, ducentas et ultra. — De Edm. Voit cf. Hurter, l. c., III, Edit. 2, pag. 206.

scholis communissime erat recepta. Huic decursu temporum accesserunt primum manuale Edmundi Voit († 1780) et deinde compendium Petri Gury († 1866) usque ad aetatem nostram in scholis plurimis et usu universali probata. Nihil dico de hodiernis Societatis Iesu theologis, quia ubique, in plerisque seminariis admittuntur eorum libri et compendia. Romae, in Seminario et Universitate S. Apollinaris, in Universitate Collegii Urbani de Propaganda Fide, ut taceam de scholis nonnullorum Regularium, docetur sicut in Universitate Gregoriana, probabilismus Petri Gury, Antonii Ballerini, Hieronymi Noldin, Ianuarii Bucceroni. Idem dicendum de Universitate Lovaniensi, de Oenipontana, de plerisque Universitatibus pontificiis quae sive in Europa, sive extra Europam, hisce ultimis decenniis a S. Congr. Studiorum canonice probatae fuerunt.

Porro huic continuo usui probatorum manualium respondet et praxis confessariorum et series nunquam interrupta toto illorum saeculorum decursu, operum moralium maioris molis quae a theologis probabilistis, Ecclesia probante, in lucem edita fuerunt.

Probabilismus igitur plena libertate gaudet a multis saeculis in disciplina et praxi Ecclesiae. Quam libertatem, ne quidem tempore Alexandri VII, et serius Innocentii XI, rigoristarum conatus fere per saeculum protracti perimere valuerunt. Imo profligato rigorismo opera praesertim S. Alphonsi, ecce iam a saeculo probabilismus « Iesuitarum » ille, inquam, ipsissimus contra quem prima fronte visus est S. Alphonsus in suis epistolis invehere, viget, floret et fructificat usque uberius in Ecclesia.

Tanta profecto tamque diuturna atque universalis libertatis activae possessio in tali materia quae non tantum speculativa est sed essentialiter est practica et de ipsa regula morum, abunde sufficit probabilistis ut absque expressa Ecclesiae declaratione, sub eiusdem Ecclesiae tutela suum iter prosequi valeant, nec curent clamores paucorum illorum a quibus secus viam lacessuntur. Cf. *Diatriba* pag. 94, Append. I, § V.

II.

De praxi Curiae Romanae.

Nonnulla congerit P. Wouters testimonia de praxi Curiae Romanae quam vellet inde demonstrare probabilismo nostro adversam.

Sed aegrum non est avertere huiusmodi argumentum: 1. nihil probat, quia nimis probat: testimonia tria allegata, emissa sunt saeculo decimo septimo labente a tribus notissimis antiprobabilistis: a Card. De Laurea qui vita cessit anno 1693, a Michaele De Elizalde et a Prospero Fagnani qui ambo eodem anno 1678 defuncti sunt. Hi itaque abolere voluissent usum principiorum reflexorum, atque in eum finem appellant, ut Fagnanus in verbis a W. allegatis ad praxim tribunalium Rotae et S. Congregationis Concilii in quibus iudices in foro contentioso tenentur sequi probabiliora. Haec idcirco refrigere nequit P. W. aequiprobabilista, quippe qui eam rigoristarum praetensionem certe proclamabit cum suo sancto Patre Alphonso esse falsam, nimiam ac ducere ad gehennam. —2. Verba

Michaelis de Elizalde (3) referunt certe conclusionem atque interpretationem excessivam mentis Cardinalis Pallavicini: quomodo enim potuit ipse cum ea certitudine reprobare usum principiorum reflexorum in casibus obligationis dubiae, dum, teste Gradio Bibliothecae Vaticanae Praefecto in opere edito a. 1667, idem fuit Card. Pallavicini qui Alexandro VII suggessit ut abstineret ab ultima ferenda sententia in ea re quippe quae videbatur accuratiorem deliberationem desiderare? (4).

Igitur nihil aliud reapse concludi poterat ex praxi SS. Congregationum et Tribunalium fori contentiosi nisi quod in eo foro iudices debent sequi probabiliora atque ubi agitur de iure tertii rem in casu ad summum dividere inter partes pro rata dubii. Vix autem credibile est *acutissimum* illud Card. Pallavicini *ingenium* non advertisse discrimen inter illa tribunalia cum causis quae ipsis deferuntur, et meras obligationes moraIes in foro conscientiae. Conclusio igitur quam urget hic P. W., non tam Cardinali Pallavicino quam Michaeli Elizalde suggesta est ex *acutissimo* ipsius rigorismo.

3. Tandem Card. Brancatus de Laurea in § 6, art. 4, disp. XI, quaerit nec plus nec minus « an

---

(3) Emus Dominus, inquit Elizalde de Cardinali Pallavicino ipsius amico, quamdiu solum egit theologum docuit usum vulgarem probabilium. Deinde vero in S. Congregationibus acutissimum ingenium advertit vel quaecumque in S. Congregationibus agebantur esse iniqua, vel falsam esse opinionem de usu probabilium et ideo opinionem mutavit. Ita Elizalde, De recta doctr. morum. Quaest. ad Logicam Moiae § 4, p. (1). a W. Edit. 2, pag. 70 relatus.

(4) Cf. *Diatriba* pag. 102, not. 2, et W. Edit. 2, pag. 20.

prudentia dictet consulendum semper de *utriusque* opinionis probabilitate » utrum nempe alterius partis probabilitas aestimanda non sit quin et alterius momenta fuerint perpensa. Quo probato decem rationibus, subdit n. 441 a W. allegato: « Confirmatur tandem ex praxi Sedis Apostolicae quae in novis casibus, esto, cum petitione, sententia cum fundamentis, licet validissimis, ei porrigatur: tamen S. Sedes nunquam, ex sententiae quantumvis fundatae consideratione tantum rem decernit, sed plurium peritorum examini rem committit et, consideratis per eos utriusque sententiae rationibus, Christi Vicarius *solidiori adhaeret et iuxta eam decernit.* Sic de praxi Sanctissimi ego ipse testis sum de visu ». Ita in edit. Romana anni 1668 sub Clemente IX, biennio a morte Alexandri VII qui Brancato Mecoenas fuerat. Iam vero thesim ipsam Brancati quis nostrum negavit unquam? Id probabilistae facere non omittunt antequam ad principia reflexa recurrant et sic ipsi etiam. imo melius et verius quam rigoristae, solidiorem sequuntur sententiam et tutissimam. Si vero tum Brancatus, tum Alexander VII sive etiam forte Clemens IX non uterentur principiis reflexis, quid mirum ea aetate qua rigidissimus in multis curialibus dominabatur antiprobabilismus? Hoc igitur testimonium et ipsum nimis probat. Ceteroquin Brancatus non videtur hic loqui de casibus conscientiae fori interni qui a S. Poenitentiaria deciduntur. Ipse enim huic tribunali non pertinebat, sed erat tunc Congregationum Indulg. et Reliq., Rituum et S. Officii consultor huiusque qualificator, insuper Episcoporum examinator.

Unicum vero tribunal quod in Curia Romana materiam praebere potest argumento nostro, revera est S. Poenitentiaria in qua casus conscientiae solvuntur pro foro ipsius interno.

Iamvero tantum abest ut probabilismo se in sua praxi contrariam demonstret S. Poenitentiaria, ut luculentum praebeat argumentum in huius systematis confirmationem. Sane inter praecipuos officiales huius tribunalis est *theologus* de quo sic loquitur Benedictus XIV in Constit. *In apostolicae*, Idibus Aprilis 1744: § 15: « Theologus consultor, quod quidem munus uni ex presbyteris Societatis Iesu diuturna nec interrupta successione commendari consuevit, super petitionibus et casibus magis arduis et implexis qui ad ipsum a Maiori Poenitentiario vel Regente maturius considerandi et examinandi remittentur, adhibito diligenti studio, iudicium suum etiam in scriptis, si hoc ab ipso requiratur, aperiet ». Haec autem non interrupta consuetudo cum Benedicto XIV non desiit, usque hodie viguit et viget; nec tempore suppressae a Clemente XIV Societatis, ab anno 1773 ad annum 1814 in quo a Pio VII restituta fuit, haec eadem consuetudo intermissa fuit, cum electi fuerint eo temporis intervallo, exclusive illi qui suppressae Societatis fuerant consodales professi (5). Id constat ex catalogis

(5) Raimundus Diosdado Caballero, eruditione et doctrina insignis sodalis suppressae Societatis Iesu, qui post eam restitutam mortuus est Romae anno 1829 vel 1830 (Hurter *Nomenclator* vol. III, ed. 2, p. 874), ita scribit in opusculo *Gloria posthuma Societatis Iesu. Pars prima.* Romae, Bourlié, 1844. Pag. 12: « Interrogentur potius Ianse niani et eorum fautores, quae sit illorum sententia, cur in tanta theo-

Societatis Iesu atque ex accurato elencho viginti septem theologorum qui ab anno 1569 usque hodie in officio sibi successerunt. Hunc elenchon septem abhinc annis confeci, consultis Emo Card. Steinhuber ac P. Domin. Palmieri, aliisque ex archivis corrogatis notitiis; atque huic Appendici integrum subiicio.

Methodus autem in hac electione constanter ser-

---

logorum copia qua cunctus ordo ecclesiasticus Romae redundat, Romanus Pontifex ex Jesuitis extinctis sibi theologos deligat. Minime desiderantur in Urbe clari theologi a Ludovici Molinae dogmatibus longe abhorrentes; neque desunt alii quibus exosus est probabilismus: et nihilo secius Index controversiarum supremus, Romanus Pontifex Molinae sectatores et probabilismi propugnatores, aditores voluit et consiliarios in rebus fidei ac morum definiendis adhibere... Omissis ergo Pontificibus Clemente XIV superioribus, hoc eodem Pontifice, res prorsus miranda, noster Iacobus Angeri hoc splendidum theologi Pontificis munus retinuit, Pius VI. nostrum Hyacinthum Stoppini in Angeri vita functi locum suffecit. Dum hic e vivis excessit idem Pontifex Ioannem Vincentium Bolgeni theologum pontificium renuntiavit. Cum Bolgenus postea tanto muneri nuntium dedisset, idem munus iussit Pontifex subire nostrum Iosephum Marinovic, quo etiam obeunte noster Matthaeus Giorgi Pii VI decreto eamdem provinciam suscepit. Pius VII, vestigia Pii VI premens Giorgii ad superos translati locum occupare decrevit nostrum Alphonsum Muzzarelli qui anno 1813 Parisiis mense Majo ad beatam immortalitatem demigravit. Idem SS. Pius VII theologum quoque suum, vivo Muzzarellio, nostrum Faustinum Arevalo constituit qui hoc anno 1814, tanti muneris partes laudabiliter explet..... Summorum Pontificum exemplum Cardinales, Archiepiscopos, Episcopos permovit ut etiam Iesuitas in quaestionibus theologicis, moralibus et canonicis exeutiendis consultores adhibeant, quin mali quidquam metuant a scientiae mediae et probabilismi defensoribus. Innumeri fere recensendi erant qui ex Societate homines hoc munere perfuncti sunt. Nonnullos quos ego novi laudabo etc. ».

vata, ea est ut S. Sedes tria nomina sibi praesentari requirat a Praeposito Generali Societatis, quorum unum ipse Pontifex ex consulto Poenitentiarii maioris et eius *signaturae* (quo nomine vocant congressum maiorum eius officialium) determinat ac in munere confirmat.

Iamvero si tempora excipias Innocentii XII sub quo, mortuo Paulo Segneri, suffectus est Iosephus Alfaro probabiliorista apposite accitus ex Hispania ab Innocentio XI ut in Collegio Romano doceret, si haec, inquam, tempora excipias et forte unum alterumve subsequens decennium (6), S. Sedes toto illo tempore nequaquam censuit professionem probabilismi quae communis erat istis viris in Societate, officere quidquam posse quominus aptissimi forent muneri exercendo. Imo nonnulli ex eis probabilismum scriptis suis etiam propugnaverant, sicuti v. gr. Martinus de Esparza (quod in mea *Crisi* p. 143 sq. demonstravi): Ven. Paulus Segneri, Carolus Noceti theologus substitutus, Alphonsus Muzzarelli, hodiernus Domin. Palmieri et primus omnium Franciscus Toleto qui probabilismum implicite docet in sua summula, *Instructio sacer dotum* (7), edita

(6) Alph. Muzzarelli in opuscolo *de regula opinionum probabilium* (Migne, *Theol. cursus* XI, 1325 et 1329 in fine) refert ex manuscripto Dominici Turani. *specimen opinionis minus probabilis* qualem Turanus aestimabat esse eam a probabilistis propugnatam. Unde evidenter appareret Turanum eam approbasse. Iamvero Turanus tredecim annis post Alfari mortem, munus suscepit.

(7) L. 3. c. 20. n. 7. - Prima editio prodiit anno 1599. Coloniae, cui aliae multae brevi successerunt. Cito Antwerpiensem anni 1609. quae emendata fuit ex manuscripto Auctoris Romae reperto, sicuti legitur in praefatione editoris.

paulo post eius mortem, correcta ex eius manuscripto ac vulgatissima 30° anno postquam Bartholomaeus Medina († 1581) systema instauravit.

Sed si S. Sedis tanti referret quantum autumant hodierni aequiprobabilistae, ne abominabile probabilismi systema ad praxim reduceretur, quomodo factum est ut S. Sedes praecise illum theologum cui munus concredit solvendi suo nomine casus conscientiae, toto tempore supradicto requisiverit unice in Societate Iesu quae hunc probabilismum pro aris et focis propugnabat, imo et in eo eligendo illum aliis saepe praetulerit qui validius probabilismum defenderat? — Huiusmodi factum profecto ingens constituit praeiudicium contra interpretationem aequiprobabilistarum dum meam e contra valide confirmat.

Imo ratio agendi opposita quam, auctore Thyrso Gonzalez, Innocentius XII adhibuit in electione Ioseph Alfaro probabilioristae, vim auget argumenti. Nam, si tunc temporis quando in Curia Romana tendentia rigoristica in multis officialibus praevalebat, apposite electus est rigorista, inde e contrario praesumere possumus tendentiam rigoristicam vel quomodocumque antiprobabilisticam nequaquam praevaluisse, imo oppositam se prodidisse toto illo supradicto tempore quo probabilistae vel et ipsi militantes, constanter praesentati atque electi fuerunt.

III.

Series Theologorum S. Poenitentiariae ab anno 1569 usque ad annum 1909.

1. Franciscus Toletus, ab anno 1569, a SS. Pio V et Carolo Borromaeo electus. Postquam hic Cardinalis creatus est, munus suscepit.
2. Benedictus Iustinianus a d. 12 octobris an. 1593, sub Clemente VIII.
3. Stephanus Del Bufalo De' Cancellieri, a d. 20 decembris an. 1622, sub Gregorio XV.
4. Valentinus Mangioni, a d. 16 maii an. 1634, sub Urbano VIII.
5. Franciscus Vanderveken, a d. 15 martii an. 1660, sub Alexandro VII.
6. Ferdinandus Ximenes, a d. 3 maii an. 1664 sub eodem Alexandro.
7. Martinus de Esparta (Esparza, post 19 maii (qua die mortuus est P. Ximenes) an. 1677, sub Innocentio XI.
8. Nicolaus M. Pallavicini, a d. 8 maii an. 1689. sub eodem Innocentio.
9. Paulus Segneri, a d. 23 vel 28 ianuarii an. 1693, sub Innocentio XII.
10. Ioseph De Alfaro, a d. 10 decembris. an. 1694, sub eodem Innocentio.
11. Aloysius Sparvieri a d. 11 iunii an. 1721, sub Innocentio XIII.
12. Vincentius Caravita, a d. 24 martii an. 1727, sub Benedicto XIII.

13. Dominicus M. Turano, a d. 15 augusti an. 1734 sub Clemente XII (8).
14. Iacobus Angeri, a d. 19 februarii an. 1760 (9) sub Clemente XIII.
15. Hyacinthus Stoppini prius coadiutor antecessoris, ei mortuo successit a d. 20 maii 1788, sub Pio VI.
16. Vincentius Bolgeni, ab anno 1798 quo vita functus est H. Stoppini, sub eodem Pio VI.
17. Ioseph Marinovich qui ab exeunte anno 1800 ad idem munus exercendum vocatus est a Pio VII, remoto Vincentio Bolgeni, forsitan propter libellum quem an. 1799 Romae ediderat de iureiurando sic dicto *civico*. Bolgeni vita functus est tantum anno 1811. Sed cum Ioseph Marinovich anno 1801 d. 13 septembris demortuus esset, munus obtinuit

---

(8) Carolus Noceti qui mortuus est 15 novembris eodem anno 1759 ac Dominicus M. Turano, biduo antea defunctus, huic senectute confecto substitutus fuerat in munere exercendo theologi S. Poenitentiariae. In catalogis enim Provinciae Romanae cum ea qualitate recensetur ab anno 1757 ad annum 1759. Porro hic Noceti fuit, editis epistolis aliisque opuscolis iam ab anno 1753 et 1754, probabilismi defensor adversus coaevum Danielem Concina († 1756). Cf. Hurter, Nomenclator, vol. II, edit. 2, pag. 1544. Sommervogel, Bibliothèque.

(9) Dom. Turano mortuus est 13 novembris 1759. Porro in catalogo Provinciae Romanae anni 1760 qui certe absolutus est ante 13 ianuarii, Iacobus Angeri notatur esse theologus S. Poenitentiariae. Munus ideirco iam de facto exercuit antequam decretum Pontificis, 19 februarii promulgatum fuisset.

18. Vincentius Giorgi (10), exeunte anno 1801 vel ineunte 1802, certe ante diem 10 ianuarii. Quo vita functo mense ianuario anni 1803 (11), electus est eodem anno, circa mensem iunium
19. Alphonsus Muzzarelli. Hic munus implevit usque ad annum 1809, quo in Galliam exilio deiectus est, ubi etiam 25 maii anni 1813 sancte obiit.
20. Faustinus Arevalo officium suscepit anno 1809 ac retinuit usque ad annum 1815, quo in Hispaniam rediit ibique anno 1824 die 13 ianuarii (secundum alios die 7) vita functus est.

---

(10) Cardinalis Iulius della Somaglia scribebat 24 oct. 1801: « Il buon Marinovich non ha ancora avuto il successore, e si stenterà molto a trovare chi lo vaglia ».

(11) Vita functo P^e^ Giorgi, Cardinalis Antonelli deliberaverat munus theol. Poenit. committere P. Medici, vel P. Mozzi, vel P. Muzzarelli, scilicet, ut ipse scribebat ad P. Mozzi 5 mart. 1803: « Io non trovo tra gli ex-gesuiti altri soggetti da rimpiazzare, e altronde nè voglio preterire il loro ceto, nè posso contentarmi di soggetti mediocri e non accreditati ».

Ad P. Alph. Muzzarelli, tunc Parmae degentem, scribebat idem Card. Antonelli, ex Urbe, 11 iunii 1803: « Dal sig. D. Luigi Panizzoni io fui assicurato in nome di V. S. Illma, ch'ella avrebbe assunto l'impiego di teologo di questa S. Penitenzieria, se il sig. Canonico Medici (ex S. J.) si fosse trovato in necessità di ricusarlo. Tanto è avvenuto di fatti... Io dunque per comando di Sua Santità sono in grado di pregare V. S. Illma a mantener la promessa, e venire il più presto che potrà, in Roma per disimpegnare una tal carica... Giunga in Roma almeno dentro il venturo luglio... Ella è ansiosamente aspettata da tutti, e tutti fanno plauso a questa scelta... ».

Idem ad eundem, « Roma 18 giugno 1803: In seguito della scelta che ho fatta di lei coll' approvazione di Nostro Signore in teologo della S. Penitenzieria, come le scrissi nello passato ordinario... ».

21. Vincentius Zauli, ab anno 1815. Qui vita functus est 5 iunii 1829.
22. Michael Domin. Zecchinelli a d. 3 februarii an. 1829, septem diebus ante mortem Leonis XII.
23. Cornelius Van Everbroeck, a d. 14 februarii an. 1843 substitutus fuit Patri Zecchinelli, cum iure successionis, munusque adimplevit sub Gregorio XVI ac sub Pio IX.
24. Eidem valde seni, substitutus fuit die 5 februarii an. 1861, Paschalis Cambi.
25. Huic repente mortuo successit 17 maii 1863, Camillus Tarquini usque ad mensem decembrem anni 1873, in quo ad sacram purpuram elevatus, praemature obiit 15 februarii 1874.
26. Andreas Steinhuber, a die 6 ianuarii 1874. Postquam autem et ipse in sacrum collegium fuit cooptatus [12], locum cessit, 25 maii 1894
27. Dominico Palmieri, hodierno S. Poenitentiariae theologo.

[12] Andreas Steinhuber fuerat quidem creatus Cardinalis in consistorio diei 16 ianuarii 1893; cum tamen fuisset ea die in pectore reservatus, munus suum in S. P. exercere prosecutus est, donec in consistorio 14 maii anni 1894 solemniter renunciatus fuit Cardinalis diaconus S. R. E.

Veritatem autem facientes in caritate, creseamus in illo per omnia, qui est caput, Christus. — Eph. IV, 15.

INDEX SYNOPTICUS

PRAELIMINARIA

1. Occasio et causa scribendi . . . . . *Pag.* 3
2. Ratio certandi ab aliis probabilistis adhibita » 5
3. Qua ratione adversarius meae impugnationi se subtrahere conetur . . . . . » 7
4. Vanum adversarii effugium . . . . . » 9
5. Controversiae punctum . . . . . » 13

Pars I. — DISCUSSIO PHILOSOPHICA.

1. Materia interpretationis controversae . . . *Pag.* 21
2. Argumentum adversum . . . . . » 22
3. Argumenti adversi disiectio. — Crisis propositionis maioris. . . . . » 27
4. Analysis obligationis moralis . . . . . » 28
5. Analysis legis aeternae . . . . . » 42
6. Falsa supposita propositionis maioris . . . » 45
7. Processus rectus. — Processus devius . . . » 52
8. Adversarius sua confessione confictus . . . » 58
9. Nonnullarum obiectionum solutio . . . . » 63
   I. Obiectio . . . . . » 63
   II. Obiectio . . . . . » 70
   III. Obiectio . . . . . » 71
   IV. Obiectio . . . . . » 72
   V. Obiectio . . . . . » 73
   VI. Obiectio . . . . . » 74

Pars II. — DISCUSSIO CRITICA

1. Argumentum ex TERTIA systematis Alphonsiani regula . . . . . *Pag.* 77
2. Argumentum ex SECUNDA systematis Alphonsiani regula . . . . . » 83
3. Tota systematis Alphonsiani structura . . » 87
4. Norma certe iudicandi de probabilitatis excessu a S. Alphonso servata . . . . . » 89
5. Corollarium . . . . . » 97
6. Analysis critica PRIMAE systematis Alphonsiani regulae . . . . . » 99
7. Conclusio discussionis criticae. — Duae difficultates adversarii . . . . . » 107
8. Animadversio ad secundam adversi opusculi sectionem . . . . . » 108

EPILOGUS

APPENDIX

I. De argumento praecriptionis . . . . . *Pag.* 113
II. De praxi Curiae Romanae . . . . . » 116
III. Series Theologorum S. Poenitentiariae ab anno 1569 usque ad annum 1909. . . . » 122

Cum opusculum cui titulus: « *Aequiprobabilismus ab ultimo fundamento discussus* », *auctore Guillelmo Arendt, Societatis Iesu sacerdote*, aliqui eiusdem Societatis theologici recognoverint et probaverint, facultatem concedimus ut typis edatur.

Romae, die 12 Martii 1909.

L. S. **Aloisius Caterini, S. J.**
Praep. Prov. Romanae.

IMPRIMATUR
FR. ALBERTUS LEPIDI, O. P., S. P. A.
Magister

IMPRIMATUR
IOSEPH CEPPETELLI, Patr. Constant.
Vicesgerens.

239.13
Ar 33
22496
ARENDT, GUILLELMUS, S.J.
AUTHOR
Aequiprobabalismus
TITLE

DATE LOANED	BORROWER'S NAME	ROOM NUMBER
	STORAGE - CBPL	

22496